

GODIŠNJI IZVJEŠTAJ

**O PRAĆENJU SUDSKIH
POSTUPAKA U CRNOJ GORI**

april 2024 – april 2025

GODIŠNJI IZVJEŠTAJ

**O PRAĆENJU SUDSKIH
POSTUPAKA U CRNOJ GORI**

april 2024 – april 2025

GODIŠNJI IZVJEŠTAJ

O PRAĆENJU SUDSKIH POSTUPAKA U CRNOJ GORI

april 2024 – april 2025.

Centar za monitoring i istraživanje CeMI
Bul. Josipa Broza Tita 23a
E-mail: info@cemi.org.me
www.cemi.org.me

Urednik:
Zlatko Vujović

Projektni tim:
Teodora Gilić
Vladimir Simonović
Gordana Mitrović

Istraživački tim:
Vladimir Simonović
Gordana Mitrović

Godina izdanja:
2025

Napomena: Sadržaj Izvještaja je isključiva odgovornost CeMI-ja i ni na koji način ne može biti interpretiran kao zvanični stav Evropske unije, kao ni Ministarstva javne uprave.

Ministarstvo
javne uprave

SADRŽAJ

UVOD	7
1. MEĐUNARODNI STANDARDI	9
2. NACIONALNI PRAVNI OKVIR	12
3. METODOLOGIJA	15
3.1. CILJEVI I OSNOVNI PRINCIPI MONITORINGA SUĐENJA	15
3.2. OSNOVNI PRINCIPI CEMI PROGRAMA MONITORINGA SUĐENJA	16
3.3. METODOLOGIJA MONITORINGA SUĐENJA	16
3.3.1. TIM ZA MONITORING SUĐENJA	17
3.3.2. UZORAK PRAĆENIH SUĐENJA	17
4. ANALIZA EFIKASNOSTI KRIVIČNOG POSTUPKA	19
4.1. PRVOSTEPENI POSTUPAK	19
4.1.1. KONTROLA OPTUŽNICE	20
4.2. GLAVNI PRETRES	23
4.2.1. ROČIŠTA NA GLAVNOM PRETRESU	29
4.2.1.1. ODLAGANJE ROČIŠTA	29
4.2.1.2. RAZLOZI ZA ODLAGANJE	33
4.2.1.3. MJERE PROCESNE DISCIPLINE	34
4.2.1.4. PRAVO NA JAVNO IZRICANJE PRESUDE	41
4.3. DRUGOSTEPENI POSTUPAK	47
4.4. PROSJEČNO TRAJANJE POSTUPKA	51
5. ANALIZA PRAVA NA LIČNU SLOBODU - PRAKSA ODREĐIVANJA MJERA ZA OBEZBJEĐENJE PRISUSTVA OKRIVLJENOG I ZA NESMETANO VOĐENJE KRIVIČNOG POSTUPKA	54
5.1. UČESTALOST ODREĐIVANJA MJERA ZA OBEZBJEĐENJE PRISUSTVA OKRIVLJENOG I ZA NESMETANO VOĐENJE POSTUPKA	54
5.2. ANALIZA ZAKONSKIH OSNOVA ZA ODREĐIVANJE PRITVORA	55
5.2.1. OPASNOST OD BJEKSTVA	58
5.2.2. KOLUZIONA OPASNOST	67
5.2.3. ITERACIJSKA OPASNOST	70
5.2.4. POSEBNO TEŠKE OKOLNOSTI SLUČAJA I POTREBA DA SE SAČUVAJU JAVNI RED I MIR	73

5.3. TRAJANJE PRITVORA	75
5.5. MJERE NADZORA	80
5.6. JEMSTVO	81
5.7. USLOVI BORAVKA PRITVORENIKA U ISTRAŽNOM ZATVORU	83
ZAKLJUČCI I PREPORUKE	85
LITERATURA	89

UVOD

Godišnji izvještaj o praćenju sudskih postupaka koji je pred vama nastao je kao rezultat kontinuiranog rada Centra za monitoring i istraživanje (CeMI) na unapređenju vladavine prava u Crnoj Gori. Kroz sveobuhvatne analize i neposredno praćenje rada sudova, CeMI više od dvije decenije radi na unapređenju poštovanja osnovnih ljudskih prava optuženih i oštećenih u krivičnim postupcima.

U izvještaju koji smo objavili u oktobru 2023. godine, fokus je bio na analizi poštovanja prava na fer i pravično suđenje. Ovogodišnji izvještaj stavlja u fokus jedan od najosjetljivijih segmenata krivičnog postupka – pritvor. Iako je primjena pritvora nekad neophodna radi nesmetanog vođenja sudskog postupka, njegova upotreba zahtijeva izuzetnu opreznost i strogo poštovanje zakonskih procedura i međunarodnih standarda kojim su iste inspirisane, kako bi se očuvala ravnoteža između javnog interesa i osnovnih ljudskih prava i sloboda.

Centar za monitoring i istraživanje (CeMI) se pitanjem pritvora prvi put bavio 2012. godine kroz zajednički projekat monitoringa sudskih postupaka, koji su u periodu od 2007. do 2014. godine sprovedi CeMI i Misija OEBS-a u Crnoj Gori. Upravo te 2012. godine, Crna Gora je i zvanično započela pregovore o članstvu u Evropskoj uniji, postavljajući temelje za reforme u oblasti vladavine prava. Danas, više od deceniju kasnije, nakon što je sredinom prošle godine dobila završna mjerila za poglavlja 23 i 24, Crna Gora se nalazi na samom pragu članstva u EU, ali se i dalje suočava sa izazovima u ispunjavanju najviših standarda pravne sigurnosti, zaštite ljudskih prava i efikasnosti pravosuđa.

CeMI je stoga odlučio da se još jednom detaljnije posveti analizi prakse određivanja pritvora, svjestan uloge koju isti ima u krivičnopravnom sistemu. Iako je zakonski okvir u ovoj oblasti usklađen s međunarodnim standardima, suštinsko pitanje ostaje – da li se ti standardi dosljedno i pravilno primjenjuju u svakodnevnoj sudskoj praksi i da li pravosudne institucije pritvor koriste kao izuzetnu mjeru, kako zakon nalaže, ili on i dalje predstavlja rutinski instrument procesuiranja optuženih lica i svojevrstu kaznu?

Analizirajući dostupne podatke i sudsku praksu, ovaj izvještaj nastoji da pruži jasan uvid u trenutne izazove, ali i preporuke za unapređenje sistema, s ciljem uspostavljanja veće pravičnosti, transparentnosti i zaštite ljudskih prava.

Izvještaj koji je pred vama nastao je u okviru projekta „Podrška EU integracijama Crne Gore – za nezavisno i profesionalno pravosuđe kao ključni preduslov!“, koji CeMI implementira u partnerstvu sa Centrom za istraživačko novinarstvo Crne Gore (CIN-CG) i Centrom za građanske slobode (CEGAS). Projekat je podržan od strane Evropske unije (EIDHR) i kofinansiran od strane Ministarstva javne uprave Crne Gore.

Izvještaj je strukturiran u pet poglavlja, pri čemu prva dva pružaju sažet pregled međunarodnih standarda, kao i nacionalnog pravnog okvira kojim je uređeno određivanje pritvora i drugih mjera za prisustvo okrivljenog i za nesmetano vođenje postupka. Nakon toga, prije analize ključnih nalaza do kojih je monitoring tim došao, predstavljena je metodologija korišćena

tokom istraživanja. Četvrto poglavlje daje pregled, tj. analizu efikasnosti krivičnog postupka, sa posebnim osvrtom na predmete u kojima je sud odredio mjeru pritvora. Peto poglavlje je u potpunosti posvećeno praksi određivanja pritvora, a posebna pažnja posvećena je i analizi mjera nadzora i jemstva. Na kraju dokumenta su dati zaključci i preporuke koje nude konkretne smjernice za unapređenje zakonskog okvira i postojećih praksi, s ciljem postizanja veće efikasnosti i pravičnosti u krivičnim predmetima, naročito kada su u pitanju postupci u kojima je određena mjera pritvora.

1. MEĐUNARODNI STANDARDI

Određivanje pritvora kao mjere za obezbjeđenje prisustva okrivljenog i za nesmetano vođenje krivičnog postupka predstavlja jedan od najosjetljivijih aspekata krivičnog postupka, koji zahtijeva strogo poštovanje međunarodnih standarda i principa ljudskih prava. U ovom dijelu ćemo izložiti najvažnije međunarodne standarde koji regulišu određivanje pritvora.

Međunarodni pakt o građanskim i političkim pravima, pravo na slobodu propisuje u **Članu 9(1)**. Prema Paktu, *svako ima pravo na slobodu i ličnu bezbjednost. Niko ne može biti samovoljno uhapšen ili pritvoren. Niko se ne može lišiti slobode sem iz razloga i u skladu sa postupkom u zakonu predviđenim.*¹

U **Standardnim minimalnim pravilima UN-a za mjere alternativne institucionalnom tretmanu (Tokijska pravila)**, navodi se da je pritvor prije suđenja krajnja mjera u krivičnom postupku, te da se alternative pritvoru prije suđenja trebaju primijeniti u što ranijoj fazi postupka.²

Preporuka R(2006/13) Komiteta ministara Savjeta Evrope³, uvažavajući pretpostavku nevinosti i pravo na slobodu, poziva države da uvedu stroga ograničenja u primjeni mjere pritvora. Preporuka ističe potrebu za korišćenjem alternativnih mjera kad god je to moguće, te zahtijeva da odluke o pritvoru, njegovom produženju ili primjeni zamjenskih mjera budu isključivo u nadležnosti suda. U preporuci se ističe da je pritvor izuzetak, a ne norma i da je u pitanju krajnja mjera koja se ne izriče u svrhu kažnjavanja. Shodno osnovnim principima navedenim u Preporuci, ***ne postoji zakonska obaveza po kojoj osobe osumnjičene za neko djelo (ili posebne kategorije takvih osoba) moraju biti pritvorene.***

Mjera pritvora definisana je kao svaki period lišavanja slobode osumnjičenog, koji je naređen od strane suda prije izricanja presude (ne i početno lišavanje slobode od strane policije), kao i svaki drugi oblik pritvaranja propisan pravilima o međunarodnoj pravosudnoj saradnji i postupku izručenja. Pritvor se, shodno Preporuci, smije primijeniti samo ukoliko su ispunjeni sljedeći uslovi: 1) ukoliko postoji osnovana sumnja da je počinjeno krivično djelo; 2) ukoliko postoje značajni razlozi za vjerovanje da bi oslobađanjem osumnjičenog lica moglo doći do bjekstva, izvršenja teškog krivičnog djela, ometanja sudskog postupka ili narušavanja javnog reda; 3) ukoliko nije moguće primijeniti alternativne mjere koje bi efikasno otklonile navedene rizike i 4) ako je pritvor neizbježan korak unutar krivičnog postupka.

Preporuka detaljno razrađuje pojam alternativnih mjera u odnosu na pritvor, i naglašava da nadležni organi moraju sa naročitom pažnjom ***razmotriti specifičnosti svakog slučaja*** i, gdje je to izvodljivo, primijeniti blaže mjere kojima se ograničenja slobode svode na minimum.

¹ „Službeni list SFRJ“, br. 7/1971, Ukaz o proglašenju Zakona o ratifikaciji Međunarodnog pakta o građanskim i političkim pravima

² Rezolucija UN 45/110 od 14.12.1990.

³ Preporuka br. 13 (Rec(2006)13) Komitet ministara državama članicama o pritvoru, uslovima u pritvoru i zaštiti od zloupotrebe od 27. septembra 2006.

Od velikog značaja za ovu oblast je Evropska konvencija o ljudskim pravima i osnovnim slobodama (EKLJP), tj. član 5 Konvencije, kao i bogata praksa Evropskog suda za ljudska prava (ESLJP) kojom je preciznije definisano kada je pritvor opravdan, a kada predstavlja povredu prava na slobodu. ESLJP je, kroz svoje presude, razvio delikatan sistem kriterijuma koji nameću da se pritvor odredi isključivo u slučajevima kada postoje jasno uočljive i specifične okolnosti.

Član 5 Evropske konvencije o ljudskim pravima garantuje svakome pravo na slobodu i bezbjednost ličnosti. Pritom, ESLJP ne propisuje razloge zbog kojih se može odrediti pritvor, već navodi taksativno šest izuzetaka od prava na slobodu, što je naglašeno već u prvom stavu tog člana – svaki pojedinac se, sve dok se ne dokaže suprotno, smatra slobodnim i nevinim. Shodno tome, **teret dokazivanja opravdanosti i nužnosti lišenja slobode pada na one koji primjenjuju ovu mjeru.**⁴ Sud, prilikom donošenja odluka o pritvoru, mora imati u vidu pretpostavku nevinosti. Lišenje slobode se može izvršiti isključivo na osnovu zakona, uz precizno definisane okolnosti, kao što su lišenje slobode osumnjičenog za izvršenje krivičnog djela, sprječavanje bjekstva, obezbjeđivanje prisustva tokom sudskog postupka ili zaštita javnog reda. Pritom, odluke o lišenju slobode moraju biti preduzete u skladu sa principima nužnosti i proporcionalnosti. Svaka odluka o lišavanju slobode mora biti detaljno obrazložena i utemeljena u zakonskim osnovima, kao i u specifičnim činjenicama svakog slučaja.⁵ Pritvor se shvata kao krajnja mjera, pa shodno tome, treba primijeniti, gdje god je to moguće, blaže mjere koje minimalno ograničavaju slobodu pojedinca, a koje istovremeno zadovoljavaju legitimne interese države u sprovođenju sudskog procesa. Formalna usklađenost s nacionalnim zakonima nije dovoljna – mora se dokazati da je lišenje slobode stvarno bilo neophodno. Ovaj standard neće biti zadovoljen ukoliko rješenja o određivanju pritvora nijesu obrazložena, odnosno ukoliko su neadekvatno obrazložena i ne odražavaju pažljivo razmatranje svih konkretnih okolnosti. Pored toga, član 5 zahtijeva da lišenje slobode bude predmet pravne zaštite kroz efikasne mehanizme žalbenog postupka.

Jedan od osnovnih uslova za određivanje pritvora, u smislu člana 5 Evropske konvencije, jeste postojanje „osnovane sumnje” da je određeno lice izvršilo krivično djelo. Evropski sud za ljudska prava naglašava da *osnovanost sumnje na kojoj se mora temeljiti hapšenje čini osnovni dio zaštite protiv proizvoljnog hapšenja i lišenja slobode*⁶. Šta će u konkretnom slučaju zadovoljiti taj prag, **tj. šta se može smatrati „osnovanim” zavisi od svih okolnosti slučaja**⁷, ali one moraju biti jasno i detaljno obrazložene; sama činjenica da je okrivljeni ranije osuđivan za slično ili isto djelo nije dovoljna⁸. Pritvor može biti opravdan isključivo ako postoje jasni pokazatelji stvarne potrebe u javnom interesu koji, i pored pretpostavke nevinosti, imaju veću težinu od principa poštovanja individualne slobode garantovanog članom 5 Konvencije.⁹

Kroz praksu ESLJP, iskristalisala su se četiri takva osnova, koje poznaje i naše zakonodavstvo: opasnost od bjekstva, ometanje toka postupka (koluzionarna opasnost), opasnost od

⁴ *Ilijkov protiv Bugarske*, predstavka br. 33977/96, presuda od 26. jula 2001.

⁵ *Vitold Litva protiv Poljske*, predstavka br. 26629/95, presuda od 4. aprila 2000.

⁶ *Foks, Kembel i Hartli protiv Velike Britanije*, predstavke br. 12244/86; 12245/86 i 12383/86, st. 32, presuda od 26. juna 1990.

⁷ *Ibidem*

⁸ *Jablonski protiv Poljske*, predstavka br. 33492/96, presuda od 21. decembra 2000.

⁹ *Ibidem*

ponavljanja ili dovršenja krivičnog djela (iteracija) i potreba očuvanja javnog reda. Međutim, ukoliko se ista svrha koja se postiže pritvorom može postići drugom, blažom mjerom, pritvor gubi legitimno uporište i mora biti ukinut.¹⁰

¹⁰ Ibidem

2. NACIONALNI PRAVNI OKVIR

U crnogorskom zakonodavstvu pritvor je koncipiran kao mjera za obezbjeđenje prisustva okrivljenog i za nesmetano vođenje krivičnog postupka, i to kao izuzetna mjera koja se primjenjuje samo kada se ista svrha ne može postići blažom mjerom. Pravne norme kojima je uređena mjera pritvora nalaze se prvenstveno u Ustavu Crne Gore¹¹, Zakoniku o krivičnom postupku¹² i Pravilniku o bližem načinu izvršavanja pritvora¹³.

Ustav Crne Gore propisuje da se osoba za koju postoji osnovana sumnja da je počinila krivično djelo može privremeno lišiti slobode, ali isključivo na osnovu odluke nadležnog suda i samo ako je to nužno za vođenje krivičnog postupka. Odluka o pritvoru donosi se u formi rješenja, koje mora biti jasno obrazloženo i uručeno pritvorenoj osobi u trenutku pritvaranja ili najkasnije u roku od 24 časa. Protiv ovog rješenja pritvoreno lice ima pravo žalbe, a sud je dužan da o njoj odluči u roku od 48 časova (čl. 30). Takođe, pritvor mora trajati što kraće. Prvostepeni sud može ga odrediti najduže na tri mjeseca, ali viši sud ima ovlašćenje da, ukoliko postoji opravdan razlog, produži pritvor za još tri mjeseca. Ako u tom periodu ne bude podignuta optužnica, pritvoreno lice mora biti pušteno na slobodu. Ustav dodatno jamči poštovanje dostojanstva i ličnih prava svih onih koji su lišeni slobode ili čija je sloboda na bilo koji način ograničena (čl. 31).

Ustav je povjerio nadležnost Ustavnom sudu da odlučuje o ustavnim žalbama, uključujući i one koje se odnose na povredu ljudskih prava i sloboda zajamčenih najvišim pravnim aktom (čl. 149). Među tim pravima je i pravo na ličnu slobodu (čl. 29 i 30), čije eventualno ograničenje može biti predmet preispitivanja pred ovim sudom. Prilikom odlučivanja o ovim ustavnim žalbama, Ustavni sud se rukovodi međunarodnim standardima i praksom ustanovljenom presudama ESLJP.

Zakonik o krivičnom postupku posvećuje posebno poglavlje mjerama za obezbjeđenje prisustva okrivljenog i za nesmetano vođenje postupka. Među tim mjerama nalaze se: poziv, dovođenje, mjere nadzora, jemstvo i, kao posljednja i najstroža, mjera pritvora (čl. 163). Već i sam redoslijed u kojem su ove mjere navedene sugerije da se pritvor koristi isključivo kao krajnje sredstvo, onda kada blaže mjere nijesu dovoljne, što i sam ZKP konkretizuje na način što propisuje da je pritvor izuzetna mjera, te da postoji obaveza svih organa koji učestvuju u krivičnom postupku i onih koji im pružaju pravnu pomoć, da postupaju sa posebnom hitnošću ako se okrivljeni nalazi u pritvoru (čl. 174).

Zakon predviđa da se prisustvo okrivljenog u krivičnom postupku obezbjeđuje prvenstveno njegovim pozivanjem, pri čemu poziv upućuje organ koji vodi krivični postupak (čl. 164). Osim pozivanja, postoji i mogućnost izdavanja naredbe za dovođenje okrivljenog, koje se vrši posredstvom Uprave policije koja je nadležna da okrivljenog prinudno dovede ukoliko okrivljeni odbije poziv (čl. 165).

11 „Sl. list CG“, br. 1/2007 i 38/2013 - Amandmani I-XVI

12 „Sl. list CG“, br. 57/2009, 49/2010, 47/2014 - Odluka US CG, 2/2015 - Odluka US CG, 35/2015 (čl. 88-91. nisu u prečišćenom tekstu), 58/2015 - drugi zakon, 28/2018 - Odluka US CG, 116/2020 - Odluka US CG i 145/2021. Vidi: Rješenje US CG - 87/2023

13 „Sl. list CG“, br. 042/12 od 31.07.2012.

Kao što smo već naglasili, pritvor predstavlja **krajnju mjeru**, koju sud može izreći ukoliko drugim, blažim mjerama nije moguće obezbijediti prisustvo okrivljenog i/ili osigurati da neće uticati na nesmetano vođenje krivičnog postupka. Naš ZKP poznaje dvije vrste takvih mjera: mjere nadzora i jemstvo.

Ako postoji opravdana bojazan da bi okrivljeni mogao pobjeći, sakriti se, napustiti poznatu adresu ili otići u drugu državu, kao i ako bi mogao ometati tok krivičnog postupka, sud ima ovlaštenje da mu, na osnovu službene dužnosti, predloga tužioca ili zahtjeva oštećenog, izrekne jednu ili više **mjera nadzora**. Ove mjere se određuju obrazloženim rješenjem, u kojem sud detaljno navodi razloge za njihovo izricanje. Mjere nadzora koje propisuje naš ZKP su: **1)** zabrana napuštanja stana; **2)** zabrana napuštanja boravišta; **3)** zabrana posjećivanja određenog mjesta ili područja; **4)** obaveza povremenog javljanja određenom državnom organu; **5)** zabrana pristupa ili sastajanja sa određenim licima; **6)** privremeno oduzimanje putne isprave; **7)** privremeno oduzimanje vozačke dozvole.

Pored mjera nadzora, obezbjeđenje prisustva okrivljenog i nesmetano vođenje krivičnog postupka može se obezbijediti i putem instituta **jemstva** (čl. 170). Ova mjera se može izreći okrivljenom koji treba da bude stavljen u pritvor i okrivljenom koji je već stavljen u pritvor samo zbog postojanja okolnosti koje ukazuju da će pobjeći ili ako je uredno pozvan a izbjegava da dođe na glavni pretres, ukoliko lično ili neko drugi za njega pruži jemstvo da do kraja krivičnog postupka neće pobjeći, a sam okrivljeni obeća da se neće kriti i da bez odobrenja neće napustiti svoje boravište. Jemstvo uvijek glasi na novčani iznos, iako se, osim novca, može sastojati i u polaganju hartija od vrijednosti, dragocjenosti ili drugih pokretnih stvari veće vrijednosti koje se lako mogu unovčiti i čuvati ili u stavljanju hipoteke za iznos jemstva na nepokretna dobra lica koje daje jemstvo. Iznos jemstva se određuje s obzirom na težinu krivičnog djela, lične i porodične prilike okrivljenog i imovno stanje lica koje daje jemstvo (čl. 171).

Kada je riječ o „redovnom“ krivičnom postupku, ZKP predviđa nekoliko razloga za određivanje **pritvora** (čl. 175), koji su usklađeni sa međunarodnim standardima.

Prije svega, mora postojati osnovana sumnja da je lice učinilo krivično djelo, ali da bi se tom licu mogao odrediti pritvor mora biti ispunjen još najmanje jedan od sljedećih uslova: **1)** da se lice krije ili da se ne može utvrditi njegov identitet ili da postoje druge okolnosti koje ukazuju na opasnost od bjekstva; **2)** da postoje okolnosti koje ukazuju da će lice uništiti, sakriti, izmijeniti ili falsifikovati dokaze ili tragove krivičnog djela ili da će ometati postupak uticanjem na svjedoke, saučesnike ili prikrivače; **3)** da postoje okolnosti koje ukazuju da će lice ponoviti krivično djelo ili dovršiti pokušano krivično djelo ili da će učiniti krivično djelo kojim prijeti; **4)** da je pritvor nužan radi nesmetanog vođenja postupka, a u pitanju je krivično djelo za koje se po zakonu može izreći kazna zatvora od deset godina ili teža kazna i koje je posebno teško zbog načina izvršenja ili posljedica; **5)** da uredno pozvani optuženi izbjegava da dođe na glavni pretres.

Pritvor se, u cilju nesmetanog vođenja krivičnog postupka, može odrediti i u skraćenom postupku protiv lica za koje postoji osnovana sumnja da je učinilo krivično djelo (čl. 448).¹⁴ U

¹⁴ Članom 446 ZKP-a propisano je da se skraćeni postupak vodi za krivična djela za koja je kao glavna kazna propisana novčana kazna ili zatvor do pet godina.

tom slučaju, kao i u redovnom postupku, osim osnovane sumnje mora biti ispunjen najmanje još jedan od sljedećih uslova: **1)** ako se lice krije ili se ne može utvrditi njegov identitet ili postoje druge okolnosti koje očigledno ukazuju na opasnost od bjekstva; **2)** posebne okolnosti ukazuju da će okrivljeni dovršiti pokušano krivično djelo ili izvršiti krivično djelo kojim prijeti ili ponoviti krivično djelo; **3)** postoje okolnosti koje ukazuju da će okrivljeni uništiti, sakriti, izmijeniti ili falsifikovati dokaze ili tragove krivičnog djela ili da će ometati postupak uticanjem na svjedoke, saučesnike ili prikrivače; **4)** uredno pozvani okrivljeni izbjegava da dođe na glavni pretres.

ZKP detaljno propisuje i postupak određivanja pritvora, sadržaj rješenja i pravni lijek, dok su način izvršenja pritvora, od prijema do raspoređivanja pritvorenih lica, smještaj, ishrana, zdravstvena zaštita i ostali aspekti svakodnevnog boravka u Istražnom zatvoru, regulisani **Pravilnikom o bližem načinu izvršavanja pritvora**¹⁵

Pritvor se određuje obrazloženim rješenjem nadležnog suda, nakon saslušanja okrivljenog, a na predlog ovlašćenog državnog tužioca. Protiv rješenja o određivanju pritvora državni tužilac, pritvoreno lice i njegov branilac mogu, u roku od 24 časa od časa prijema rješenja, izjaviti žalbu (čl. 176). Pri donošenju odluke o određivanju pritvora, svaki zakonom predviđeni razlog mora biti jasno obrazložen, uz navođenje konkretnih činjenica koje ga opravdavaju. Međutim, razlozi zbog kojih je pritvor određen nijesu nepromjenljivi, te ih je neophodno periodično preispitivati i, u zavisnosti od okolnosti, pritvor ili ukinuti ili produžiti.

Kada je riječ o skraćenom postupku, na određivanje, produženje i ukidanje pritvora od predaje optužnog predloga do izricanja prvostepene presude primjenjuju se shodno odredbe člana 179 ZKP-a, koje se odnose na određivanje i kontrolu pritvora nakon podizanja optužnice, pri čemu je vijeće dužno da svakih mjesec dana ispita da li postoje razlozi za pritvor (čl. 448).

¹⁵ „Sl. list Crne Gore“, br. 042/12 od 31.07.2012.

3. METODOLOGIJA

3.1. CILJEVI I OSNOVNI PRINCIPI MONITORINGA SUĐENJA

Programi praćenja sudskih postupaka osmišljeni su da podrže pravičnost, transparentnost i efikasnost pravosuđa, a njihovi ciljevi i temeljni principi prvi put su metodološki objedinjeni u OEBS-ovom priručniku „Praćenje suđenja: priručnik za praktičare“¹⁶, koji apostrofira nekoliko ciljeva i osnovnih principa praćenja suđenja, poput:

Monitoring suđenja – višestrano sredstvo: programi monitoringa suđenja mogu služiti kao višestrano sredstvo u procesu unapređenja efikasnosti i transparentnosti pravosuđa. Da bi se efikasnost praćenja suđenja povećala, organizacije koje sprovode ove programe moraju biti upoznate sa različitim mogućnostima praćenja suđenja i osmisлити program koji odgovara potrebama nacionalnog konteksta u kojem se monitoring sprovodi.

Ostvarivanje prava na javno suđenje: prisustvo monitora u sudnici predstavlja izraz prava na javno suđenje i povećava transparentnost postupka. U pojedinačnim predmetima, monitoring može doprinijeti pravičnijem vođenju procesa ili ukazati na ozbiljne nedostatke. Dugoročno, programi monitoringa podižu svijest unutar sudstva i među drugim pravnim akterima o važnosti javnosti suđenja, otvarajući prostor za šire prihvatanje međunarodnih standarda ljudskih prava i pravičnog postupka.

Monitoring suđenja kao dijagnostički alat u procesu reforme pravosuđa: program monitoringa funkcioniše kao dijagnostičko sredstvo kojim se prikupljaju podaci o sprovođenju pravde u pojedinačnim predmetima i na osnovu njih donose zaključci o širem funkcionisanju sistema. Nalazi i preporuke stavljaju se na raspolaganje svim relevantnim akterima – sudskoj, izvršnoj i zakonodavnoj vlasti, civilnom društvu i međunarodnoj zajednici. Na taj način monitoring može podstaći sudove da unaprijede praksu, izvršnu vlast da obezbijedi resurse, zakonodavnu vlast da uskladi zakone sa standardima ljudskih prava, a civilno društvo da prepozna oblasti u kojima može djelovati.

Monitoring suđenja kao sredstvo izgradnje kapaciteta: zagovaranje i edukacije čine monitoring suđenja snažnim mehanizmom za obuku lokalnih pravnika o međunarodnim standardima i domaćem pravu. Ukazivanjem na odstupanja, monitoring pomaže sudijama, tužiocima, braniocima i drugim učesnicima da prodube znanja o procesnim pravima i njihovoj primjeni, te da se upoznaju s dobrim praksama. Uključivanje domaćih pravnika kao monitora i analitičara pruža im priliku da se uključe u reformske procese. Saradnja sa domaćim organizacijama jača njihove kapacitete za samostalni monitoring i omogućava da takvi mehanizmi opstanu i nakon završetka međunarodnih projekata, dok iskustvo stečeno u programima posmatranja kasnije može biti preneseno u državne institucije na korist čitavog pravosudnog sistema.

¹⁶ Praćenje suđenja: Priručnik za praktičare, revidirana verzija 2012, dostupno na: <https://www.osce.org/odihr/94216>

3.2. OSNOVNI PRINCIPI CEMI PROGRAMA MONITORINGA SUĐENJA

Principi koje CeMI dosljedno primjenjuje zasnovani su na standardima razvijenim tokom programa praćenja suđenja koji je, u partnerstvu s Misijom OEBS-a u Crnoj Gori, realizovan u periodu 2007–2014. godine. U skladu s metodologijama koje se koriste u brojnim evropskim državama, CeMI-jevi monitori suđenja poštuju sljedeća ključna načela monitoringa sudskih postupaka:

Načelo nemiješanja u sudski postupak: ovo načelo podrazumijeva potpunu suzdržanost od bilo kakvog djelovanja ili komunikacije koja bi mogla uticati na tok ili ishod konkretnog predmeta. Iako isključuje svaki pokušaj neprikladnog pritiska, ono ne ograničava javnu, argumentovanu kritiku rada pravosudnih organa. Kritika zasnovana na analizi činjenica i preporukama predstavlja legitiman doprinos institucionalnim reformama.

Načelo objektivnosti: monitoring mora pružiti tačne i provjerljive informacije, uz primjenu jasno definisanih standarda i metodologije, bez naklonjenosti prema bilo kojoj procesnoj strani. Objektivnost se ogleda i u uravnoteženom izboru predmeta za posmatranje, ali i u preciznom formulisanju nalaza, zaključaka i preporuka.

Načelo saglasnosti: uspješna realizacija monitoringa počiva na formalizovanim sporazumima i profesionalnim odnosima s pravosudnim institucijama. Transparentno predstavljanje ciljeva, metoda i očekivanih rezultata, uz kontinuiranu razmjenu informacija, omogućava CeMI-ju da kroz preporuke doprinese razvoju pravosudnih politika i njihovoj efikasnijoj primjeni.

3.3. METODOLOGIJA MONITORINGA SUĐENJA

Za potrebe ovog projekta angažovani su monitori suđenja koji su vršili uvid u sudske spise u 14 osnovnih sudova¹⁷, kao i u Višem sudu u Bijelom Polju i Višem sudu u Podgorici. Pored analize pravosnažnih odluka, obavljeno je i neposredno posmatranje suđenja prisustvom na ročištima. Istraživanje je bilo usmjereno na poštovanje temeljnih ljudskih prava stranaka u krivičnom postupku – sa fokusom na pravo na slobodu, i u tom kontekstu primjenu odredaba Zakonika o krivičnom postupku i relevantnih međunarodnih ugovora, prije svega Evropske konvencije o ljudskim pravima i osnovnim slobodama. Sve aktivnosti dokumentovane su u standardizovanim formularima, na osnovu kojih su prikupljeni kvantitativni i kvalitativni podaci koji su poslužili za izradu konačnih zaključaka i preporuka. Imena sudija i učesnika postupaka nijesu objavljena, u cilju zaštite privatnosti i ličnih podataka.

¹⁷ Monitori nijesu vršili uvid u Osnovnom sudu u Žablaku, jer u istom nije bilo sudija u periodu koji je obuhvaćen analizom. Takođe, iako su monitori vršili uvid u spise predmeta u Osnovnom sudu u Rožajama, nijesu naišli ni na jedan pritvorski predmet jer su isti bili delegirani drugim sudovima uslijed okolnosti da u ovom sudu krivični referat sudi samo jedan sudija, koji u tim predmetima postupa kao sudija za istragu.

3.3.1. TIM ZA MONITORING SUĐENJA

Monitori suđenja su imali zadatak da prate tok krivičnih postupaka, uključujući ročišta za potvrđivanje optužnica, i izvrše uvid u spise pravosnažno okončanih krivičnih predmeta, sa fokusom na predmete u kojima je bila određena mjera pritvora, kako bi prikupili i analizirali sve neophodne podatke potrebne za izradu ovog izvještaja. Monitori su prikupljali relevantne dokumente kao što su pravosnažne presude, rješenja o određivanju, produženju i ukidanju pritvora, rješenja o određivanju jemstva i mjera nadzora i sl.

3.3.2. UZORAK PRAĆENIH SUĐENJA

Za potrebe izrade ovog izvještaja, monitoring tim CeMI-ja izvršio je uvid u ukupno **466** pravosnažno okončanih predmeta, dok su monitori prisustvovali na ukupno **157** ročišta. Pritom napominjemo da, iako ZKP termin „ročište“ koristi isključivo za ročište radi potvrđivanja optužnice, u ovom tekstu se termin koristi šire, iz praktičnih i statističkih razloga, te obuhvata i glavni pretres.

Od 466 pravosnažno okončanih predmeta, monitori su izvršili uvid u 188 predmeta u kojima je određen pritvor, i to pred 13 osnovnih sudova¹⁸, kao i pred oba viša suda u Crnoj Gori.

Osim predmeta u kojima je izrican pritvor, u uzorak je uvršteno i 19 postupaka u kojima su primijenjene mjere nadzora, kao i tri slučaja u kojima je sud pritvor zamijenio jemstvom, odnosno četiri slučaja u kojima je jemstvo odbijeno. Ipak, ove alternativne mjere nijesu bile primarni predmet analize; njima će se CeMI detaljno pozabaviti u zasebnom istraživanju posvećenom jemstvu i mjerama nadzora.

Analizirani su samo oni spisi koji su postali pravosnažni u periodu od 1. juna 2023. do 31. decembra 2024, kako bi se izbjeglo preklapanje sa spisima predmeta u koje su monitori vršili uvid tokom prethodnog CeMI-jevog projekta monitoringa suđenja.

Monitori su primjenjivali metodu neposrednog uvida u spise, koristeći standardizovane obrasce sa unaprijed definisanim pitanjima o zadržavanju, određivanju, produžavanju i ukidanju pritvora, odlaganju ročišta, razlozima odlaganja, mjerama procesne discipline i sl. Svi prikupljeni podaci pohranjeni su u internu aplikaciju razvijenu za CeMI-jeve projekte monitoringa suđenja, što je omogućilo efikasnu obradu i eliminisanje grešaka pri analizi velikog broja kvantitativnih i kvalitativnih podataka.

Kao dopuna terenskog rada, sprovedeno je i desk istraživanje: pregledane su relevantne zakonske i podzakonske odredbe, sudska statistika, javno dostupne baze odluka i izvještaji domaćih i međunarodnih tijela. Pored toga, putem zahtjeva za slobodan pristup informacijama prikupljeni su podaci od relevantnih institucija, čime je obezbijeđen širi kontekst nalaza dobijenih uvidom u spise.

¹⁸ Iako su monitori vršili uvid u spise predmeta u Osnovnom sudu u Rožajama, nijesu naišli ni na jedan predmet u kojem je određen pritvor, jer su ti predmeti bili delegirani drugim sudovima uslijed okolnosti da u ovom sudu u krivičnom referatu sudi samo jedan sudija, koji u tim predmetima postupuje kao sudija za istragu.

Tabela 1: Pregled broja predmeta u koje su monitori vršili uvid

SUD	Broj analiziranih predmeta			
	Br. predmeta u koje su monitori vršili uvid	Pritvor	Mjere nadzora	Jemstvo
OS Bar	31	15	1	0
OS Berane	31	4	4	0
OS Bijelo Polje	30	10	3	0
OS Cetinje	31	15	1	0
OS Danilovgrad	33	11	2	0
OS Herceg Novi	29	9	1	0
OS Kolašin	29	4	2	0
OS Kotor	33	17	3	1
OS Nikšić	30	13	0	0
OS Plav	27	5	1	0
OS Pljevlja	29	4	0	0
OS Podgorica	30	29	0	0
OS Rožaje	30	0	0	1
OS Ulcinj	31	11	0	0
VS Bijelo Polje	16	14	1	1
VS Podgorica	26	26	0	0
OSNOVNI SUDOVI	424	148	18	2
VIŠI SUDOVI	42	40	1	1
SVI SUDOVI	466	188	19	3

Napominjemo da predmet monitoringa nijesu bili postupci koji se vode pred Specijalnim odjeljenjem Višeg suda u Podgorici. Ovi postupci će biti predmet analize u posebnom istraživanju koje je već otpočelo, ali koje zahtijeva poseban metodološki pristup, uključujući kreiranje posebnih formulara za evidentiranje i analiziranje podataka, kao i drugačiji pristup interpretaciji nalaza.

4. ANALIZA EFIKASNOSTI KRIVIČNOG POSTUPKA

Efikasnost krivičnog postupka ogleda se u sposobnosti pravosudnog sistema da brzo i učinkovito procesuirá predmete, uz istovremeno poštovanje prava svih učesnika. Ova efikasnost podrazumijeva kako brzinu rješavanja postupka, tako i osiguranje poštovanja prava okrivljenih i oštećenih, odnosno žrtava.

Kada je riječ o procjenjivanju efikasnosti postupka, bitno je utvrditi tačne trenutke početka i završetka sudskog postupka. Prema praksi ESLJP, „razumno vrijeme“, pa samim tim i zaštita prava na suđenje u razumnom roku, počinje da teče od momenta kada je neko lice optuženo. Ovo se ne mora nužno poklopiti s trenutkom kada predmet stigne pred sud. Optužba može biti definisana kao zvanično obavještenje koje nadležni organ daje pojedincu o sumnji da je počinio krivično djelo, odnosno od momenta kada je situacija u kojoj se osumnjičeni nalazi bitno promijenjena.¹⁹

Prema čl. 19a ZKP-a, postoji više trenutaka koji se mogu smatrati početkom krivičnog postupka. Teorijska shvatanja o ovom pitanju dijele se na dvije grupe: jedna grupa autora smatra da postupak počinje izražavanjem stava suda o optužbi, dok druga grupa smatra da postupak počinje podnošenjem optužnog akta, u skladu sa načelom akuzatornosti. U dosadašnjim projektima monitoringa sudskih postupaka, CeMI-jevi monitori su se vodili drugim shvatanjem, pa je za početak postupka uziman momenat podizanja optužnog akta.

Podaci prikazani u ovom izvještaju, koji se odnose na poštovanje prava na fer i pravično suđenje, proistekli su iz analize spisa predmeta kojima su monitori imali pristup. Međutim, važno je naglasiti da nijesu svi spisi jednako uredni i da ponekad nedostaju određeni podaci, kao što su naredbe za zakazivanje glavnog pretresa, zapisnici sa održanih ročišta, žalbe i sl. Izostanak određenih podataka ne znači da te radnje nijesu sprovedene, već da monitori nijesu pronašli dokaze o njihovom sprovođenju u spisima predmeta, ili ako jesu, nekad iz dostupnih podataka nije bilo moguće utvrditi kada su sprovedene, kao na primjer kada u naredbama za zakazivanje glavnog pretresa nije upisan datum kada je naredba izdata i sl. Međutim, spisi predmeta predstavljaju formalno-pravni prikaz postupka, van kojeg nije moguće potvrditi valjanost tih radnji.

4.1. PRVOSTEPENI POSTUPAK

Redovni krivični postupak obuhvata prvostepeni krivični postupak i postupak po pravnom lijeku. Prvostepeni krivični postupak je podijeljen na dva stadijuma: prethodni i glavni krivični postupak. Prethodni postupak se sastoji iz dvije faze: istrage i podizanja optužnice. Kada optužnica stupi na pravnu snagu, prethodni postupak se završava, a započinje glavni krivični postupak u kojem se rješava predmet suđenja. Glavni krivični postupak se sastoji iz tri dijela: pripreme glavnog pretresa, glavnog pretresa i izricanja presude.

¹⁹ *Eckle protiv Njemačke*, predstavka br. 8130/78, presuda od 15 jula 1982, st. 73

U okviru prvostepenog postupka, CeMI-jevi monitori su pregledali spise predmeta i popunjavali standardizovane formulare koji su pokrivali različite aspekte postupka, uključujući kontrolu optužnice, zakazivanje glavnog pretresa, broj održanih i odloženih ročišta, razloge odlaganja ročišta, mjere procesne discipline, pravo na javno izricanje presude i prosječno trajanje prvostepenog postupka.

Nalazi prikazani u ovom izvještaju su usklađeni sa strukturom formulara, zbog čega je ovaj dio izvještaja podijeljen na nekoliko cjelina. Ova struktura omogućava detaljan prikaz relevantnih informacija i pruža uvid u procese koji se odvijaju tokom prvostepenog krivičnog postupka.

4.1.1. KONTROLA OPTUŽNICE

Uvidom u spise pravosnažno okončanih predmeta, monitori su analizirali **71** predmet u kojem je podignuta optužnica od ukupno 466 predmeta u koje su vršili uvid, od toga u **64** predmeta je bila određena mjera pritvora. Najveći broj analiziranih predmeta u kojima je podignuta optužnica nalazio se u Višem sudu u Podgorici (25) i u Višem sudu u Bijelom Polju (15). Manji broj spisa u kojima je podignuta optužnica, a koji su bili predmet analize nalazio se i u osnovnim sudovima u Baru (2), Beranama (3), Bijelom Polju (2), Cetinju (3), Danilovgradu (1), Herceg Novom (3), Kotoru (5), Nikšiću (2), Pljevljima (1), Podgorici (3), Rožajama (1) i Ulcinju (5).

Prema članu 293 ZKP-a, rok za zakazivanje ročišta za kontrolu optužnice je **15 dana** od dana prijema optužnice.

Ovaj rok je poštovan u **32 (45,07%)** a nije ispoštovan u **39 (54,93%)** predmeta, što se generalno poklapa i sa rezultatom analize u izvještaju iz 2023. godine. Najznačajnija prekoračenja ovog roka zabilježena su u osnovnim sudovima u južnoj regiji, i to: **107 i 76 dana** u Osnovnom sudu u Herceg Novom, **81 dan** u Osnovnom sudu u Kotoru i **60 dana** u Osnovnom sudu u Ulcinju (u svim slučajevima se radilo o predmetima u kojima je bila određena mjera pritvora). Na nivou viših sudova, do najvećeg odstupanja od zakonskog roka je došlo u predmetu pred Višim sudom u Bijelom Polju (**70 dana**).

Prosječno vrijeme za zakazivanje ročišta za kontrolu optužnice u osnovnim sudovima iznosi **28 dana**, odnosno **32 dana** u predmetima u kojima je određena mjera pritvora, dok u višim sudovima iznosi **20 dana**, odnosno **21 dan** u predmetima u kojima je određena mjera pritvora.

Tabela 2: Prikaz predmeta praćenih uvidom u spise prema broju optužnica i roku u kojem je zakazana kontrola optužnice

SUD	Broj optužnica	Prosječan broj dana od dana prijema optužnice do dana održavanja ročišta za kontrolu optužnice
OS Bar	2	13
OS Berane	3	9
OS Bijelo Polje	2	12
OS Cetinje	3	28
OS Danilovgrad	1	36
OS Herceg Novi	3	77
OS Kolašin	0	–
OS Kotor	5	35
OS Nikšić	2	26
OS Plav	0	-
OS Pljevlja	1	16
OS Podgorica	3	11
OS Rožaje	1	35
OS Ulcinj	5	33
VS Bijelo Polje	15	17
VS Podgorica	25	23
OSNOVNI SUDOVI	31	28
VIŠI SUDOVI	40	20
SVI SUDOVI	71	24

Rok za potvrđivanje optužnice je osam dana, a u složenim predmetima 15 dana od dana održavanja ročišta za kontrolu optužnice (čl. 296 st. 1 ZKP-a).

U najvećem broju predmeta (**36**) optužnica je potvrđivana istog dana kada je održano i ročište za kontrolu optužnice. Zakonski rok je prekoračen **samo u jednom predmetu** pred Višim sudom u Podgorici, pa je u tom predmetu optužnica potvrđena nakon **37 dana** od dana održavanja ročišta za kontrolu optužnice.

Ovakvi nalazi se u suštini ne razlikuju značajnije od nalaza prethodnog istraživanja koje je obuhvatilo period 2021–2023. godine. Iako se taj period poklapa sa vremenom pandemije COVID-19, koja je značajno opterećivala rad pravosuđa, na osnovu ovih nalaza može se zaključiti da nije zabilježen negativan uticaj pandemije na efikasnost postupanja u fazi potvrđivanja optužnice, te da su sudovi u praksi razvili relativno stabilan mehanizam za blagovremeno postupanje u ovoj fazi, čak i u okolnostima povećanog institucionalnog pritiska.

Tabela 3: Prikaz predmeta praćenih uvidom u spise prema broju optužnica i roku u kojem je doneseno rješenje o potvrđivanju optužnice

SUD	Broj optužnica	Rok za potvrđivanje optužnice nakon ročišta za kontrolu optužnice (prosjeak u danima)
OS Bar	2	7
OS Berane	3	3
OS Bijelo Polje	2	Istog dana
OS Cetinje	3	Istog dana
OS Danilovgrad	1	Istog dana
OS Herceg Novi	3	Istog dana
OS Kolašin	0	-
OS Kotor	5	Istog dana
OS Nikšić	2	3
OS Plav	0	-
OS Pljevlja	1	Istog dana
OS Podgorica	3	Istog dana
OS Rožaje	1	Istog dana
OS Ulcinj	5	Istog dana
VS Bijelo Polje	15	1
VS Podgorica	25	4
OSNOVNI SUDOVI	31	1 dan
VIŠI SUDOVI	40	2 dana
SVI SUDOVI	71	2 dana

U 13 (18,3%) predmeta, ročištu za kontrolu optužnice prisustvovala su sva pozvana lica, tj. tužilac, okrivljeni i njegov branilac. Tužilac nije prisustvovao u 42 (59,15%) analiziranih predmeta, a okrivljeni i njegov branilac u 11 (15,49%).

4.2. GLAVNI PRETRES

A. ANALIZA PREDMETA SA OPTUŽNICOM

Datum održavanja glavnog pretresa određuje se najkasnije u roku od dva mjeseca nakon potvrđivanja optužnice (čl. 304 st. 2 ZKP). Ako se u tom roku datum glavnog pretresa ne odredi, predsjednik vijeća mora obavijestiti predsjednika suda o razlozima za takvo odlaganje. Nakon toga, predsjednik suda će, ako je potrebno, preduzeti odgovarajuće mjere kako bi se osiguralo da datum glavnog pretresa bude određen.

Ovaj rok je poštovan u svim analiziranim predmetima.

Tabela 4: Prikaz predmeta sa optužnicom praćenih uvidom u spise prema roku (u danima) u kojem je zakazan glavni pretres

Sud	Prosječan rok (u danima) u kojem je zakazan glavni pretres nakon potvrđivanja optužnice		
	Svi predmeti	Nepritvorski predmeti	Pritvorski predmeti
OS Bar	19	0	19
OS Berane	44	44	0
OS Bijelo Polje	14	0	14
OS Cetinje	29	0	29
OS Danilovgrad	3	0	3
OS Herceg Novi	7	6	8
OS Kolašin	0	0	0
OS Kotor	15	0	15
OS Nikšić	23	0	23
OS Plav	0	0	0
OS Pljevlja	20	20	0
OS Podgorica	6	0	6
OS Rožaje	21	21	0
OS Ulcinj	18	0	18
VS Bijelo Polje	18	6	19
VS Podgorica	17	0	17
OSNOVNI SUDOVI	18	23	15
VIŠI SUDOVI	17	6	18

U načelu su ovogodišnji nalazi značajno bolji u odnosu na nalaze iz prethodnog istraživanja

kada je prosječan rok za zakazivanje glavnog pretresa nakon potvrđivanja optužnice iznosio 38 dana za osnovne sudove i 55 dana za više sudove, i kada je zabilježeno devet predmeta u kojima je taj rok bio duži od 100 dana.

B. ANALIZA PREDMETA SA OPTUŽNIM PREDLOGOM

Rok zakazivanja glavnog pretresa je kraći za optužne predloge. Naime, prema čl. 451 st. 4 ZKP-a, ako se glavni pretres ne zakaže u roku od 30 dana od dana prijema optužnog predloga ili privatne tužbe, sudija je dužan da o razlozima izvijesti predsjednika suda koji će preduzeti mjere da se glavni pretres što prije održi.

Monitori su vršili uvid u ukupno **388** predmeta sa optužnim predlogom²⁰, i to: Osnovni sud Bar (29), Osnovni sud Berane (28), Osnovni sud Bijelo Polje (27), Osnovni sud Cetinje (26), Osnovni sud Danilovgrad (31), Osnovni sud Herceg Novi (25), Osnovni sud Kolašin (29), Osnovni sud Kotor (28), Osnovni sud Nikšić (28), Osnovni sud Plav (27), Osnovni sud Pljevlja (28), Osnovni sud Podgorica (26), Osnovni sud Rožaje (29), Osnovni sud Ulcinj (26) i Viši sud Podgorica (1).

Od 388 predmeta sa optužnim predlogom, u **122** je bila određena mjera pritvora.

Samo u Osnovnom sudu u Baru monitori nijesu evidentirali nijedan predmet u kojem je došlo do prekoračenja roka od 30 dana. U drugim sudovima je dolazilo do prekoračenja roka, ali se može reći da se, kada je riječ o predmetima u kojima je bila određena mjera pritvora, radi o relativno malom broju predmeta.

²⁰ Pored predmeta sa optužnim predlozima i optužnicama, među predmetima u koje su monitori imali uvid nalazila se i jedna privatna tužba, kao i šest predloga tužilaštva za izricanje mjere bezbjednosti.

Tabela 5: Broj analiziranih predmeta sa optužnim predlogom, u kojem je glavni pretres zakazan za više od 30 dana od dana prijema optužnog predloga

Sud	Broj predmeta u kojima je rok za određivanje glavnog pretresa iznosio više od 30 dana		
	Svi predmeti	Nepritvorski predmeti	Pritvorski predmeti
OS Bar	0	0	0
OS Berane	11	11	0
OS Bijelo Polje	15	14	1
OS Cetinje	6	6	0
OS Danilovgrad	13	0	4
OS Herceg Novi	5	1	4
OS Kolašin	22	20	2
OS Kotor	5	5	0
OS Nikšić	11	10	1
OS Plav	9	8	1
OS Pljevlja	14	11	3
OS Podgorica	2	0	2
OS Rožaje	17	17	0
OS Ulcinj	3	3	0
VS Bijelo Polje	0	0	0
VS Podgorica	1	0	0
OSNOVNI SUDOVI	133	115	18
VIŠI SUDOVI	1	0	1
SVI SUDOVI	134	115	19

Tabela 6: Analizirani predmeti sa optužnim predlogom, prema roku (u danima) u kojem je zakazan glavni pretres

Sud	Prosječan rok (u danima) za zakazivanje glavnog pretresa u predmetima sa optužnim predlogom		
	Svi predmeti	Nepritvorski predmeti	Pritvorski predmeti
OS Bar	19	11	14
OS Berane	47	53	8
OS Bijelo Polje	50	66	17
OS Cetinje	90	129	18
OS Danilovgrad	55	68	30
OS Herceg Novi	21	9	45
OS Kolašin	70	75	40
OS Kotor	20	22	19
OS Nikšić	52	75	22
OS Plav	31	31	36
OS Pljevlja	43	33	41
OS Podgorica	13	11	13
OS Rožaje	49	49	0
OS Ulcinj	22	19	29
VS Bijelo Polje	49	124	39
VS Podgorica	45	0	45
OSNOVNI SUDOVI	42	47	25
VIŠI SUDOVI	47	124	42
SVI SUDOVI	44	86	34

Do najdužeg prekoračenja je došlo u Osnovnom sudu u Kotoru (**134 dana**), ali se ovdje radi o predmetu koji je bio delegiran iz Osnovnog suda u Herceg Novom. U još jednom predmetu, i to pred Osnovnim sudom u Herceg Novom, rok je iznosio **121 dan**. U oba slučaja se radilo o predmetima u kojima je bila određena mjera pritvora.

Tabela 7: Broj i procenat predmeta u kojima je rok za određivanje glavnog pretresa poštovan, odnosno nije poštovan, u odnosu na ukupan broj predmeta sa optužnim predlogom

SUD	Broj i procenat predmeta u kojima je rok za određivanje glavnog pretresa iznosio do 30 dana		Broj i procenat predmeta u kojima je rok za određivanje glavnog pretresa duži od 30 dana	
OS Bar	26	6,70%	0	0,00%
OS Berane	16	4,12%	11	2,84%
OS Bijelo Polje	12	3,09%	15	3,87%
OS Cetinje	14	3,61%	6	1,55%
OS Danilovgrad	18	4,64%	13	3,35%
OS Herceg Novi	19	4,90%	5	1,29%
OS Kolašin	7	1,80%	22	5,67%
OS Kotor	22	5,67%	5	1,29%
OS Nikšić	16	4,12%	11	2,84%
OS Plav	14	3,61%	9	2,32%
OS Pljevlja	14	3,61%	14	3,61%
OS Podgorica	24	6,19%	2	0,52%
OS Rožaje	12	3,09%	17	4,38%
OS Ulcinj	23	5,93%	3	0,77%
VS Bijelo Polje	0	0,00%	0	0,00%
VS Podgorica	0	0,00%	1	0,26%
OSNOVNI SUDOVI	237	61,24%	133	34,28%
VIŠI SUDOVI	0	0,00%	1	0,26%
SVI SUDOVI²¹	237	61,08%	134	34,54%

Od 14 osnovnih sudova u kojima su monitori analizirali spise predmeta, 13 nije ispoštovalo rok od 30 dana.

Kada je riječ o predmetima u kojima je bila određena mjera pritvora, situacija je sljedeća:

²¹ Zbir je manji od 388 jer u 17 predmeta sa optužnim predlogom nije bilo naredbe o glavnom pretresu ili u naredbi nije bio upisan datum kada je naredba donesena.

Tabela 8: Broj i procenat pritvorskih predmeta u kojima je rok za određivanje glavnog pretresa poštovan, odnosno nije poštovan, u odnosu na ukupan broj predmeta sa optužnim predlogom

SUD	Broj i procenat predmeta u kojima je rok za određivanje glavnog pretresa iznosio do 30 dana		Broj i procenat predmeta u kojima je rok za određivanje glavnog pretresa duži od 30 dana	
OS Bar	10	8,20%	0	0,00%
OS Berane	4	3,28%	0	0,00%
OS Bijelo Polje	7	5,74%	1	0,82%
OS Cetinje	7	5,74%	0	0,00%
OS Danilovgrad	5	4,10%	4	3,28%
OS Herceg Novi	3	2,46%	4	3,28%
OS Kolašin	2	1,64%	2	1,64%
OS Kotor	11	9,02%	0	0,00%
OS Nikšić	10	8,20%	1	0,82%
OS Plav	3	2,46%	1	0,82%
OS Pljevlja	1	0,82%	3	2,46%
OS Podgorica	23	18,85%	2	1,64%
OS Rožaje	0	0,00%	0	0,00%
OS Ulcinj	6	4,92%	0	0,00%
VS Bijelo Polje	0	0,00%	0	0,00%
VS Podgorica	0	0,00%	1	0,82%
OSNOVNI SUDOVI	92	76,03%	18	14,75%
VIŠI SUDOVI	0	0,00%	1	0,82%
SVI SUDOVI	92	75,41%	19	15,57%

Šest osnovnih sudova poštovalo je rok u predmetima u kojima je bila određena mjera pritvora, dok je u osam osnovnih sudova i u Višem sudu u Podgorici zabilježeno da taj rok nije uvijek dosljedno poštovan.

Od ukupno 134 predmeta u kojima je prekoračen zakonski rok od 30 dana za zakazivanje glavnog pretresa, mjera pritvora je bila određena u 19 predmeta. Ovih 19 predmeta čini 15,57% od ukupnog broja predmeta s određenom mjerom pritvora kod kojih je došlo do prekoračenja roka, odnosno 14,2% od ukupnog broja svih predmeta kod kojih je prekoračen zakonski rok.

Iako bi bilo poželjno da do prekoračenja zakonskih rokova uopšte ne dolazi, relativno mali broj ovih predmeta ipak ukazuje na to da sudovi pokazuju viši stepen ažurnosti u predmetima

u kojima je optuženi lišen slobode, a što je u skladu s principom hitnosti postupanja u ovim postupcima.

4.2.1. ROČIŠTA NA GLAVNOM PRETRESU

Ukupan broj ročišta u okviru **466** predmeta praćenih uvidom u pravosnažne sudske odluke u višim i osnovnim sudovima bio je **1.357**, i to **1.075** u osnovnim i **282** u višim sudovima. Ukupan broj održanih ročišta je **836 (61,61%)**, a odloženih²² je bilo **521 (38,39%)**.

U odnosu na nalaze prethodnog izvještaja, sadašnje stanje pokazuje značajan napredak. Podsjećamo da je prethodna analiza obuhvatala 1.940 ročišta na uzorku od 470 predmeta, pri čemu je procenat odloženih ročišta iznosio **54,18%**.

Međutim, važno je naglasiti da je izvještaj iz 2023. godine pokrivao period obilježen pandemijom COVID-19 i obustavom rada advokata, što je u velikoj mjeri doprinijelo povećanju broja odloženih ročišta, što nije bio slučaj za period koji je obuhvaćen ovim istraživanjem.

Kada je riječ samo o ročištima u predmetima u kojima je bila određena mjera pritvora, ukupan broj ročišta u 188 predmeta bio je 653, i to 402 u osnovnim i 251 u višim sudovima. Ukupan broj održanih ročišta je 415 (63,55%) a odloženih 238 (36,45%).

4.2.1.1. ODLAGANJE ROČIŠTA

Procentualno posmatrano, najveći broj odloženih ročišta u predmetima u koje su monitori vršili uvid, zabilježen je u Osnovnim sudovima u Kotoru, Plavu i Danilovgradu, kao i u Višem sudu u Podgorici. Međutim, u prosjeku broj odloženih ročišta ni u jednom sudu nije bio veći od broja održanih ročišta.

²² Pod odloženim ročištima, u kontekstu ovog izvještaja, mislimo na ona ročišta na kojima nijesu preduzimate nikakve procesne radnje, tj. ročišta na kojima je sud donio rješenje o odlaganju nakon utvrđivanja da nijesu ispunjene procesne pretpostavke za održavanje ročišta. U odložena ročišta nijesu računata tzv. „odložena-održana“ ročišta na kojima su preduzimate određene procesne radnje.

Tabela 9: Prikaz predmeta praćenih uvidom u spise prema broju i procentu održanih i odloženih ročišta

SUD	Broj i procenat održanih ročišta		Broj i procenat odloženih ročišta	
OS Bar	38	61,29%	24	38,71%
OS Berane	52	64,20%	29	35,80%
OS Bijelo Polje	39	73,58%	14	26,42%
OS Cetinje	50	60,98%	32	39,02%
OS Danilovgrad	64	56,64%	49	43,36%
OS Herceg Novi	41	61,19%	26	38,81%
OS Kolašin	30	88,24%	4	11,76%
OS Kotor	66	50,77%	64	49,23%
OS Nikšić	67	63,81%	38	36,19%
OS Plav	29	54,72%	24	45,28%
OS Pljevlja	39	79,59%	10	20,41%
OS Podgorica	72	63,72%	41	36,28%
OS Rožaje	41	65,08%	22	34,92%
OS Ulcinj	46	65,71%	24	34,29%
VS Bijelo Polje	70	70,00%	30	30,00%
VS Podgorica	92	50,55%	90	49,45%
OSNOVNI SUDOVI	674	62,70%	401	37,30%
VIŠI SUDOVI	162	57,45%	120	42,55%
SVI SUDOVI	836	61,61%	521	38,39%

Posmatrano samo na nivou predmeta u kojima je bila određena mjera pritvora, stanje je sljedeće:

Tabela 10: Prikaz predmeta praćenih uvidom u spise u kojima je određena mjera pritvora, prema broju i procentu održanih i odloženih ročišta

SUD	Broj i procenat održanih ročišta u pritvorskim predmetima		Broj i procenat odloženih ročišta u pritvorskim predmetima	
OS Bar	22	61,11%	14	38,89%
OS Berane	8	88,89%	1	11,11%
OS Bijelo Polje	14	93,33%	1	6,67%
OS Cetinje	31	70,45%	13	29,55%
OS Danilovgrad	27	58,70%	19	41,30%
OS Herceg Novi	10	71,43%	4	28,57%
OS Kolašin	4	100,00%	0	0,00%
OS Kotor	29	67,44%	14	32,56%
OS Nikšić	25	71,43%	10	28,57%
OS Plav	5	71,43%	2	28,57%
OS Pljevlja	7	63,64%	4	36,36%
OS Podgorica	69	63,30%	40	36,70%
OS Rožaje	0	/	-	/
OS Ulcinj	22	73,33%	8	26,67%
VS Bijelo Polje	51	73,91%	18	26,09%
VS Podgorica	92	50,55%	90	49,45%
OSNOVNI SUDOVI	273	67,74%	130	32,26%
VIŠI SUDOVI	143	56,97%	108	43,03%
SVI SUDOVI	416	63,61%	238	36,39%

Na bazi analize uzorka o odlaganjima u svim predmetima u koje su monitori vršili uvid, došli smo do podatka koliko je dana u prosjeku trajao period između ročišta koje je odloženo i prvog narednog ročišta.

Tabela 11: Prikaz predmeta praćenih uvidom u spise prema prosječnom trajanju odlaganja u danima, po sudovima

SUD	Prosječno trajanje odlaganja u danima	
	Svi predmeti	Pritvorski predmeti
OS Bar	39	24
OS Berane	42	0
OS Bijelo Polje	17	2
OS Cetinje	41	16
OS Danilovgrad	77	35
OS Herceg Novi	64	19
OS Kolašin	5	0
OS Kotor	72	24
OS Nikšić	42	8
OS Plav	30	16
OS Pljevlja	17	59
OS Podgorica	49	48
OS Rožaje	48	-
OS Ulcinj	31	11
VS Bijelo Polje	61	35
VS Podgorica	131	131
OSNOVNI SUDOVI	41	20
VIŠI SUDOVI	96	83
SVI SUDOVI	68	52

Kada je riječ o osnovnim sudovima, u prosjeku je odlaganje, tj. broj dana od odloženog do naredno zakazanog ročišta najkraće trajalo u Osnovnom sudu u Kolašinu, a najduže u Osnovnom sudu u Danilovgradu.

Odlaganja po pravilu traju kraće u predmetima u kojima je određena mjera pritvora, s obzirom na hitnu prirodu postupka, **sa izuzetkom Osnovnog suda u Pljevljima** gdje je razmak između odloženog i narednog zakazanog ročišta u predmetima u kojima je određena mjera pritvora trajao skoro dva mjeseca. Međutim, bitno je istaći da je **ovaj podatak rezultat jednog specifičnog predmeta u kojem je bila određena mjera pritvora, ali je pritvor ukinut istog dana kada je uredno održano prvo ročište za glavnu raspravu**. U ovom predmetu, ročišta su odlagana zbog odsustva svjedoka kojem nije bio uredno uručen poziv, i to u periodu kada je pritvor već bio ukinut.

U Višem sudu u Podgorici prosječno trajanje odlaganja ročišta iznosilo je **131 dan**, što posebno zabrinjava imajući u vidu da su svi analizirani predmeti ovog suda obuhvatali slučajeve u kojima je bila određena mjera pritvora.

4.2.1.2. RAZLOZI ZA ODLAGANJE

Prema ZKP-u predsjednik vijeća može naredbom, iz važnih razloga, na predlog stranaka i branioca ili po službenoj dužnosti, odložiti dan glavnog pretresa, najduže do 15 dana, a o odlaganju će se odmah obavijestiti sva pozvana lica (čl. 311). Osim toga, ZKP u članovima 323-328, kao razloge za odlaganje propisuje i:

1. Nedolazak tužioca na glavni pretres
2. Nedolazak optuženog na glavni pretres
3. Nedolazak branioca
4. Nedolazak svjedoka
5. Nedolazak vještaka
6. Radi pribavljanja novih dokaza
7. Ako se u toku glavnog pretresa utvrdi da je kod optuženog poslije učinjenog krivičnog djela nastupila privremena duševna poremećenost
8. Postojanje drugih smetnji da se glavni pretres uspješno sprovede.

Najčešći razlog za odlaganje ročišta u okviru posmatranih predmeta je odsustvo optuženog, koje je zabilježeno u **170 (32,62%)** odloženih ročišta. Od tog broja, **86 (50,58%)** puta je poziv optuženom bio neuredno dostavljen.

U predmetima u kojima je bila određena mjera pritvora, najčešći razlog odlaganja je bilo postojanje drugih smetnji (čl. 328 st. 1), a radi se o **118 (49,57%)** odloženih ročišta, među kojima posebno treba istaći **19** odloženih ročišta iz razloga što su se spisi predmeta nalazili u višem sudu radi odlučivanja o produženju pritvora i **13** ročišta koja su odložena jer okrivljeni nije bio sproveden iz UIKS-a, najčešće zbog velikog obima posla i nedostatka vozila, ali monitori su zabilježili i slučajeve u kojima je izostalo obrazloženje razloga nepostupanja UIKS-a.

Tabela 12: Razlozi odlaganja ročišta u analiziranim predmetima

Razlog odlaganja	Broj i procenat odloženih ročišta prema razlozima odlaganja			
	Svi predmeti		Pritvorski predmeti	
Odsustvo optuženog ²³	170	32,62%	47	19,74%
Odsustvo tužioca	17	3,26%	12	5,04%
Odsustvo svjedoka	55	10,55%	30	12,60%
Odsustvo vještaka	28	5,37%	10	4,20%
Odsustvo branioca	17	3,26%	9	3,78%
Odsustvo sudije	87	16,69%	36	15,12%
Nedostatak tehničkih uslova	5	0,95%	5	2,10%
Nalazi nijesu dostavljeni u predviđenom vremenskom roku od strane drugih državnih organa	1	0,19%	0	0%
Zahtjev advokata	23	4,41%	11	4,62%
Druge smetnje	118	22,64%	78	32,77%
UKUPNO	521	100%	238	100%

4.2.1.3. MJERE PROCESNE DISCIPLINE

U mjere procesne discipline (čl. 324, 325 i 327 ZKP) spadaju: prinudno dovođenje, novčana kazna i izdavanje potjernice.

Sud će narediti prinudno dovođenje optuženog ako je isti uredno pozvan a ne dođe na glavni pretres niti svoj izostanak opravda. Ako svjedok ili vještak ne opravdaju svoj izostanak iako su uredno pozvani, ZKP propisuje da sud može narediti prinudno dovođenje.

U analiziranim predmetima izrečena je ukupno 101 naredba za prinudno dovođenje, koje su se odnosile na 47 predmeta. Od tog broja, 34 naredbe za prinudno dovođenje izrečene su u 14 predmeta u kojima je istovremeno bila određena i mjera pritvora.

²³ Kada je riječ o pritvorskim predmetima, nijesu uračunata ročišta koja su odložena usljed nesprovođenja okrivljenog od strane UIKS-a, već se radi o predmetima u kojima je pritvor ukinut prije okončanja glavnog pretresa i o predmetima u kojima je bilo više okrivljenih koji nijesu bili u pritvoru i nijesu došli na ročište.

Tabela 13: Broj izrečenih naredbi za prinudno dovođenje po sudovima

SUD	Broj predmeta u kojima je izrečena naredba za prinudno dovođenje	Broj izrečenih naredbi za prinudno dovođenje
OS Bar	2	3
OS Berane	4	6
OS Bijelo Polje	1	2
OS Cetinje	3	6
OS Danilovgrad	5	19
OS Herceg Novi	2	4
OS Kolašin	1	1
OS Kotor	3	6
OS Nikšić	5	8
OS Plav	2	5
OS Pljevlja	2	2
OS Podgorica	4	14
OS Rožaje	4	4
OS Ulcinj	2	2
VS Bijelo Polje	3	9
VS Podgorica	4	10
OSNOVNI SUDOVI	40	82
VIŠI SUDOVI	7	19
SVI SUDOVI	47	101

Tabela 14: Broj izrečenih naredbi za prinudno dovođenje u pritvorskim predmetima

SUD	Broj pritvorskih predmeta u kojima je izrečena naredba za prinudno dovođenje	Broj izrečenih naredbi za prinudno dovođenje u pritvorskim predmetima
OS Bar	0	0
OS Berane	0	0
OS Bijelo Polje	0	0
OS Cetinje	1	4
OS Danilovgrad	1	1
OS Herceg Novi	1	1
OS Kolašin	0	0
OS Kotor	1	3
OS Nikšić	1	1
OS Plav	0	0
OS Pljevlja	0	0
OS Podgorica	3	12
OS Rožaje	0	0
OS Ulcinj	1	1
VS Bijelo Polje	1	1
VS Podgorica	4	10
OSNOVNI SUDOVI	9	23
VIŠI SUDOVI	5	11
SVI SUDOVI	14	34

Monitori su prilikom prethodnog projekta primijetili da Uprava policije ne postupa uvijek po naredbama za prinudno dovođenje, kao i da relativno često ne obavještava sud o razlozima nepostupanja, pa je za potrebe ove analize i ovo pitanje uvršteno u formular koji su monitori popunjavali, kako bi došli do preciznih podataka o učestalosti ove okolnosti.

Tabela 15: Broj slučajeva u kojima Uprava policije nije postupila po naredbi za prinudno dovođenje

SUD	Broj slučajeva u kojima Uprava policije nije postupila po naredbi za prinudno dovođenje	Broj slučajeva u kojima policija nije obavijestila sud o razlozima nepostupanja
OS Bar	0	0
OS Berane	2	1
OS Bijelo Polje	0	0
OS Cetinje	0	0
OS Danilovgrad	4	0
OS Herceg Novi	2	0
OS Kolašin	1	0
OS Kotor	1	1
OS Nikšić	1	0
OS Plav	1	1
OS Pljevlja	0	0
OS Podgorica	6	6
OS Rožaje	0	0
OS Ulcinj	0	0
VS Bijelo Polje	5	2
VS Podgorica	0	0
OSNOVNI SUDOVI	18	9
VIŠI SUDOVI	5	2
SVI SUDOVI	23	11

U **23 (22,77%)** slučaja policija nije postupila po naredbi za prinudno dovođenje, a u gotovo polovini tih slučajeva (**10,89%**) nije ni obavijestila sud o razlozima zbog kojih naredba nije izvršena. Sličnu situaciju monitori su zabilježili i tokom prethodnog istraživanja koje je obuhvatilo period od 2021. do 2023. godine. Za taj period je bilo karakteristično to što je bio obilježen pandemijom COVID-19, koja je objektivno uticala na rad pravosudnog i policijskog sistema, uključujući ograničenja kretanja, manjak kadra i druge organizacione prepreke. Međutim, budući da je u analiziranom periodu u ovom izvještaju riječ o vremenu bez vanrednih okolnosti, nastavak iste prakse nepostupanja i neobavješćavanja suda ukazuje da još uvijek postoje problemi u funkcionisanju Uprave policije u odnosu na obaveze prema sudu.

Tabela 16: Broj slučajeva u kojima Uprava policije nije postupila po naredbi za prinudno dovođenje u pritvorskim predmetima

SUD	Broj slučajeva u kojima Uprava policije nije postupila po naredbi za prinudno dovođenje	Broj slučajeva u kojima policija nije obavijestila sud o razlozima nepostupanja
OS Bar	0	0
OS Berane	0	0
OS Bijelo Polje	0	0
OS Cetinje	0	0
OS Danilovgrad	0	0
OS Herceg Novi	0	0
OS Kolašin	0	0
OS Kotor	0	0
OS Nikšić	1	0
OS Plav	0	0
OS Pljevlja	0	0
OS Podgorica	6	6
OS Rožaje	0	0
OS Ulcinj	0	
VS Bijelo Polje	5	2
VS Podgorica	0	0
OSNOVNI SUDOVI	7	6
VIŠI SUDOVI	5	2
SVI SUDOVI	12	8

Posmatrano po učesniku u postupku čije prinudno dovođenje je sud naredio, situacija je sljedeća:

Tabela 17: Broj naredbi za prinudno dovođenje prema učesniku u postupku

Sud	Broj naredbi za prinudno dovođenje		
	Optuženog	Svjedoka	Vještaka
OS Bar	3	0	0
OS Berane	6	0	0
OS Bijelo Polje	2	0	0
OS Cetinje	2	4	0
OS Danilovgrad	7	7	5
OS Herceg Novi	4	0	0
OS Kolašin	1	0	0
OS Kotor	6	0	0
OS Nikšić	7	1	0
OS Plav	4	1	0
OS Pljevlja	1	1	0
OS Podgorica	6	8	0
OS Rožaje	3	1	0
OS Ulcinj	1	1	0
VS Bijelo Polje	1	6	0
VS Podgorica	4	8	0
OSNOVNI SUDOVI	5	14	0
VIŠI SUDOVI	58	38	5

U ovom dijelu treba sagledati i predmete u kojima je bila određena mjera pritvora, zbog mogućnosti da optuženi kojem sud ukine pritvor kasnije doprinosi odugovlačenju postupka nedolaskom na glavni pretres.

Tabela 18: Broj naredbi za prinudno dovođenje prema učesniku u postupku u pritvorskim predmetima

Sud	Broj naredbi za prinudno dovođenje u pritvorskim predmetima		
	Optuženog	Svjedoka	Vještaka
OS Bar	0	0	0
OS Berane	0	0	0
OS Bijelo Polje	0	0	0
OS Cetinje	0	4	0
OS Danilovgrad	1	0	0
OS Herceg Novi	1	0	0
OS Kolašin	0	0	0
OS Kotor	3	0	0
OS Nikšić	0	1	0
OS Plav	0	0	0
OS Pljevlja	0	0	0
OS Podgorica	5	7	0
OS Rožaje	0	0	0
OS Ulcinj	0	1	0
VS Bijelo Polje	1	6	0
VS Podgorica	4	0	0
OSNOVNI SUDOVI	10	13	0
VIŠI SUDOVI	5	6	0
SVI SUDOVI	15	19	0

Monitori su zabilježili samo sedam predmeta u kojima je bila određena mjera pritvora i u kojima je sud izricao naredbe za prinudno dovođenje optuženog.

- U jednom predmetu je zabilježeno izricanje naredbe za prinudno dovođenje, a nakon toga je sud odredio pritvor zbog izbjegavanja optuženog da dođe na glavni pretres.
- U jednom predmetu u kojem je pritvor ukinut u fazi istrage jer opasnost od bjekstva nije bila adekvatno obrazložena, sud je izrekao dvije naredbe za prinudno dovođenje optuženog zbog čijeg odsustva su odložena četiri ročišta.
- U četiri predmeta naredba za prinudno dovođenje je izricana prema saizvršiocima koji se nijesu nalazili u pritvoru.
- U jednom predmetu sud je izdao naredbu za prinudno dovođenje optuženog jer nije imao informaciju da je optuženi u međuvremenu preminuo.

Kada su u pitanju **novčane kazne** kao mjera procesne discipline, monitori su zabilježili tek jedan slučaj u kojem je sud izrekao novčanu kaznu, i to braniocu, u iznosu od 300 eura. Tokom posjeta sudovima, monitori su razgovarali sa predsjednicima sudova, pri čemu je konstatovano da su novčane kazne koje sudovi izriču advokatima odbrane nedjelotvorne, tj. da nemaju odvraćajući karakter, kako zbog same visine kazne, čestog ukidanja takvih odluka po žalbi, kao i drugih poteškoća pri naplati novčanih kazni.

Potjernica je raspisana četiri puta u tri analizirana predmeta: jednom u predmetu koji se vodio pred Osnovnim sudom u Kotoru, jednom u predmetu koji se vodio pred Višim sudom u Bijelom Polju, a dvije potjernice su raspisane u jednom predmetu koji se vodio pred Višim sudom u Podgorici, tj. prvo nacionalna a nakon toga međunarodna.

U ovim predmetima je po samoj prirodi stvari dolazilo do većeg broja odlaganja. U predmetu pred Osnovnim sudom u Kotoru četiri od šest odloženih ročišta je odloženo zbog odsustva optuženog, a dva zbog odsustva postupajućeg sudije. U postupku pred Višim sudom u Bijelom Polju sva četiri odložena ročišta su bila odložena zbog odsustva optuženog, dok je u postupku pred Višim sudom u Podgorici bilo odloženo 14 ročišta, od čega 11 zbog odsustva optuženog, dva zbog odsustva tužioca i jedno zbog donošenja odluke o suđenju u odsustvu optuženom koji se nalazi u bjekstvu.

4.2.1.4. PRAVO NA JAVNO IZRICANJE PRESUDE

Prema čl. 375 st. 2 ZKP-a, ukoliko sud nije u mogućnosti da odmah nakon završetka glavnog pretresa izrekne presudu, odložiće objavljivanje presude najduže za tri dana. Takođe će odrediti vrijeme i mjesto objavljivanja presude. U slučaju da presuda ne bude objavljena u roku od tri dana nakon završetka glavnog pretresa, predsjednik vijeća ima obavezu da odmah po isteku tog roka obavijesti predsjednika suda i iznese mu razloge za odlaganje objavljivanja presude.

Ovaj rok je u načelu poštovan²⁴. Jedini izuzetak je Osnovni sud u Kotoru, gdje je zabilježeno prosječno vrijeme od 10 dana (odnosno 16 kada izdvojimo samo predmete u kojima je bila određena mjera pritvora) od dana završetka glavnog pretresa do dana objavljivanja presude. Ali važno je napomenuti da se ne radi o nedostatku sistemske prirode u radu ovog suda. Ovakvom prosjeku doprinosi samo jedan predmet koji su monitori analizirali u ovom sudu, a u kojem je zbog prestanka funkcije postupajućeg sudije od dana završetka glavnog pretresa do dana objavljivanja presude prošlo 245 dana. Ovo je samo još jedna u nizu posljedica nedostatka sudijskog kadra i neažurnog popunjavanja sudijskih mjesta.

²⁴ Za potrebe ovog izvještaja monitori su računali vrijeme potrebno za dostavljanje prepisa presude optuženom, tj. osuđenom.

Tabela 19: Prosječan broj dana potreban za objavljivanje presude nakon završetka glavnog pretresa

SUD	Prosječan broj dana od završetka glavnog pretresa do dana objavljivanja presude	
	Svi predmeti	Pritvorski predmeti
OS Bar	1	2
OS Berane	3	1
OS Bijelo Polje	Istog dana	1
OS Cetinje	1	1
OS Danilovgrad	2	2
OS Herceg Novi	1	1
OS Kolašin	Istog dana	Istog dana
OS Kotor	10	16
OS Nikšić	3	2
OS Plav	2	Istog dana
OS Pljevlja	Istog dana	Istog dana
OS Podgorica	2	3
OS Rožaje	Istog dana	-
OS Ulcinj	1	2
VS Bijelo Polje	3	3
VS Podgorica	4	4
OSNOVNI SUDOVI	2	2
VIŠI SUDOVI	3	3
SVI SUDOVI	3	3

I dostavljanje presude mora se izvršiti u zakonom propisanom roku, utvrđenom u čl. 378 ZKP-a. Prema ovom članu, presuda mora biti pisano izrađena i dostavljena strankama u postupku u roku od mjesec dana od njenog objavljivanja. Izuzetno, ukoliko se radi o složenim predmetima, zakonodavac je predvidio mogućnost produženja ovog roka na maksimalno dva mjeseca. Ukoliko presuda ne bude izrađena u predviđenim rokovima, predsjednik vijeća dužan je da o razlozima kašnjenja pismeno obavijesti predsjednika suda, koji zatim treba da preduzme odgovarajuće mjere kako bi se presuda što prije izradila.

Međutim, zbog metodoloških ograničenja u analizi, posebno u pogledu utvrđivanja stvarne složenosti pojedinačnih predmeta, podaci predstavljeni u ovom izvještaju prvenstveno se fokusiraju na slučajeve gdje je osnovni zakonski rok od mjesec dana prekoračen za više od mjesec dana, ali ne prelazi produženi rok od dva mjeseca. Takođe, analiza uključuje i

slučajeve u kojima je rok prekoračen za više od dva mjeseca, što se smatra maksimalnim periodom za obradu složenih slučajeva.

Tabela 20: Rok za dostavljanja presude od dana objavljivanja

Sud	Br. predmeta u kojima je od dana izricanja, tj. objavljivanja presude do dana dostavljanja prošlo					
	do mjesec dana		od jednog do dva mjeseca		više od dva mjeseca	
OS Bar	16	51,61%	9	29,03%	6	19,35%
OS Berane	12	38,71%	16	51,61%	3	9,68%
OS Bijelo Polje	10	33,33%	17	56,67%	3	10,00%
OS Cetinje	15	48,39%	16	51,61%	0	0,00%
OS Danilovgrad	30	90,91%	3	9,09%	0	0,00%
OS Herceg Novi	15	51,72%	8	27,59%	6	20,69%
OS Kolašin	28	96,55%	1	3,45%	0	0,00%
OS Kotor	12	36,36%	12	36,36%	9	27,27%
OS Nikšić	11	36,67%	17	56,67%	2	6,67%
OS Plav	1	3,70%	5	18,52%	21	77,78%
OS Pljevlja	22	75,86%	7	24,14%	0	0,00%
OS Podgorica	16	53,33%	14	46,67%	0	0,00%
OS Rožaje	17	56,67%	11	36,67%	2	6,67%
OS Ulcinj	12	38,71%	12	38,71%	7	22,58%
VS Bijelo Polje	7	43,75%	1	6,25%	8	50,00%
VS Podgorica	19	73,08%	5	19,23%	2	7,69%
OSNOVNI SUDOVI	217	51,18%	148	34,91%	59	13,92%
VIŠI SUDOVI	26	61,90%	6	14,29%	10	23,81%
SVI SUDOVI	243	52,15%	154	33,05%	69	14,81%

Tabela 21: Prosječan broj dana od objavljivanja do dana dostavljanja presude stranama u postupku

SUD	Prosječan broj dana, od dana izricanja, tj. objavljivanja presude do dana dostavljanja presude strankama
OS Bar	46
OS Berane	42
OS Bijelo Polje	35
OS Cetinje	25
OS Danilovgrad	14
OS Herceg Novi	53
OS Kolašin	11
OS Kotor	52
OS Nikšić	45
OS Plav	118
OS Pljevlja	20
OS Podgorica	27
OS Rožaje	41
OS Ulcinj	42
VS Bijelo Polje	54
VS Podgorica	20
OSNOVNI SUDOVI	41
VIŠI SUDOVI	37
SVI SUDOVI	39

Analiza pokazuje da je nešto više od polovine svih analiziranih presuda (**52,15%**) dostavljeno unutar zakonom propisanog roka od mjesec dana. Međutim, značajan dio predmeta (**33,05%**) dostavljen je u roku između jednog i dva mjeseca. Istovremeno, zabrinjava činjenica da je gotovo 15% presuda dostavljeno sa značajnim kašnjenjem, koje premašuje zakonski rok od dva mjeseca.

Među osnovnim sudovima, najefikasniji su sudovi u Kolašinu (**96,55%**) i Danilovgradu (**90,91%**), gdje se gotovo sve presude dostavljaju u zakonski definisanom roku.

Osnovni sud u Pljevljima (**75,86%**) također pokazuje dobru praksu, kao i Viši sud u Podgorici (**73,08%**). U oba suda prosječno vrijeme, tj. broj dana od objavljivanja presude do njenog dostavljanja iznosi 20 dana.

S druge strane, Osnovni sud u Plavu pokazuje najlošiju praksu, jer čak **77,78%** presuda dostavlja sa kašnjenjem dužim od 60 dana, i prosjekom od 118 dana. Takođe zabrinjava situacija u Višem sudu u Bijelom Polju gdje je u polovini analiziranih predmeta (**50%**) presuda dostavljena stranama nakon više od 60 dana.

Ovakvi rezultati jasno ističu potrebu za ozbiljnim preispitivanjem organizacionih praksi i mjera koje bi mogle unaprijediti blagovremenu izradu i dostavljanje sudskih odluka, posebno u onim sudovima koji značajno odstupaju od zakonom predviđenih rokova.

Ovaj rok je od posebnog značaja u slučaju kada se optuženi nalazi u pritvoru, **tj. ako mu je pritvor određen ili produžen nakon izricanja presude.**

Na osnovu svih analiziranih predmeta, a o čemu će više riječi biti u petom poglavlju, da se zaključiti da pritvor, ako je produžen nakon izricanja presude, u najvećem broju slučajeva traje do pravosnažnosti, pa je za optuženog od posebnog značaja dostavljanje presude kako bi u što kraćem roku mogao ostvariti pravo na žalbu i doći do pravosnažne odluke, jer shodno odredbi čl. 381 st. 1 ZKP-a, žalba protiv presude donesene u prvom stepenu može se izjaviti **u roku od 15 dana od dana dostavljanja prepisa presude.**

Tabela 22: Rok za dostavljanje presude od dana objavljivanja u pritvorskim predmetima u kojima je pritvor određen ili produžen nakon izricanja presude

Sud	Broj pritvorskih predmeta	Broj pritvorskih predmeta u kojima je od dana izricanja, tj. objavljivanja presude do dana dostavljanja prošlo					
		do mjesec dana		od jednog do dva mjeseca		više od dva mjeseca	
OS Bar	11	3	27,27%	4	36,36%	4	36,36%
OS Berane	0	0	0,00%	0	0,00%	0	0,00%
OS Bijelo Polje	3	1	33,33%	2	66,67%	0	0,00%
OS Cetinje	10	4	40,00%	6	60,00%	0	0,00%
OS Danilovgrad	8	7	87,50%	1	12,50%	0	0,00%
OS Herceg Novi	4	2	50,00%	2	50,00%	0	0,00%
OS Kolašin	1	0	0,00%	1	100,00%	0	0,00%
OS Kotor	9	5	55,56%	4	44,44%	0	0,00%
OS Nikšić	11	4	36,36%	6	54,55%	1	9,09%
OS Plav	0	0	0,00%	0	0,00%	0	0,00%
OS Pljevlja	0	0	0,00%	0	0,00%	0	0,00%
OS Podgorica	25	12	48,00%	13	52,00%	0	0,00%
OS Rožaje	0	0	0,00%	0	0,00%	0	0,00%
OS Ulcinj	6	1	16,67%	4	66,67%	1	16,67%

Sud	Broj pritvorskih predmeta	Broj pritvorskih predmeta u kojima je od dana izricanja, tj. objavljivanja presude do dana dostavljanja prošlo					
		do mjesec dana		od jednog do dva mjeseca		više od dva mjeseca	
VS Bijelo Polje	2	0	0,00%	0	0,00%	2	100,00%
VS Podgorica	14	7	50,00%	5	35,71%	2	14,29%
OSNOVNI SUDOVI	88	39	44,32%	43	48,86%	6	6,82%
VIŠI SUDOVI	16	7	43,75%	5	31,25%	4	25,00%
SVI SUDOVI	104	46	44,23%	48	46,15%	10	9,62%

Tabela 23: Prosječan broj dana od objavljivanja do dana dostavljanja presude stranama u postupku u pritvorskim predmetima

SUD	Prosječan broj dana, od dana izricanja, tj. objavljivanja presude do dana dostavljanja presude strankama u predmetima u kojima je pritvor određen/produžen nakon izricanja presude
OS Bar	76
OS Berane	-
OS Bijelo Polje	31
OS Cetinje	27
OS Danilovgrad	14
OS Herceg Novi	31
OS Kolašin	35
OS Kotor	33
OS Nikšić	31
OS Plav	-
OS Pljevlja	-
OS Podgorica	29
OS Rožaje	-
OS Ulcinj	40
VS Bijelo Polje	88
VS Podgorica	35
OSNOVNI SUDOVI	35
VIŠI SUDOVI	61
SVI SUDOVI	48

Ukupno gledano, manje od polovine presuda (**44,23%**) u predmetima u kojima je određena mjera pritvora, dostavljeno je u zakonom propisanom roku do mjesec dana. Gotovo polovina presuda u ovim predmetima (**46,15%**) dostavljena je u roku između jednog i dva mjeseca, dok je skoro svaki deseti predmet (**9,62%**) dostavljen nakon isteka roka od dva mjeseca.

Najveći problemi su izraženi kod Višeg suda u Bijelom Polju, gdje su oba analizirana predmeta dostavljena u roku dužem od dva mjeseca, ali uzorak analiziranih predmeta nije dovoljan da bi se iz njega mogao izvući konačan zaključak da se radi o sistemskom problemu.

Značajna kašnjenja primjetna su i u Osnovnom sudu u Baru, gdje je više od jedne trećine presuda u ovim predmetima (**36,36%**) dostavljeno nakon više od dva mjeseca.

Nasuprot tome, Osnovni sud u Danilovgradu pokazuje visoku efikasnost i kada je riječ o dostavljanju presuda u ovoj vrsti predmeta (87,5%).

4.3. DRUGOSTEPENI POSTUPAK

Presuda se može pobijati zbog:

1. Bitne povrede odredaba krivičnog postupka;
2. Povrede Krivičnog zakonika;
3. Pogrešno ili nepotpuno utvrđenog činjeničnog stanja.
4. Odluke o krivičnim sankcijama, oduzimanju imovinske koristi, troškovima krivičnog postupka, imovinskopravnim zahtjevima.

Pretnes pred drugostepenim sudom propisan je čl. 395 st. 1 ZKP-a. U drugostepenom postupku, odluke se mogu donositi na sjednici vijeća ili na pretresu. Održavanje pretresa je potrebno samo ako postoji potreba za izvođenjem novih dokaza ili ponavljanjem prethodno izvedenih dokaza zbog netačno ili nepotpuno utvrđenog činjeničnog stanja. Moraju postojati opravdani razlozi da se predmet ne vrati prvostepenom sudu radi ponovnog glavnog pretresa.

Ukupan broj predmeta praćenih uvidom u spise, u kojima se odlučivalo u drugom stepenu je **144 (30,90%)**. Najviše ih je bilo u Osnovnim sudovima u Beranama (19), Danilovgradu (16) i Podgorici (21).

Posmatrano samo na nivou predmeta u kojima je bila određena/produžena mjera pritvora nakon presude, žalba je izjavljena u **56 (38,88%)** predmeta, najviše u Osnovnom sudu u Podgorici (18) i u Višem sudu u Podgorici (11).

Tabela 24: Prikaz predmeta praćenih uvidom u spise prema broju drugostepenih postupaka, po sudovima

SUD	Broj drugostepenih postupaka u analiziranim predmetima	
	Svi predmeti	Pritvorski predmeti
OS Bar	2	1
OS Berane	19	0
OS Bijelo Polje	10	3
OS Cetinje	4	2
OS Danilovgrad	16	7
OS Herceg Novi	10	3
OS Kolašin	6	0
OS Kotor	5	2
OS Nikšić	8	5
OS Plav	9	0
OS Pljevlja	4	0
OS Podgorica	21	18
OS Rožaje	5	0
OS Ulcinj	2	2
VS Bijelo Polje	11	2
VS Podgorica	12	11
OSNOVNI SUDOVI	121	43
VIŠI SUDOVI	23	13
SVI SUDOVI	144	56

Drugostepeni postupak je na osnovu žalbi na odluke osnovnih sudova u prosjeku trajao 102 dana, a na osnovu žalbi na odluke viših sudova 100 dana.

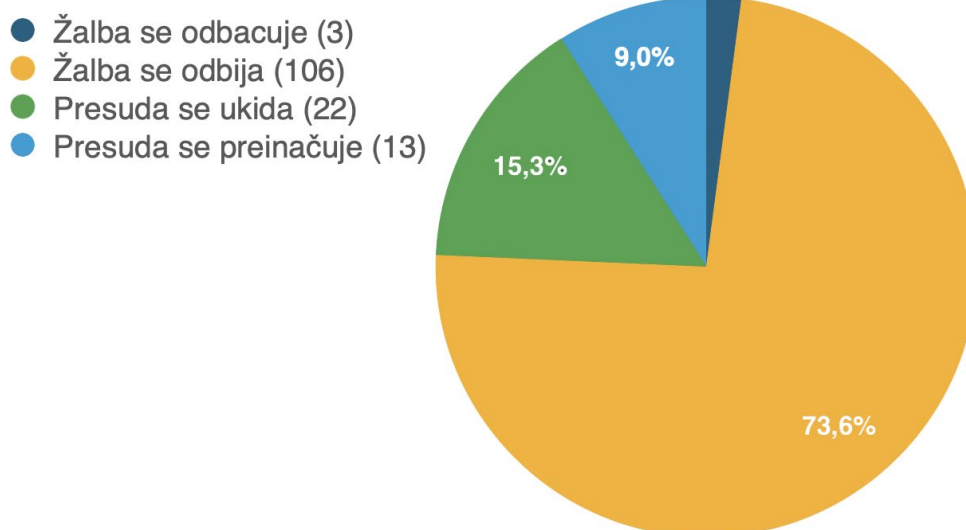
U predmetima u kojima je bila određena/produžena mjera pritvora nakon presude, drugostepeni postupak na osnovu žalbi na odluke osnovnih sudova je u prosjeku trajao 89 dana, a na osnovu žalbi na odluke viših sudova **101 dan**.

Tabela 25: Prosječno trajanje drugostepenog postupka, u danima

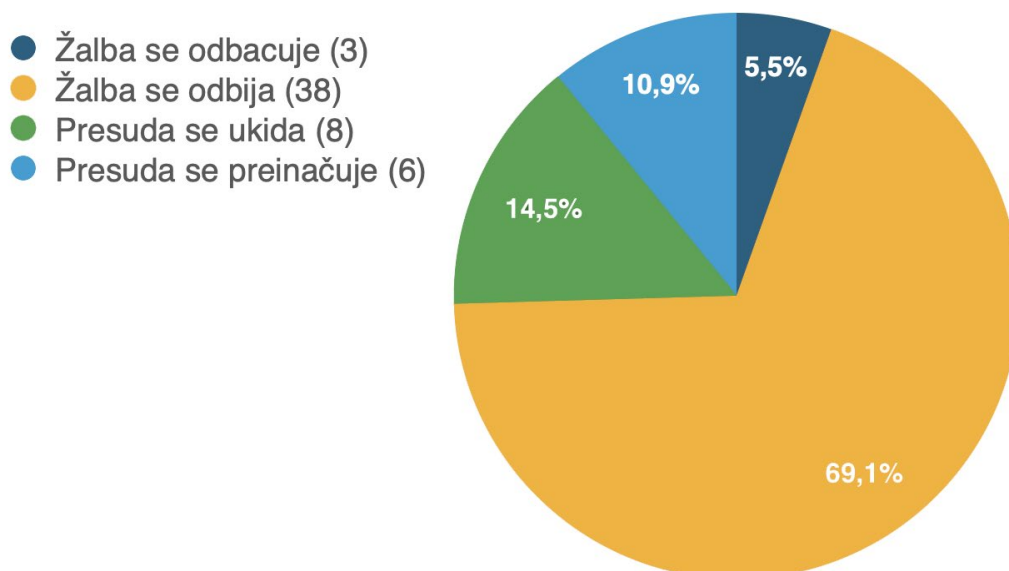
SUD	Prosječno trajanje drugostepenih postupaka u analiziranim predmetima	
	Svi predmeti	Pritvorski predmeti
OS Bar	108	-
OS Berane	109	-
OS Bijelo Polje	107	77
OS Cetinje	96	76
OS Danilovgrad	197	121
OS Herceg Novi	60	125
OS Kolašin	70	-
OS Kotor	78	81
OS Nikšić	62	31
OS Plav	86	-
OS Pljevlja	133	-
OS Podgorica	150	148
OS Rožaje	117	-
OS Ulcinj	54	54
VS Bijelo Polje	101	101
VS Podgorica	99	101
OSNOVNI SUDOVI	102	89
VIŠI SUDOVI	100	101
SVI SUDOVI	101	95

Iz pribavljenog uzorka je utvrđeno da je u drugostepenom postupku bilo najviše presuda kojima se žalba odbija (106). Posmatrano samo na nivou predmeta u kojima je pritvor još uvijek trajao nakon prvostepene presude, odbijeno je 38 žalbi.

Grafički prikaz 1: Vrste donesenih odluka u drugostepenim postupcima u analiziranim predmetima

Grafički prikaz 2: Vrste donesenih odluka u drugostepenim postupcima u analiziranim predmetima u kojima je određena/produžena mjera pritvora nakon izricanja presude

Preinačena presuda u predmetima u kojima je bio određen pritvor je u dva od šest analiziranih predmeta bila povoljnija po osuđenog, a pritvor u ovim predmetima je trajao znatan dio, a ponekad i veći dio konačno izrečene kazne.

Tabela 26: Pregled preinačenih presuda u predmetima u kojima je pritvor određen nakon izricanja presude

Kazna u prvostepenoj presudi	Kazna u preinačenoj presudi	Trajanje pritvora
Kazna zatvora: devet mjeseci	Kazna zatvora: godinu dana	97 dana
Kazna zatvora: šest mjeseci	Kazna zatvora: godinu dana	87 dana
Kazna zatvora: šest mjeseci	Kazna zatvora: devet mjeseci	108 dana
Kazna zatvora: godinu dana i dva mjeseca	Kazna zatvora: šest mjeseci	85 dana
Kazna zatvora: godinu dana	Kazna zatvora: godinu i mjesec dana	207 dana
Kazna zatvora: tri mjeseca	Kazna zatvora koja se izvršava u prostorijama za stanovanje: četiri mjeseca	87 dana

4.4. PROSJEČNO TRAJANJE POSTUPKA

Dužina razumnog roka nije unaprijed određena međunarodnim standardima kroz strogo definisan vremenski okvir u kojem bi sudski postupak morao biti okončan. Umjesto toga, pristup međunarodne prakse, a naročito prakse ESLJP, zasniva se na procjeni razumnosti trajanja postupka u svjetlu konkretnih okolnosti svakog pojedinačnog slučaja.

U tom kontekstu, *razumnost dužine postupka mora se ocjenjivati na osnovu okolnosti predmeta i uzimajući u obzir kriterijume koje ustanovljava sudska praksa Suda, a naročito složenost slučaja, ponašanje podnosioca i ponašanje nadležnih vlasti...Presuda König od 28. juna 1978. dodala je još jedan kriterij, šta je u pitanju za podnosioca.*²⁵

Smjernice koje se odnose na dužinu trajanja postupaka, prema analizi sudske prakse ESLJP od strane Evropske komisije za efikasnost pravosuđa²⁶, su:

- Ukupno trajanje do dvije godine po stepenu nadležnosti u običnim (nekompleksnim) slučajevima generalno se smatra razumnim. Kada postupak traje duže od dvije godine, Sud pažljivo ispituje slučaj da utvrdi postoje li objektivni razlozi, kao što je kompleksnost slučaja, i da li su nacionalne vlasti pokazale dužnu pažnju tokom procesa;
- U kompleksnim slučajevima, Sud može dozvoliti duže vrijeme, ali posebnu pažnju posvećuje periodima neaktivnosti koji su očigledno prekomjerni. Međutim, duže dozvoljeno vrijeme je rijetko više od pet godina i gotovo nikada više od osam godina ukupnog trajanja;
- U takozvanim prioritetnim slučajevima, u kojima se radi o specifičnim pitanjima, sud može odstupiti od opšteg pristupa i utvrditi povredu čak i ako je slučaj trajao manje od dvije

²⁵ Dužina postupka u državama članicama Savjeta Evrope, na osnovu sudske prakse Evropskog suda za ljudska prava, CEPEJ (2006)15, Strazbur, 8. decembar 2006, str. 13

²⁶ Calvez, Françoise i Regis, Nicolas, *Length of court proceedings in the member states of the Council of Europe based on the case law of the European Court of Human Rights*, third edition – CEPEJ Studies no. 27, p. 5

godine po stepenu nadležnosti. To će biti slučaj, na primjer, kada je zdravstveno stanje podnosioca zahtjeva kritično pitanje ili kada bi odlaganje moglo imati nepopravljive posljedice za podnosioca zahtjeva;

- Jedini slučajevi u kojima Sud nije utvrdio povredu uprkos očigledno prekomjernom trajanju postupka su oni u kojima je ponašanje podnosioca zahtjeva bilo značajan faktor.

Na osnovu analize predmeta u koje su monitori imali uvid, može se zaključiti da su postupci u prosjeku najduže trajali pred višim sudovima, i to 523 dana u Višem sudu u Bijelom Polju i 434 dana u Višem sudu u Podgorici, a u osnovnim sudovima najduže su trajali u Osnovnom sudu u Danilovgradu (342 dana) i Herceg Novom (304 dana). Međutim, važno je uzeti u obzir da su oba osnovna suda tokom dijela analiziranog perioda imala nedostatak sudija upravo u krivičnom referatu, što je doprinijelo dužem trajanju postupaka u ovim sudovima.

Tabela 27: Prosječno trajanje postupka u analiziranim predmetima (u danima), od dana podizanja optužnog akta do dana pravosnažnosti presude

SUD	Svi predmeti	Nepritvorski predmeti	Pritvorski predmeti
OS Bar	177	173	181
OS Berane	285	308	169
OS Bijelo Polje	194	214	154
OS Cetinje	236	316	150
OS Danilovgrad	342	379	267
OS Herceg Novi	304	331	243
OS Kolašin	162	167	128
OS Kotor	267	343	195
OS Nikšić	225	301	131
OS Plav	281	274	314
OS Pljevlja	158	141	267
OS Podgorica	275	543	266
OS Rožaje	242	242	-
OS Ulcinj	155	176	119
VS Bijelo Polje	523	1.139	428
VS Podgorica	434	-	434
OSNOVNI SUDOVI	236	279	199
VIŠI SUDOVI	478	1.139	431
SVI SUDOVI	357	709	315

U prosjeku, predmeti u osnovnim sudovima u kojima je bila određena mjera pritvora traju oko sedam mjeseci, oko dva mjeseca kraće od predmeta u kojima nije bila određena mjera pritvora.

Kada je riječ o višim sudovima, analiza je metodološki složenija zbog ograničene i specifične strukture uzorka. Međutim, ono što zabrinjava jeste da su predmeti u kojima je bio određen pritvor, a koji su činili većinu analiziranih slučajeva, trajali u prosjeku duže od godinu dana, a pritom je važno još jednom podsjetiti da se ovdje ne radi o slučajevima iz nadležnosti Specijalnog odjeljenja Višeg suda u Podgorici, koji su poznati po složenosti, već o postupcima protiv 1-3 okrivljena koji se nalaze u pritvoru, i to za jedno ili dva krivična djela.

5. ANALIZA PRAVA NA LIČNU SLOBODU - PRAKSA ODREĐIVANJA MJERA ZA OBEZBJEĐENJE PRISUSTVA OKRIVLJENOG I ZA NESMETANO VOĐENJE KRIVIČNOG POSTUPKA

5.1. UČESTALOST ODREĐIVANJA MJERA ZA OBEZBJEĐENJE PRISUSTVA OKRIVLJENOG I ZA NESMETANO VOĐENJE POSTUPKA

Pozivajući se na Zakon o slobodnom pristupu informacijama, CeMI-jevi istraživači su uputili zahtjev svim osnovnim i višim sudovima i zatražili podatke o ukupnom broju predmeta u kojima je određena mjera pritvora, kao i o broju izrečenih mjera nadzora i jemstva u predmetima koji su bili u radu od 1. juna 2023. do 31. decembra 2024. godine. Ovako prikupljeni podaci doprinose kreiranju jasnije slike o tome u kojoj mjeri su sudovi u praksi određivali navedene procesne mjere u periodu koji je bio obuhvaćen monitoringom.

Tabela 28: Učestalost određivanja mjere pritvora u postupcima pred osnovnim i višim sudovima u Crnoj Gori u periodu 1.6.2023-31.12.2024.

SUD	Broj primljenih krivičnih predmeta u periodu 1.6.2023 - 31.12.2024	Predmeti u kojima je određen pritvor		Predmeti u kojima je određena mjera nadzora		Predmeti u kojima je određeno jemstvo	
OS Bar	403	55	13,65%	7	1,74%	1	0,25%
OS Berane	404	72	17,82%	15	3,71%	0	0,00%
OS Bijelo Polje	354	58	16,38%	19	5,37%	0	0,00%
OS Cetinje	251	28	11,16%	3	1,20%	0	0,00%
OS Danilovgrad	53	15	28,30%	10	18,87%	0	0,00%
OS Herceg Novi	158	33	20,89%	29	18,35%	3	1,90%
OS Kolašin	188	21	11,17%	12	6,38%	1	0,53%
OS Kotor ²⁷	-	-	-	-	-	-	-
OS Nikšić	389	30	7,71%	7	1,80%	0	0,00%
OS Plav	165	14	8,48%		2,42%	2	1,21%
OS Pljevlja	250	16	6,40%	74	2,80%	0	0,00%
OS Podgorica	1.337	291	21,77%	27	2,02%	12	0,90%

²⁷ U odgovoru na SPI, iz Osnovnog suda u Kotoru su naveli da ne vode posebnu evidenciju ovih mjera u PRIS-u.

SUD	Broj primljenih krivičnih predmeta u periodu 1.6.2023 - 31.12.2024	Predmeti u kojima je određen pritvor		Predmeti u kojima je određena mjera nadzora		Predmeti u kojima je određeno jemstvo	
OS Rožaje	193	21	10,88%	3	1,55%	2	1,04%
OS Ulcinj	194	19	9,79%	8	4,12%	1	0,52%
VS Bijelo Polje ²⁸	71	46	64,79%	16	22,54%	1	1,41%
VS Podgorica ²⁹	-	-	-	-	-	-	-
UKUPNO	4.410	719	16,30%	167	3,79%	23	0,52%

Kumulativni podaci iz svih raspoloživih sudova jasno pokazuju izrazitu sklonost ka određivanju pritvora. Odnos pritvor : mjere nadzora od približno 4 : 1 ukazuje da se sudovi u prosjeku četiri puta češće odlučuju za mjeru pritvora nego za bilo koju blažu mjeru. Posebno su upečatljivi podaci o jemstvu koje se primjenjuje u gotovo zanemarljivom postotku. Ukupni obrazac sugerije da se pritvor i dalje shvata kao primarna procesna mjera.

5.2. ANALIZA ZAKONSKIH OSNOVA ZA ODREĐIVANJE PRITVORA

Fokus ovog istraživanja je usmjeren na analizu obrazloženja sudskih odluka o određivanju pritvora, odnosno na to da li su sudovi prilikom određivanja pritvora pružili adekvatna, jasna i konkretna obrazloženja u skladu sa zahtjevima koji proizilaze iz prakse suda u Strazburu. Drugim riječima, cilj je utvrditi da li su sudovi u svojim odlukama naveli dovoljno uvjerljive razloge koji opravdavaju primjenu mjere pritvora, u skladu sa međunarodnim standardima.

²⁸ Napomena Višeg suda u Bijelom Polju u odgovoru na SPI: U pojedinim krivičnim predmetima okrivljenom je prvo izrečena jedna mjera za obezbjeđenje prisustva, a kasnije je dolazilo do njenog ukidanja i zamjene izrečene mjere blažom ili težom, u zavisnosti od ponašanja učinioca krivičnog djela i potrebe postupka. Stoga su u ovom izvještaju prikazani zbirni podaci o svim izrečenim mjerama za obezbjeđenje prisustva okrivljenog u toku vođenja postupka, iako ima više predmeta u kojima je istom licu izrečeno više mjera tokom jednog postupka. Takođe, ima i predmeta u kojima je optuženo više lica, pa su prema njima izrečene različite mjere, u zavisnosti od okolnosti slučaja i ličnih svojstava učinioca.

²⁹ Viši sud u Podgorici nije dostavio tražene podatke o broju predmeta u radu, već podatke o pravosnažno okončanim predmetima u traženom periodu i broju određenih pritvora u tim predmetima. U odgovoru nije bilo podataka o mjerama nadzora i jemstvu.

Kada je riječ o predmetima u koje su monitori vršili uvid, struktura predmeta prema pritvorskom osnovu izgleda ovako:

Tabela 29: Struktura analiziranih predmeta prema pritvorskom osnovu

Sud	Br. analiziranih pritvorskih predmeta	Pritvorski osnov					
		Opasnost od bjekstva	Iteracijska opasnost	Koluzionarna opasnost	Posebno teške okolnosti slučaja i opasnost po red i mir	Nedolazak na glavni pretres	Više pritvorskih osnova
OS Bar	15	3	8	0	0	0	4
OS Berane	5	1	4	0	0	0	0
OS Bijelo Polje	10	0	6	0	0	0	4
OS Cetinje	15	1	11	0	0	0	3
OS Danilovgrad	11	2	7	0	0	0	2
OS Herceg Novi	9	4	4	1	0	0	0
OS Kolašin	4	1	1	0	0	0	2
OS Kotor	17	5	3	0	0	0	9
OS Nikšić	13	2	8	0	0	0	3
OS Plav	5	0	1	0	0	0	4
OS Pljevlja	4	0	3	0	0	0	1
OS Podgorica	29	2	23	1	0	0	3
OS Ulcinj	11	4	4	0	0	0	3
VS Bijelo Polje	14	5	1	1	1	1	5
VS Podgorica	26	8	8	0	0	0	10
UKUPNO	188	38	92	3	1	1	53
PROCENTUALNI PRIKAZ		20,21%	48,93%	1,59%	0,53%	0,53%	28,19%

Kada se pritvor određuje prema više pritvorskih osnova, opasnost od bjekstva se kao osnov u tim predmetima pojavljuje 39 puta, iteracijska opasnost 50 puta, koluzionarna opasnost 18 puta, a posebno teške okolnosti slučaja i potreba da se sačuvaju javni red i mir pet puta. Kombinacije se pojavljuju ovim redom i učestalošću:

Tabela 30: Struktura i učestalost određivanja pritvora po više pritvorskih osnova

Pritvorski osnovi	Broj rješenja
Opasnost od bjekstva + Iteracijska opasnost	31
Iteracijska opasnost + Koluzionarna opasnost	12
Opasnost od bjekstva + Iteracijska opasnost + Koluzionarna opasnost	4
Opasnost od bjekstva + Koluzionarna opasnost + Posebno teške okolnosti slučaja i potreba da se sačuvaju javni red i mir	2
Iteracijska opasnost + Posebno teške okolnosti slučaja i potreba da se sačuvaju javni red i mir	1
Opasnost od bjekstva + Iteracijska opasnost + Posebno teške okolnosti slučaja i potreba da se sačuvaju javni red i mir	2
Opasnost od bjekstva + Posebno teške okolnosti slučaja i potreba da se sačuvaju javni red i mir	1
UKUPNO	53

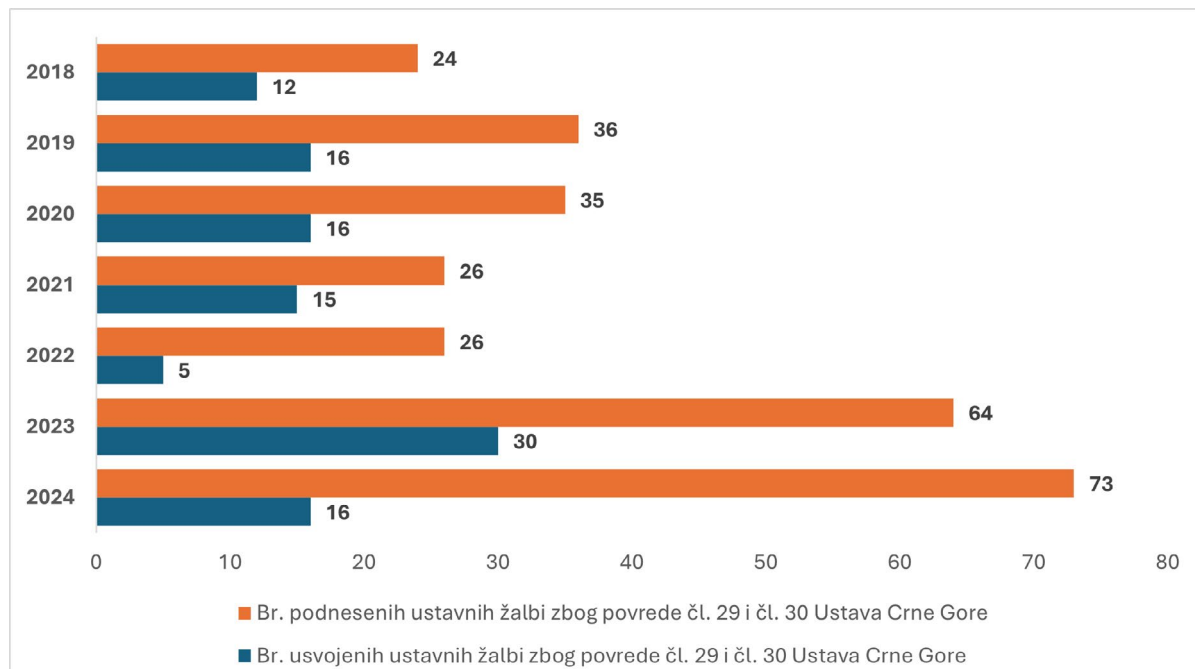
Monitori su prilikom analize izdvojili tri vrste rješenja o određivanju pritvora. Prvu čine rješenja obrazložena u skladu sa praksom ESLJP: to su rješenja koja sadrže sve relevantne elemente koji nedvosmisleno pokazuju zašto je sud zaključio da je pritvor neophodan, ili isto proizilazi iz okolnosti slučaja, što se da utvrditi detaljnim čitanjem rješenja o određivanju pritvora. Drugu grupu čine djelimično obrazložena rješenja, u kojima je sud naveo formalne razloge za pritvor, često uz navođenje konkretnih međunarodnih standarda koji opravdavaju pritvor u datim okolnostima, ali nije pojasnio zbog čega se isti cilj ne bi mogao postići određivanjem neke od mjera nadzora, niti je isto moguće utvrditi na osnovu okolnosti slučaja, na način na koji su te okolnosti navedene u spisima predmeta. Treću kategoriju predstavljaju neobrazložena rješenja, tj. rješenja koja su suprotna međunarodnim standardima, koja se sastoje od pukog navođenja zakonskih osnova bez ikakvog konkretizovanja činjenica ili razmatranja blažih mjera i sl. Treba naglasiti da djelimično obrazložena rješenja, baš kao i neobrazložena, ne zadovoljavaju standarde ESLJP-a, jer im nedostaje ključna konkretizacija razloga za određivanje ili produženje pritvora. Ipak, važno je razlikovati odluke koje su očigledno nesaglasne s međunarodnim standardima zaštite prava na slobodu od onih koje bi potencijalno mogle da ispune te uslove, ali sud, iz nekog razloga, nije pružio adekvatno obrazloženje svih razloga koji su ga opredijelile da odredi pritvor.

Tabela 31: Rješenja o određivanju pritvora, prema stepenu obrazloženja

SUD	Obrazložena rješenja	Djelimično obrazložena rješenja	Neobrazložena rješenja
Osnovni sudovi	79	43	26
Viši sudovi	4	23	13
UKUPNO	83	66	33

Nužnost analize ovog problema ilustruju i podaci o usvojenim ustavnim žalbama zbog povrede prava na ličnu slobodu.

Grafički prikaz 3: Statistički pregled podnesenih i usvojenih ustavnih žalbi zbog povrede prava na ličnu slobodu u posljednjih sedam godina³⁰:

Iskazano procentualno, u prosjeku je Ustavni sud u posljednjih sedam godina usvojio više od jedne trećine, tj. 38,7% ustavnih žalbi za povredu prava na slobodu. U posljednje dvije godine, taj procenat iznosi 33,57%.

Takođe je važno istaći da sudije ne snose odgovornost za povrede prava na slobodu: važeći pravilnik o ocjenjivanju njihovog rada ne predviđa umanjeње ocjene, disciplinski postupak niti bilo kakvu drugu sankciju u slučajevima kada je utvrđen nezakonit pritvor.

5.2.1. OPASNOST OD BJESTVA

Prema tumačenju ESLJP, kada se pritvor zasniva na opasnosti od bjekstva, nacionalni sudovi treba da ponude konkretno i detaljno obrazloženje koje će pokazati zašto se u određenom slučaju ne mogu primijeniti blaže mjere³¹. Ta argumentacija ne može počivati isključivo na činjenici da optuženom prijeti stroga kazna, već mora obuhvatiti i druge aspekte, kao što su postojanje čvrstih veza u inostranstvu, eventualni planovi za napuštanje države ili odsustvo ikakvog boravišta i socijalnih veza u zemlji u kojoj se vodi postupak. Sličan stav zastupa i Komitet za ljudska prava UN-a, naglašavajući da se ni strano državljanstvo ne smije smatrati dovoljnim razlogom za određenje pritvora.

Ustavni sud Crne Gore, pozivajući se na praksu ESLJP, smatra da uvjerenje suda o postojanju

30 Statistički podaci Ustavnog suda, dostupno na: <https://www.ustavisud.me/ustavisud/objava/blog/2/objava/27-statistika>

31 *Yagci and Sargin protiv Turske*, predstavke br. 16419/90 i 16426/90, presuda od 8. juna 1995.

opasnosti od bjekstva mora da proizilazi iz posebnih okolnosti koje su povezane s konkretnim slučajem i konkretnom osobom protiv koje se mjera pritvora određuje ili produžava, te da se sve relevantne činjenice moraju cijeliti svaka zasebno ali i u međusobnoj povezanosti. Tako, na primjer, sama činjenica da nekom licu prijeti visoka kazna zatvora, koja ga „ne može ostaviti ravnodušnim u odnosu na dostupnost tužilaštvu i sudu”, ne može sama po sebi biti razlog za produženje pritvora. Dakle, uprkos tome što opasnost od bjekstva predstavlja zabrinjavajuću okolnost za nadležne organe, naročito ako inicijalno lišenje slobode osumnjičenog nije bilo jednostavno, **nije dovoljno „površno i stereotipno” navođenje okolnosti koje ukazuju na opasnost od bjekstva, nego se moraju utvrditi i detaljno i jasno obrazložiti konkretne okolnosti.** Tim prije što se opasnost od bjekstva protekom vremena smanjuje³², i razlozi za držanje nekog u pritvoru slabe budući da se pritvor uračunava u kaznu³³. Opasnost se, prema stavu Ustavnog suda, *takođe mora procjenjivati i u svjetlu faktora koji se tiču karaktera osumnjičenog, njegovog morala, doma, zanimanja, imovine, porodičnih veza i svih drugih konkretnih veza u zemlji u kojoj se protiv njega vodi postupak (Panchenko vs. Russia, br. 45100/98 od 8. februara 2005. i Becciev vs. Moldova, br. 9190/03 od 4. oktobra 2005. godine).*³⁴

Odlučivanje o pritvoru na osnovu opasnosti od bjekstva, dakle, mora počivati na individualnoj procjeni rizika, praćenoj objašnjenjem zašto su eventualne alternativne mjere ocijenjene kao nedovoljni garant redovnog odvijanja krivičnog postupka.

Kada je riječ o ovom posljednjem, vrijedi istaći da u praksi crnogorskih sudova po pravilu izostaje konkretno i individualizovano obrazloženje zbog čega se svrha pritvorskog osnova ne bi mogla ostvariti nekom od alternativnih mjera predviđenih članom 166 Zakonika o krivičnom postupku. Ipak, monitori su analizom rješenja o određivanju pritvora nailazili na situacije u kojima se iz sadržine obrazloženja za određivanje pritvora jasno moglo vidjeti zašto je sud u konkretnom slučaju odlučio da odredi, odnosno produži pritvor.

Da bi pritvor koji se opravdava opasnošću od bjekstva osumnjičenog, odnosno okrivljenog, bio zakonit i opravdan, rješenje o određivanju i/ili produženju pritvora mora ispunjavati niz standarda koje je ESLJP postavio kroz svoju praksu.

Kako bi utvrdili da li, i u kojoj mjeri, crnogorski sudovi postupaju u skladu sa standardima ESLJP, monitori su, analizirajući rješenja o određivanju pritvora zbog opasnosti od bjekstva, polazili od sljedećih kriterijuma:

1. Opasnost od bjekstva se ne može procjenjivati samo na osnovu težine zapriječene kazne. Ona se mora cijeliti u odnosu na niz drugih relevantnih faktora koji mogu ili potvrditi postojanje opasnosti od bjekstva ili je učiniti toliko neznatnom da ne može opravdati pritvor u istražnom postupku;³⁵
2. Rizik od bjekstva treba ocjenjivati imajući u vidu faktore koji se odnose na ličnost optuženog, njegov moral, dom, zanimanje, imovinu, porodične veze i sve vrste spone sa državom u kojoj mu se sudi. Očekivanje stroge kazne i težina dokaza mogu biti relevantni, ali sami po sebi nijesu presudni, a mogućnost pribavljanja garancija može se

³² Ibidem

³³ *Neumeister protiv Austrije*, predstavka br. 1936/63, presuda od 7. maja 1974.

³⁴ Odluka Ustavnog suda U-III br. 266/23 od 14. juna 2023.

³⁵ *Panchenko vs. Russia*, predstavka br. 45100/98, presuda od 8. februara 2005, st. 106

koristiti za neutralisanje svakog rizika;³⁶

3. Samo odsustvo stalnog prebivališta ne stvara opasnost od bjekstva;³⁷
4. Opasnost od bjekstva nužno opada kako prolazi vrijeme provedeno u pritvoru, jer vjerovatnoća da će se to vrijeme uračunati u kaznu zatvora koju osoba može očekivati ako bude osuđena čini izgled kazne manje zastrašujućim i smanjuje iskušenje da pobjegne.³⁸

Monitori su analizom utvrdili da je postojanje opasnosti od bjekstva bilo obrazloženo u skladu sa ESLJP u 16 analiziranih predmeta, djelimično obrazloženo u 10 predmeta, dok u 11 predmeta nije bilo obrazloženo.

U narednom dijelu ćemo se osvrnuti na neke upečatljive primjere na koje su monitori naišli prilikom uvida u spise pritvorskih predmeta.

U predmetu koji se vodio pred Osnovnim sudom u Kotoru, sud je odbacio žalbu branioca na rješenje o određivanju pritvora zbog opasnosti od bjekstva, navodeći apstraktnu mogućnost okrivljenog da odluči da pobjegne u drugu državu jer mu za to nije potreban pasoš.

Kako postoji osnovana sumnja da je okrivljeni počinio krivično djelo stavljeno mu na teret, to predstavlja početnu premisu za dalje postupanje suda, vijeće dalje nalazi da je sudija za istragu pravilno ocijenio da na strani okrivljenog postoji pritvorski osnov iz čl. 175 st. 1 tač. 1 ZKP-a, odnosno da postoji opasnost od bjekstva. Po procjeni suda, opasnost od bjekstva, iz navedene odredbe ZKP-a, postoji iz razloga što u situaciji kada je okrivljeni procesuiran za krivično djelo za koje je zapriječena kazna zatvora u trajanju od 2-10 godina, isti može lako da se odluči na bjekstvo, tamo gdje organi države Crne Gore nemaju nadležnost i ingerencije, a sve u cilju izbjegavanja postupka. Naime, radi se o licu bez zaposlenja, pa samim tim nije vezan radnim odnosom za ovo područje, naprotiv, ima samo povremene zarade od ribanja. Isti živi sam, njegova maloljetna djeca se nalaze kod majke u Podgorici, i kod njega dolaze samo povremeno u posjetu, te nema obavezu svakodnevnog odgoja i vaspitanja te djece, te ga ni ta okolnost ne vezuje za ovo područje. To što okrivljeni dugi niz godina nije napuštao Crnu Goru, ne može biti dovoljan razlog da sud ne odredi pritvor, a imajući u vidu da isti može ući u Srbiju bez pasoša, odnosno samo sa identifikacionom ispravom, tj. ličnom kartom, pa se nameće zaključak da isključivo od njegove volje i procjene situacije zavisi da li će biti dostupan sudu i da li će učestvovati u postupku, ili će se dati u bjekstvo očekujući da protek vremena ublaži ili eliminiše njegovu krivičnopravnu odgovornost...

Dalje u rješenju, sud je propustio da obrazloži zbog čega u konkretnom slučaju nije bilo moguće odrediti neku od mjera nadzora koje propisuje ZKP.

³⁶ *Becciev protiv Moldavije*, predstavka br. 9190/03, presuda od 4. oktobra 2005 st. 58

³⁷ *Sulaoja protiv Estonije*, predstavka br. 55939, presuda od 15. februara 2005, st. 64

³⁸ *Neumeister protiv Austrije*, op.cit., st. 10

...Ovo vijeće je prilikom odlučivanja o daljem trajanju pritvora prema okrivljenom posebno imalo u vidu da je pritvor najteža mjera procesne prinude, koja predstavlja odstupanje od pravila poštovanja slobode pojedinca, kao i to da se okrivljeni nalazi u pritvoru od ..., pa je obzirom na sve naprijed navedeno našlo da je navedena mjera, kako svojim trajanjem, tako i svojom težinom, srazmjerna cilju koji se istom ima postići i **ista svrha se, po mišljenju ovog vijeća, ne bi mogla ostvariti nekom drugom, blažom mjerom procesne prinude**, pa se pritvor u konkretnom slučaju smatra neophodnim i svrsishodnim.

Iako vijeće konstatuje da je pritvor najteža mjera koja odstupa od načela poštovanja slobode pojedinca, obrazloženje se svodi na tvrdnju da druga, blaža mjera ne bi postigla svrhu pritvora. Pritom, sud zanemaruje i mogućnost predviđenu članom 22 Zakona o ličnoj karti³⁹, koji omogućava sudu da traži od nadležnog ministarstva zabranu korišćenja lične karte za prelazak državne granice. Ako je sud zaista smatrao da takva mjera nije djelotvorna u konkretnom slučaju, postavlja se pitanje zašto isto nije detaljno obrazloženo.

CeMI-jev monitoring tim je zatražio od Ministarstva unutrašnjih poslova podatke o tome da li su sudovi, u posmatranom periodu, tj. od 1. juna 2023. do 31. decembra 2024. godine, upućivali zahtjeve za zabranu korišćenja lične karte za prelazak državne granice. U odgovoru Ministarstva precizirano je da u navedenom periodu nijedan takav zahtjev nije zaprimljen.

Sličan pristup gore opisanom predmetu zabilježen je u gotovo svim predmetima (i u gotovo svim sudovima) u koje su monitori imali uvid, tj. iz rješenja o određivanju/produženju pritvora, često nije bilo moguće utvrditi na osnovu čega je sud zaključivao da opasnost od bjekstva nije moguće spriječiti manje restriktivnim mjerama, tj. nekom od mjera nadzora.

Na primjer, u postupku koji je vođen pred Višim sudom u Bijelom Polju za krivično djelo iz člana 300 KZCG, u kojem je okrivljenom takođe određen pritvor zbog opasnosti od bjekstva, sud se pozvao na činjenicu da je okrivljeni državljanin Republike Srbije koji „često boravi kod rodbine u Njemačkoj“, zanemarujući činjenicu da okrivljeni ima stalno prebivalište i porodicu u Podgorici.

Naime, iz spisa proizilazi da je osumnjičeni strani državljanin, nezaposlen, te da često boravi kod rodbine u Njemačkoj kod kojih povremeno radi. Dalje se utvrđuje da isti nema stalni posao u državi prebivališta, pa postoji osnovana bojazan, a ovo i obzirom na zapriječenu kaznu za ovo djelo, da će napustiti mjesto prebivališta i dati se u bjekstvo, čime bi ometao i otežao vođenje krivičnog postupka.

Naznačeno opravdava postojanje pritvorskog osnova iz čl. 175 st. 1 tač. 1. Zakonika o krivičnom postupku.

Svrha zbog koje se pritvor određuje okrivljenom, po mišljenju sudije za istragu, za sada se ne može postići nekom blažom mjerom propisanom čl. 163 ZKP-a.

³⁹ „Sl. list CG“, br. 12/2007, 73/2010, 28/2011, 50/2012, 10/2014 i 18/2019.

Važno je primijetiti da, kada okrivljenog zaista ništa ne veže za Crnu Goru, sudovi nikada ne propuste da tu okolnost naglase; međutim, kada postoje snažne veze poput prebivališta na teritoriji Crne Gore i porodice, ove činjenice se, kao u navedenom slučaju, nekad previđaju ili se njihov značaj minimizuje u korist jačanja argumentacije za određivanje pritvora.

Branilac je u žalbi (koju je sud odbio) naveo čitav spektar mjera nadzora koje je sud mogao primijeniti (poput oduzimanja putnih isprava, zabrane napuštanja mjesta boravka i obaveznog javljanja policiji), ali je i vanraspravno vijeće Višeg suda u Bijelom Polju, iako se pozvalo na praksu ESLJP-a, u dijelu koji se tiče alternativnih mjera propustilo da obrazloži razloge zašto nijedna od njih ne bi mogla zamijeniti pritvor.

Kao činjenice koje su od značaja, odnosno koje treba imati u vidu prilikom ocjene postojanja opasnosti od bjekstva, koju eksplicitno propisuje Evropska konvencija za zaštitu ljudskih prava i osnovnih sloboda, kao legitiman razlog za pritvor (naravno uz postojanje osnovane sumnje da je neko lice izvršilo krivično djelo), između ostalih su: priroda i težina kazne koja bi mogla biti izrečena u konkretnom slučaju (predmet *De Jong, Baljet i Van Der Bring v Netherlands* appl. no. 8805/79 8806/79 9242/81 22. maj 1984. godine), postojanje poslovnih veza sa licima iz inostranstva koja bi mogla olakšati bijeg (predmet *Punzelt v. Czech Republic* appl.no. 31315/96, 25. april 2002. godine), te raniji slučajevi bjekstva.

Vijeće ovog suda nije našlo da postoje okolnosti koje bi opravdale ukidanje pritvora okrivljenom. Svrha navedenog pritvorskog osnova, imajući u vidu fazu postupka, po nalaženju ovog vijeća, ne bi se mogla ostvariti nekom drugom alternativnom zakonskom mjerom iz čl. 163 ZKP, u vezi sa čl. 166 i 167 ZKP, kako je predloženo od strane branioca okrivljenog, pa je zahtjev odbijen kao neosnovan. Pri tom, po dosadašnjem trajanju, pritvor nije nesrazmjeran težini i prirodi krivičnog djela koje mu se stavlja na teret.

Ovakav formalistički pristup ukazuje da se u slučaju ovog zakonskog osnova sudovi olako opredjeljuju za najoštriju procesnu mjeru, pri čemu se pozivanje na međunarodne standarde često svodi na puko navođenje istih, a ne na istinsko usklađivanje sa njihovom suštinom.

Još problematičnije, sudovi se nekad pozivaju na praksu ESLJP kako bi izbjegli dužnost obrazlaganja svojih odluka. Na primjer, u rješenju kojim je odbijena žalba branioca na rješenje Višeg suda u Bijelom Polju o produženju pritvora, vijeće Apelacionog suda je citiralo presudu *Van de Hurk protiv Holandije*⁴⁰, tj. da sudovi nijesu obavezni da daju detaljne odgovore na svako pitanje, već samo ukoliko se radi o ključnim pitanjima za ishod predmeta. Ovo je potencijalno alarmantna praksa, jer je time stvoren prostor da se, pod plaštom poštovanja međunarodnih standarda, prećuti zašto nijesu razmotrene blaže mjere. Takva (zlo)upotreba prakse ESLJP-a omogućava da se određivanje i produženje pritvora učini neosporivim, iako izostaje suštinsko obrazloženje o nemogućnosti primjene alternativnih mjera.

⁴⁰ Predstavka br. 16034/90, 19. april 1994, st. 61

Ističemo i podatak da su monitori naišli samo na dva predmeta u kojima je sud opasnost od bjekstva pokušao da otkloni oduzimanjem putne isprave u toku trajanja postupka.

U predmetu koji se vodio pred Osnovnim sudom u Plavu za krivično djelo napad na službeno lice u vršenju službene dužnosti, monitori su zabilježili da je okrivljenom određen pritvor zbog opasnosti od bjekstva, a koji je trajao do izricanja presude, nakon čega je ukinut i zamijenjen mjerom nadzora oduzimanje putne isprave.

U ovom predmetu je pritvor inicijalno određen po tri osnova: zbog opasnosti od bjekstva, opasnosti od ponavljanja djela i opasnosti od uticaja na svjedoke, ali se u ovom dijelu fokusiramo samo na opasnost od bjekstva. Naime, uprkos tvrdnji suda da je razmotrio primjenu blažih mjera, okolnosti slučaja pokazuju suprotno. Naime, okrivljenom je pasoš istekao 2021. godine, a ova okolnost je postala relevantna tek nakon donošenja prvostepene presude 2023. godine, kada je pritvor ukinut i zamijenjen mjerama nadzora – oduzimanjem pasoša i obavezom svakodnevnog javljanja državnom organu (policiji). U rješenju o ukidanju pritvora sud navodi:

...Okrivljenom Š. ukinut je pritvor, a ovo sa razloga jer je uvidom u potvrdu utvrđeno da je istome putna isprava – pasoš istekla dana 02.06.2021. godine pa sa tih razloga to su samim tim i prestali razlozi zbog kojih je istom određen i produžen pritvor te i ispunjeni uslovi za njegovo puštanje na slobodu.

Iz ovakvog obrazloženja je jasno da sud u početnoj fazi nije ozbiljno razmotrio sve okolnosti od značaja za donošenje odluke o pritvoru. Oduzimanje pasoša je bilo moguće od samog početka postupka, što je i branilac istakao u žalbi koju je Apelacioni sud odbio. Sud u ovom predmetu nije obrazložio ni druga dva pritvorska osnova.

Kada je riječ o tužilačkim predlozima za određivanje ili produženje pritvora, bez obzira na zakonski osnov na koji se pozivaju, oni su izrazito šturi u odnosu na rješenja suda o određivanju i produženju pritvora.

Konkretno, kada je riječ o opasnosti od bjekstva, oni mahom ponavljaju tipske fraze o visini zapriječene kazne ili formalnoj mogućnosti bjekstva, postojanju porodičnih i/ili poslovnih veza u inostranstvu ili odsustvu „stabilnih socijalnih veza“, ali rijetko navode konkretne činjenice koje individualizuju taj rizik.

Sud najčešće detaljnije obrazlaže postojanje pritvorskih osnova, ali monitori su naišli i na slučajeve gdje nije bilo tako, tj. slučajeve u kojima sud nije dovodio u pitanje navode tužilaštva i nije istinski analizirao postojanje okolnosti za određivanje pritvora. Ovo je upravo bio slučaj u prethodno opisanom predmetu iz Osnovnog suda u Plavu.

Naime, u predlogu tužilaštva za određivanje pritvora stoji:

Protiv osumnjičenog stoje razlozi za određivanje pritvora iz čl. 448 st. 1 tač. 1, 2 i 3 Zakonika o krivičnom postupku Crne Gore. Naime, u toku postupka postoji opasnost od bjekstva osumnjičenog s obzirom da mu sva porodica i rodbina živi u Sjedinjenim Američkim Državama kod kojih bi mogao otići, a isti, po sopstvenim navodima, posjeduje „green card“ odnosno mogućnost da napusti mjesto boravka i pobjegne u označenu državu bez složene procedure pribavljanja dozvole (vize) za boravak, zatim postoje posebne okolnosti koje ukazuju da bi osumnjičeni mogao ponoviti ili izvršiti krivično djelo kojim je prijetio s obzirom na raniju osuđivanost, kao i okolnost koja ukazuje da će ometati postupak uticanjem na svjedoke jer je neophodno saslušati još i ..., pa u konačnom, nalazim da je određivanje pritvora prema osumnjičenom na osnovu čl. 448 st. 1 tač. 1, 2 i 3 Zakonika o krivičnom postupku, opravdano, na zakonu zasnovano i neophodno jer se svrha ne može ostvariti drugom mjerom za obezbjeđenje prisustva okrivljenog i nesmetanog vođenja krivičnog postupka.

Dok u rješenju o određivanju pritvora stoji:

Stav sudije za istragu da predlog cijeni kao osnovan, s pozivom na pritvorske osnove iz čl. 448 stav 1 tačka 1, 2 i 3 ZKP-a, utemeljen je prije svega u činjenici da osumnjičenog za mjesto prebivališta u selu K, opština G., ne vezuje ni jedan elemenat, odnosno isti u K. nema svoju porodicu, ovdje ne radi i nezaposlen je, a cijela njegova porodica živi u SAD. Na osnovu svega prednjeg ovaj sud zaključuje da postoji opasnost od bjekstva i razlozi za pritvor predviđeni iz čl. 448 stav 1 tačka 1, 2 i 3 ZKP, jer nijedan elemenat ovog osumnjičenog ne vezuje za Crnu Goru i prebivalište u K., da planira da napusti zemlju, da posjeduje Green kartu i da mu nije potrebna viza za odlazak u Ameriku, da postoji opasnost da će dovršiti pokušano krivično djelo, ili ponoviti izvršenje krivičnog djela, te i okolnosti da će uticati na svjedoke.

Postoje i primjeri dobre prakse u kojima sudovi navode sve relevantne okolnosti iz kojih je moguće zaključiti zbog čega se, u konkretnom slučaju pritvor nameće kao jedina djelotvorna mjera.

U predmetu koji se vodio pred Osnovnim sudom u Herceg Novom, protiv stranog državljanina za krivično djelo ugrožavanje sigurnosti, sudija za istragu je u rješenju o određivanju pritvora naveo:

Sud dalje nalazi da postoje razlozi za određivanje pritvora iz čl. 448 st. 1 tač. 1 ZKP-a, odnosno da postoje okolnosti koje ukazuju na opasnost od bjekstva osumnjičenog. Naime, osumnjičeni je strani državljanin – državljanin R.S, stalno nastanjen u R., R.S., a prema stanju u spisima predmeta isti nema registrovano stalno ni privremeno boravište u Crnoj Gori niti bližu adresu na kojoj boravi, dok iz ličnih podataka koje je osumnjičeni dao proizilazi da je isti nezaposlen, da se izdržava od obavljanja

povremenih poslova i da je neoženjen. Osim toga, iz Uvjerenja MUP-a CG UP Regionalni centar bezbjednosti Jug OB Tivat br... od ... godine, proizilazi da je osumnjičeni prijavio nestanak ličnih isprava i to pasoša izdatog u R, R.S. Iz svega navedenog proizilazi da osumnjičeni nema nikakve porodične, lične niti stalne poslovne veze sa Crnom Gorom, pa po nalaženju ovog suda postoje okolnosti koje ukazuju na opasnost od bjekstva ukoliko se osumnjičeni nađe na slobodi. Sud nije mogao prihvatiti navod osumnjičenog da će boraviti u hotelu L. u B., kod činjenice da isti nije naveo ime navodnog druga koji radi u tom hotelu kao ni izvor finansija za plaćanje smještaja u hotelu, a posebno kod činjenice da je naveo da nema sredstava jer mu je upravo oštećeni ostao dužan novac i da je zbog toga na ulici proveo dva dana.

Navedeno predstavlja rijedak primjer rješenja o određivanju pritvora u kome sud navodi sve relevantne okolnosti iz kojih proizilaze konkretni razlozi uslovljeni okolnostima slučaja, zbog kojih sud smatra, ne samo da je pritvor opravdan, već i zbog čega se drugom, blažom mjerom ne može postići svrha koja se postiže određivanjem pritvora⁴¹.

U predmetu koji se vodio pred Osnovnim sudom u Podgorici za krivično djelo krađa u pokušaju, tužilac je tražio određivanje pritvora zbog opasnosti od bjekstva, navodeći da se radi o licu koje je strani državljanin bez prijavljenog prebivališta, imovine ili stalnog zaposlenja u Crnoj Gori, pa te okolnosti ukazuju da bi mogao napustiti teritoriju Crne Gore, ukoliko bi se našao na slobodi. Sudija za istragu je uvažio ovakvu argumentaciju tužioca i ovom licu je određen pritvor. Međutim, isti je nakon žalbe branioca ukinut, uz sljedeće obrazloženje:

Međutim, osim materijalno-pravnog osnova, da bi se prema osumnjičenom odredio pritvor, potrebno je da istovremeno postoji i jedan od razloga iz čl. 448 st. 1 Zakonika o krivičnom postupku, koji u cilju nesmetanog vođenja krivičnog postupka, opravdava primjenu pritvora kao najrepresivnije mjere procesne prinude. Prema čl. 448 st. 1 tač. 1 Zakonika o krivičnom postupku, pritvor se, između ostalog, u cilju nesmetanog vođenja krivičnog postupka, protiv lica za koje postoji osnovana sumnja da je izvršilo krivično djelo, može odrediti ukoliko postoje okolnosti koje očigledno ukazuju na opasnost od bjekstva. Ovakvo zakonsko određenje pretpostavlja da osim mogućnosti da osumnjičeni pobjegne, postoji i konkretna i očigledna opasnost da će to učiniti, koja se procjenjuje na osnovu okolnosti na strani osumnjičenog. Vijeće dijeli stav odbrane da navedeni uslovi u datoj situaciji nijesu ostvareni. Naime, nije sporno da je osumnjičeni strani državljanin, odnosno, da ima pasoš R.K. Nasuprot navodima žalbe, osumnjičeni je u prethodnih godinu dana u dva navrata prelazio državnu granicu prema K., što je ovo Vijeće provjerilo kod Sektora granične policije UP CG, o čemu u spisima postoji službena zabilješka.

⁴¹ Monitori su na ovakva i slična rješenja nailazili najčešće u sudovima u primorskim opštinama, u kojima je zabilježen najveći broj pritvorskih predmeta protiv lica sa stranim državljanstvom, a bez smještaja ili sredstava za život.

Navedeno ukazuje i da, suprotno navodima branioca, postoji mogućnost da osumnjičeni ima izvjesne relacije sa K., iako sam to negira. Međutim, u nedostatku podataka o prirodi tih relacija, kod činjenice da je osumnjičeni ovdje faktički zasnovao trajnije boravište, budući da je na teritoriji Crne Gore boravio u kontinuitetu prethodnih pet godina, da je jedan od dva boravka osumnjičenog van teritorije Crne Gore trajao svega dva dana, što govori u prilog istinitosti navoda osumnjičenog da je život sa suprugom i troje maloljetne djece zasnovao ovdje, odnosno, da ga za ovu teritoriju veže porodica, sama činjenica da se radi o formalno nezaposlenom licu, odnosno, licu koje povremeno radi za dnevnicu, nije dovoljna da se ustanovi dovoljno jaka pretpostavka da će osumnjičeni, suočen sa krivičnim postupkom, pobjeći i na taj način opstruirati vođenje istog. Kod ovih okolnosti, po ocjeni vijeća, ne postoje indicije ni da bi osumnjičenom trebalo izreći neku od mjera nadzora iz čl. 166 Zakonika o krivičnom postupku. U konačnom, sve i da, nasuprot stanovištu vijeća, postoji opasnost od bjekstva osumnjičenog, osnovani su navodi žalbe da bi pritvor u toj situaciji, a kod činjenice da je osumnjičeni ranije neosuđivan, bio nesrazmjeran težini krivičnog djela za koje je osnovano sumnjiv.

Takva argumentacija razotkriva očitu neujednačenost sudske prakse pri određivanju pritvora. Posebno zabrinjava praksa Višeg suda u Podgorici.

Analiza predmeta kojima su monitori imali pristup pokazuje da tužioci i sudije, uglavnom ne razmatraju primjenu blažih mjera. Naime, u nekim predmetima kao osnov za određivanje pritvora zbog opasnosti od bjekstva navodi se okolnost da osumnjičeni ima **dalju rodbinu** u nekoj drugoj državi, što po ocjeni suda i tužilaštva ukazuje na „postojanje razvijenih socijalnih veza od kojih može očekivati i dobiti pomoć u bjekstvu i skrivanju“ bez navođenja da li je ikada posjećivao tu rodbinu ili u kakvim su stvarnim odnosima, dok se u drugim predmetima, kada osumnjičeni nema rodbinu u inostranstvu, kao razlog uzima činjenica da se državna granica može preći i bez putne isprave.

Kada je riječ o opasnosti od bjekstva koja proizilazi iz činjenice da nije moguće utvrditi identitet osumnjičenog, monitori su naišli samo na jedan takav predmet, za krivično djelo falsifikovanje isprave, gdje je predmet izvršenja krivičnog djela ujedno bio i dio obrazloženja za opravdanost izricanja pritvora, jer je osumnjičeni, tj. okrivljeni kod sebe imao samo falsifikovane lične isprave.

5.2.2. KOLUZIONA OPASNOST

Koluziona opasnost, ili opasnost od postojanja okolnosti koje ukazuju da će osumnjičeno lice uništiti, sakriti, izmijeniti ili falsifikovati dokaze ili tragove krivičnog djela ili da će ometati postupak uticanjem na svjedoke, saučesnike ili prikrivače, propisana je u čl. 175 st. 1 tač. 2 ZKP-a. Međunarodni standardi, tj. praksa ESLJP, i u ovom slučaju postavlja jasne zahtjeve kojima su se monitori vodili prilikom analize obrazloženja po ovom pritvorskom osnovu:

1. Opasnost da bi okrivljeni mogao ometati nesmetano vođenje postupka ne može se zasnivati na apstraktnim tvrdnjama, već mora biti potkrijepljena činjenicama i dokazima;⁴²
2. Opšte formulisana opasnost koja proizilazi iz prirode krivičnih djela za koja je lice optuženo može eventualno biti prihvaćena kao osnov za njegovo zadržavanje u pritvoru u početnoj fazi postupka. U nedostatku bilo kakvog dodatnog elementa koji bi mogao pokazati da je navedeni rizik zaista postojao, Sud ne može prihvatiti te razloge kao opravdanje za zadržavanje u pritvoru tokom cijelog relevantnog perioda.⁴³
3. Na duži rok, zahtjevi istrage nijesu dovoljni da opravdaju pritvaranje osumnjičenog: u normalnom toku stvari, navodni rizici se smanjuju protokom vremena kako se istraga sprovodi, izjave uzimaju i vrše provjere.⁴⁴

Prema stavu Ustavnog suda, opasnost da će lice uništiti, sakriti, izmijeniti ili falsifikovati dokaze ili tragove krivičnog djela ili da će ometati postupak uticanjem na svjedoke, saučesnike ili prikrivače mora poticati od okrivljenog, ali se može raditi i o opasnosti da bi okrivljeni, boravkom na slobodi, putem drugih lica ostvario opstrukciju dokaza⁴⁵.

Krivični postupci koji se odnose na organizovani kriminal mogu predstavljati dodatne izazove, kako u fazi istrage, tako i tokom glavnog pretresa. U takvim slučajevima, kontrola komunikacije između okrivljenog i drugih lica može biti od ključne važnosti za sprječavanje uticaja na svjedoke, pa duže trajanje pritvora može biti opravdano.⁴⁶

U jednom konkretnom slučaju, Vrhovni sud je produžio pritvor okrivljenom po osnovu koluzione opasnosti, obrazlažući to potrebom da se saslušaju svjedoci i svjedoci-oštećeni koji imaju saznanja o događaju, te postojanjem osnovane sumnje da je okrivljeni djelo izvršio kao član kriminalne organizacije. Međutim, Ustavni sud je zauzeo suprotan stav. Smatrao je da su razlozi navedeni u rješenju o produženju pritvora bili preopšti i neodređeni, jer nijesu bili konkretizovani u odnosu na ličnost okrivljenog. Time je, prema ocjeni Ustavnog suda, povrijeđeno načelo individualizacije. Ustavni sud je istakao da sudovi ne mogu samo na osnovu opšte potrebe za saslušanjem svjedoka produžavati pritvor po osnovu koluzijske opasnosti, već je neophodno utvrditi konkretne okolnosti koje se tiču samog okrivljenog i koje bi opravdale zaključak o značajnom riziku od koluzije.⁴⁷ U suprotnom, stvarala bi se neoboriva pretpostavka o produženju pritvora u svim slučajevima gdje su tokom istrage predviđena saslušanja svjedoka ili izvođenje drugih dokaza, čime bi bila ugrožena prava okrivljenog garantovana članovima 29 i 30 Ustava Crne Gore, kao i članom 5 Evropske

⁴² *Becciev protiv Moldavije*, op.cit., st. 59

⁴³ *Jarzynski protiv Poljske*, predstavka br. 15479/02, presuda od 4. oktobra 2006, st. 43

⁴⁴ *Clooth protiv Belgije*, predstavka br. 12718/87, presuda od 12. decembra 1991, st. 43

⁴⁵ Odluka Ustavnog suda U-III br. 211/24 od 28. februara 2024.

⁴⁶ *Luković protiv Srbije*, predstavka br. 43808/07, presuda od 26. marta 2013. godine

⁴⁷ Odluka U-III br. 211/24 od 28. februara 2024. godine

konvencije o ljudskim pravima.

Monitori nijesu zabilježili veliki broj predmeta u kojima je pritvor određivan isključivo zbog postojanja koluzione opasnosti. Kao jedini razlog za određivanje pritvora, koluzionarna opasnost je zabilježena u svega tri od ukupno 188 „prитvorskih“ predmeta, dok je u 18 predmeta bio kombinovan s makar jednim dodatnim pritvorskim osnovom. Postojanje koluzione opasnosti je bilo obrazloženo u skladu sa ESLJP u dva analizirana predmeta, dok u jednom predmetu postojanje ove okolnosti nije bilo obrazloženo u skladu sa ESLJP.

U svim predmetima u kojima je pritvor bio određen isključivo zbog opasnosti od uticaja na svjedoke ili uništavanja dokaza, ta opasnost je prestajala okončanjem istrage i pritvor je u tim slučajevima ukidan. Međutim, u postupcima gdje je pritvor prvobitno bio izrečen iz više osnova, najčešće je produžavan zbog kontinuiranog postojanja opasnosti od ponavljanja, odnosno dovršenja krivičnog djela.

Ilustrativan je slučaj pred Višim sudom u Bijelom Polju za krivično djelo iz člana 300 KZCG, gdje je pritvor obrazložen time da osumnjičeni poznaje svjedoka i da je s njim nedavno bio u kontaktu. I tužilaštvo i sud su, doduše, ostali na opštem navodu da bi osumnjičeni mogao uticati na svjedoka, ne konkretizujući kako bi se taj uticaj ostvario; ali iz samih okolnosti proizlazi da bi telefonska ili druga elektronska komunikacija ostala otvorena čak i uz zabranu kretanja ili sastajanja, imajući u vidu da je svjedok lice koje je, prema spisima predmeta, upravo telefonskim putem dogovorilo kupovinu narkotika od osumnjičenog.

Takođe, u predmetu za nasilje u porodici ili u porodičnoj zajednici, pred Osnovnim sudom u Bijelom Polju, Sud je prihvatio tužiočev argument da je neophodno saslušati svjedoka – majku okrivljenog i suprugu oštećenog – koja živi u istom domaćinstvu s okrivljenim:

„...logično je i moguće da bi mogao uticati na nju kao svjedoka, ... tako da ona svoj iskaz prilagodi onome što od nje priželjkuje i očekuje osumnjičeni...”

Sud je procijenio da kratak vremenski razmak od događaja (manje od tri dana) dodatno opravdava preventivno lišenje slobode u ranoj fazi postupka. Drugostepeni sud je tu odluku potvrdio, ističući da je svjedoka potrebno saslušati „bez mogućnosti uticaja osumnjičenog”.

Naknadni tok postupka pokazuje da je opravdanost privremenog pritvora u konkretnim okolnostima bila utemeljena. Na glavnom pretresu oštećeni nije pristupio krivičnom gonjenju, a svjedokinja (ujedno majka okrivljenog) zatražila je njegovo puštanje iz pritvora i upućivanje na liječenje. U kasnijim fazama pritvor je produžavan samo po iteracijskom osnovu, a potom je ukinut i zamijenjen mjerom zabrane prilaska i kontakta s oštećenim, uz obaveznu dvomjesečnu kontrolu.

Sve navedeno govori u prilog tome da, iako obrazloženja data prilikom određivanja pritvora po oba osnova mogu djelovati kao nedovoljno detaljnja i šablonska, u ovom slučaju sud je našao pravu mjeru između lišavanja slobode okrivljenog i potrebe da se zaštite oštećeni i svjedokinja, na način što je postupno smanjivao intenzitet mjere kako su rizici jenjavali, a imajući u vidu prirodu krivičnog djela i to da inače oštećeni žive s okrivljenim u istom domaćinstvu.

Ipak, ovakvi primjeri ne smiju postati alibi za oskudno obrazlaganje: u situacijama gdje rizik nije očigledan, sud je dužan da detaljno naznači zbog čega blaže mjere ne bi bile djelotvorne, kako bi se ispunio standard individualizacije i konkretizacije odluke o određivanju pritvora.

Naime, iz spisa predmeta ne proizlazi uvijek realna prijetnja da će do takvog uticaja doći, pa se stiče utisak da tužilaštva dodaju ovaj osnov „za svaki slučaj“, kako bi se pojačala težina zahtjeva za pritvorom, iako stvarna potreba najčešće ne postoji, dok sudovi koji takve paušalne predloge nekritički usvajaju (doduše rijetko) zapravo pretvaraju koluzione navode u rutinski dodatak svakom pritvorskom rješenju, umjesto da ih provjere kroz stvarnu, individualizovanu procjenu rizika.

Monitori su zabilježili dva predmeta u Osnovnom sudu u Plavu, u kojima je sud prihvatio predlog tužilaštva za određivanje pritvora, u kojima je uz osnov za pritvor zbog opasnosti od uticaja na svjedoke navedeno samo da još uvijek treba saslušati svjedoke, bez ikakvog pojašnjenja kako bi osumnjičeni mogao uticati na njih, tj. sama činjenica da postoje svjedoci koje treba saslušati smatrana je dovoljnim razlogom za pritvor po tom osnovu.

U predmetu koji se vodio za krivično djelo iz čl. 403 KZCG, tužilac je u predlogu za određivanje pritvora naveo:

Protiv osumnjičenog M.J. stoje razlozi za određivanje pritvora iz čl. 448 st. 1 tač. 2 i 3 ZKP-a. Naime, iz dostavljene dokumentacije i prikupljenih dokaza, nalazim da postoje posebne okolnosti koje ukazuju da bi osumnjičeni mogao ponoviti krivično djelo s obzirom na raniju osuđivanost, odnosno činjenicu da je isti višestruko osuđivano lice i to presudama Osnovnog suda u Plavu K.br.... zbog krivičnog djela laka tjelesna povreda iz čl. 152 st. 2 u vezi sa st. 1 KZ, K.br... zbog krivičnog djela ugrožavanje sigurnosti iz čl. 168 st. 1 KZ, K.br... zbog krivičnog djela ugrožavanje sigurnosti iz čl. 168 st. 1 KZ i K.br... zbog krivičnog djela laka tjelesna povreda iz čl. 152 st. 2 u vezi sa st. 1 KZ, dakle zbog krivičnih djela sa elementima nasilja, te presudom istog suda K.br... zbog krivičnog djela ugrožavanje javnog saobraćaja iz čl. 339 st. 3 KZ, kao i postojanje okolnosti koja ukazuje da će ometati postupak uticanjem na svjedoke jer je neophodno saslušati još i R.A., zbog čega, u konačnom, nalazim da je određivanje pritvora prema osumnjičenom na osnovu čl. 448 st. 1 tač. 2 i 3 ZKP-a, opravdano, na zakonu zasnovano i neophodno, jer se svrha drugom mjerom za obezbjeđenje prisustva okrivljenog i nesmetanog vođenja postupka ne može ostvariti.

Ovdje je važno istaći činjenicu da, osim toga što tužilac u predlogu nije obrazložio na koji način bi osumnjičeni mogao uticati na svjedoka, isti je priznao izvršenje krivičnog djela, što je branilac istakao u žalbi. Viši sud u Bijelom Polju je odbio žalbu kao neosnovanu, sa obrazloženjem:

Kako u dosadašnjem toku postupka nije saslušan svjedok R.A., to je opravdano očekivati da će okrivljeni boravkom na slobodi ometati postupak uticajem na istog i time ometati vođenje krivičnog postupka, s obzirom da okrivljeni ukoliko bi se našao na slobodi može lako doći u kontakt sa ovim svjedokom i na taj način uticati na istog

u pravcu sadržine njegovog iskaza, bez obzira što je isti priznao izvršenje krivičnog djela, jer postoji mogućnost da u daljem toku postupka isti promijeni svoj iskaz, pa stoji osnov iz čl. 448 st. 1 tač. 3 ZKP.

Takvo tumačenje, prema kojem sama činjenica da svjedok još nije saslušan, predstavlja dovoljan razlog za pritvor, bez daljeg obrazloženja, praktično pretvara taj osnov u univerzalno sredstvo za lišenje slobode.

Kao što smo pomenuli u prethodnom podnaslovu, predlozi tužioca su znatno lošije obrazloženi, bez obzira na osnov na koji se pozivaju. U primjeru Osnovnog suda u Plavu možemo da vidimo da ni sud ni tužilaštvo nijesu obrazložili postojanje, kako koluzione tako i iteracijske opasnosti.

Ipak, u kontekstu koluzione opasnosti vrijedi istaći jedan primjer dobre prakse u smislu restriktivnog određivanja pritvora kao načina da se utiče na efikasnost tužilaštva a da se okrivljeni zaštiti od mjere pritvora koja predugo traje samo iz razloga neefikasnosti organa koji učestvuju u postupku.

S tim u vezi, u predmetu koji se vodio pred Osnovnim sudom u Danilovgradu, državno tužilaštvo je predlagalo određivanje pritvora zbog iteracijske i koluzione opasnosti, s obrazloženjem da je okrivljeni višestruki povratnik i da bi mogao uticati na svjedoke. Sud je odbio određivanje zbog mogućnosti uticaja na svjedoke, sa obrazloženjem da tužilaštvo u predlogu nije navelo zašto nije saslušalo svjedoke i zašto nije ranije tražilo pritvor po tom osnovu.

5.2.3. ITERACIJSKA OPASNOST

Prema nalazima monitoringa, sudovi najčešće određuju pritvor pozivajući se na iteracijsku opasnost, odnosno rizik da će okrivljeni ponoviti krivično djelo ili dovršiti pokušano krivično djelo ili da će učiniti krivično djelo kojim prijeti.

Pritom, sudovi često navode prethodnu osuđivanost za istovrsna ili istorodna krivična djela kao posebnu okolnost koja ukazuje na taj rizik. Međutim, važno je naglasiti da prethodna osuđivanost sama po sebi ne predstavlja nužno posebnu okolnost koja upućuje na stvarnu opasnost od iteracije, već takva opasnost mora proizaći iz konkretnih i individualizovanih okolnosti slučaja. Kada je riječ o određivanju pritvora licima koja su ranije osuđivana, *Sud je spreman da takav razlog smatra usklađenim sa članom 5 stav 3 Konvencije u posebnim okolnostima konkretnog slučaja. Sudija može razumno uzeti u obzir ozbiljnost posljedica krivičnih djela kada se razmatra opasnost od njihovog ponavljanja, kako bi odlučio da li se lice o kojem je riječ može pustiti na slobodu uprkos mogućem postojanju takve opasnosti*⁴⁸.

Podsjećamo da, shodno praksi ESLJP, ranije osude **bi mogle** predstavljati osnov za opravdani strah da bi optuženi mogao da izvrši novo krivično djelo⁴⁹. Drugim riječima, ranija

⁴⁸ *Matznetter protiv Austrije*, predstavka br. 2178/64, 10. novembar 1969, st. 9

⁴⁹ *Selçuk protiv Turske*, predstavka br. 21768/02, 10. januar 2006, st. 34

osuđivanost **može, ali ne mora** biti osnov za određivanje pritvora – zavisi od konteksta konkretnog slučaja. Štaviše, *što se tiče opasnosti od ponavljanja krivičnog djela, pozivanje na ranije presude ne može biti dovoljan razlog za odbijanje puštanja na slobodu*⁵⁰.

I praksa Ustavnog suda Crne Gore potvrđuje da sudovi ne mogu bez konkretnih argumenata opravdavati produženje pritvora isključivo na osnovu ranije osuđivanosti, te da razlozi za produženje pritvora moraju biti konkretni i uvjerljivo obrazloženi, a da automatsko pozivanje na raniju osuđivanost bez šire kontekstualne analize predstavlja povredu načela individualizacije, što može dovesti do proizvoljnosti u odlučivanju. Sud dalje smatra da se bojazan da će okrivljeni ponoviti krivično djelo ne može temeljiti samo na prethodnoj osuđivanosti, već mora biti potkrijepljena dodatnim, individualizovanim okolnostima slučaja. Kao relevantne okolnosti koje mogu ukazivati na stvaran rizik od iteracije, navode se: pripadnost organizovanoj kriminalnoj grupi ili organizovanje grupe s ciljem vršenja krivičnih djela; ranija osuđivanost u kombinaciji s kontinuitetom i odlučnošću u izvršavanju djela, posebno ukoliko se istovremeno vodi još jedan krivični postupak protiv okrivljenog; ranija osuđivanost koja ukazuje na nepoštovanje zakona i društvenih normi ponašanja; psihička labilnost, kao što je zavisnost od alkohola ili droga; te izražen stepen upornosti i osobite bezobzirnosti u načinu izvršenja krivičnih radnji.⁵¹

Monitori su analizom utvrdili da je iteracijska opasnost bila obrazložena u skladu sa ESLJP u 49 analiziranih predmeta, djelimično obrazložena u 33 a neobrazložena u 17 predmeta.

Opasnost od ponavljanja krivičnog djela može se preduprijediti prije svega mjerama nadzora kao što su zabrana napuštanja stana (ukoliko okrivljeni ne živi u istom domaćinstvu sa oštećenim), zabrana pristupa ili sastajanja sa određenim licima itd.

Ipak, u praksi crnogorskih sudova, prethodna osuđivanost, ne samo za istovrsna, već i za istorodna krivična djela, ili bilo koje krivično djelo sa elementom nasilja, gotovo se automatizmom uzima kao osnov za određivanje pritvora. Pritom, kao i u slučajevima kada se pritvor određuje zbog opasnosti od bjekstva, najčešće izostaje obrazloženje zbog čega u konkretnom slučaju nije bila moguća primjena blažih mjera, što dodatno dovodi u pitanje da li sudovi zaista postupaju u skladu s principom da se pritvor određuje isključivo kao krajnja, nužna i proporcionalna mjera.

Ovakva praksa olakog određivanja pritvora dovodi do upitnih situacija, poput slučaja koji su monitori zabilježili u predmetu koji se vodio pred Osnovnim sudom u Danilovgradu, za krivično djelo nedozvoljeno držanje i nošenje oružja i eksplozivnih materija.

Naime, okrivljeni u ovom predmetu je 2012. pravosnažno osuđen za istovrsno krivično djelo, pa je prilikom određivanja pritvora 22. jula 2023. sud zaključio da postoji „sklonost izvršenju krivičnih djela“ i da se blažim mjerama ne bi mogla ostvariti svrha pritvora. Međutim, već 13. decembra 2023. nastupila je zakonska rehabilitacija po istoj presudi, čime su se stekli uslovi za ukidanje pritvora pa je okrivljeni pušten da se brani sa slobode. Ovakva praksa sugerise da se institut specijalnog povrata nekad koristi kao automatski „okidač“ za pritvor, bez stvarnog sagledavanja konkretnih okolnosti slučaja.

⁵⁰ *Muller protiv Francuske*, predstavka br. 21802/93, 17. mart 1997, st. 44

⁵¹ Odluka U-III br. 545/19 od 20. marta 2019. godine

S druge strane, monitori su zabilježili i predmete u kojima je ranija osuđivanost zaista predstavljala posebnu okolnost. To je naročito primjetno u slučajevima krivičnih djela protiv imovine, gdje su okrivljeni višestruko osuđivani za istovrsna ili istorodna krivična djela, budući da im takva krivična djela predstavljaju izvor prihoda. U takvim slučajevima se pritvor zaista najčešće i nameće kao jedina svrsishodna mjera. Posebno je u tom pogledu ilustrativan predmet koji se vodio pred Osnovnim sudom u Baru, za krivično djelo krađa u produženom trajanju, protiv lica koje je osuđivano čak 17 puta za krivična djela protiv imovine.

Ako se vratimo na predmet iz Osnovnog suda u Plavu koji smo naveli u prethodnom podnaslovu, vidjećemo da je pritvor zbog opasnosti od ponavljanja krivičnog djela određen licu koje ranije nije bilo osuđivano za istovrsno ili istorodno krivično djelo, što je u suprotnosti sa praksom ESLJP. Ovo je i stanovište Vrhovnog suda Crne Gore⁵², na koje se neki sudovi pravilno pozivaju u odlukama o pritvoru.

Naročito osjetljivo pitanje predstavlja određivanje pritvora u predmetima za krivično djelo nasilja u porodici ili u porodičnoj zajednici, kada okrivljeni i oštećeni žive u istom domaćinstvu, što je najčešće i slučaj kod ovog krivičnog djela. Ovdje treba istaći da ranija osuđivanost nije uvijek nužan uslov za određivanje pritvora, ako postoje druge, **konkretno okolnosti** koje ukazuju na opasnost od ponavljanja krivičnog djela ili dovršenja djela kojim se prijeti. Ovo je, u analiziranim predmetima upravo bio slučaj u predmetima za krivično djelo nasilje u porodici ili u porodičnoj zajednici. Konkretno, u 11 od 24 predmeta u kojima je pritvor određen zbog iteracijske opasnosti uprkos tome što okrivljeni ranije nije bio osuđivan, monitori su naišli na rješenja koja u sebi sadrže detaljno obrazloženje za određivanje pritvora koje proizilazi iz konkretnih okolnosti slučaja.

Kada je riječ o tužilačkim predlozima, karakterističan je predmet vođen pred Osnovnim sudom u Kotoru za krivično djelo iz čl. 327, koji najočitije pokazuje koliko argumentacija tužilaštva može biti površna: tužilac nije precizirao nijednu činjenično važnu okolnost koja bi stvarno potkrijepila opasnost od ponavljanja djela, već se zadovoljio opštom formulacijom:

„Imajući u vidu navedeno, tj. činjenicu da je isti osnovano sumnjiv da je izvršio navedeno krivično djelo, a uvidom u Izvod iz krivične evidencije je utvrđeno da je isti ranije osuđivan više puta za više krivičnih djela, pa sve to ukazuje da izrečene kazne nijesu dovoljno uticale na osumnjičenog da ubuduće ne vrši krivična djela, pa to ukazuje na okolnost da postoji opasnost da bi boravkom na slobodi ponovio izvršenje ovog ili sličnih krivičnih djela, pa mu je potrebno shodno čl. 448 st. 1 tač. 2 Zakonika o krivičnom postupku, neophodno odrediti pritvor.“

Time je propušteno da se navede koje su to ranije presude, koliko su stare, kakva je njihova priroda itd., a što su sve podaci kojima tužilaštvo raspolaže.

⁵² Vrhovni sud Crne Gore, Kr. br. 70/13, od 09.12.2023.

5.2.4. POSEBNO TEŠKE OKOLNOSTI SLUČAJA I POTREBA DA SE SAČUVAJU JAVNI RED I MIR

U praksi ESLJP je prihvaćeno da određena krivična djela mogu izazvati društvenu uznemirenost usljed posebne težine i reakcije javnosti na njih, što može opravdati pritvor, makar privremeno. U izuzetnim okolnostima taj se faktor može uzeti u obzir, pod uslovom da domaće pravo priznaje pojam narušavanja javnog reda prouzrokovanog krivičnim djelom. Međutim, ovaj osnov može se smatrati relevantnim i dovoljnim samo ako se zasniva na činjenicama koje pokazuju da bi puštanje okrivljenog zaista poremetilo javni red. Pritvor ostaje legitiman samo dok javni red stvarno ostaje ugrožen; njegovo produžavanje ne smije služiti kao preuranjeno izricanje kazne zatvora⁵³. U objašnjenju o primjeni mjere pritvora Komitet ministara Savjeta Evrope ističe se da se javni red može koristiti kao opravdanje za određivanje mjere pritvora „samo u slučajevima kada postoji značajan dokaz o reakciji na teško krivično djelo, poput ubistva”, kao i da „treba imati u vidu da se osnov koji se odnosi na javni red predviđa za posebno teške situacije i ne predstavlja osnov koji bi se mogao očekivati u slučaju puštanja na slobodu većine osumnjičenih lica.”⁵⁴

U novijoj odluci iz 2024. godine, Ustavni sud je ukazao na to da, iako razmatranja kao što su sprječavanje javne uznemirenosti i zaštita javnog reda nijesu izričito navedeni u mjerodavnom domaćem pravu, ona se obično smatraju sa aspekta prakse ESLJP osnovnim razlozima za određivanje i produžavanje pritvora na temelju ovog osnova. Međutim, Ustavni sud ističe da se ovaj osnov može smatrati mjerodavnim i dovoljnim samo ako se temelji na činjenicama koje mogu ukazati na to da bi puštanje okrivljenog na slobodu ugrozilo javni red. Njegov nastavak ne može biti korišćen na način da nagovještava zatvorsku kaznu.⁵⁵

U konkretnom slučaju, koji se odnosio na seksualni napad na maloljetno lice od strane zaposlenog u školi, pred drugim učenicima, Ustavni sud je ocijenio da se osnov pritvora zbog zaštite javnog reda „posebno pojavljuje u odnosu na ovakve slučajeve koji izazivaju posebnu moralnu osudu od strane opšte javnosti”.⁵⁶ U tom smislu, Sud je primijetio da su redovni sudovi produžili pritvor uz implicitno pozivanje na ovaj osnov, iako ga nijesu izričito imenovali. Upravo ovakvo tumačenje odgovara shvatanju ESLJP, prema kojem se procjena rizika po javni red može podvesti pod legitimne razloge za pritvor čak i kada domaće pravo ne poznaje taj osnov u eksplicitnom obliku.

Prema ZKP-u, ovaj razlog postoji kada je u pitanju krivično djelo za koje se po zakonu može izreći kazna zatvora od deset godina ili teža kazna i koje je posebno teško zbog načina izvršenja ili posljedica (čl. 175 st. 1 tač. 4).

Ovaj osnov je evidentiran u samo šest od 188 „pritvorskih” predmeta u koje su monitori imali uvid, a samo jednom kao jedini osnov za određivanje pritvora. U svim slučajevima je bio izrican u višim sudovima, pet puta u Višem sudu u Bijelom Polju i jednom u Višem sudu u Podgorici.

⁵³ *Letellier protiv Francuske*, predstavka br. 12369/86, presuda od 26 juna 1991, st. 51

⁵⁴ CM(2006)122 Addendum, 30. avgust 2006, dostupno na: <https://search.coe.int/cm?i=09000016805d7b91>

⁵⁵ Odluka U-III br. U-III br. 568/24 od 17. maja 2024.

⁵⁶ Ibidem

Ilustrativan primjer rješenja koje nije u skladu sa standardima ESLJP-a predstavlja odluka Višeg suda u Bijelom Polju, kojom je u istrazi određen pritvor osumnjičenom za krivično djelo iz člana 300 KZCG zbog opasnosti od bjekstva, opasnosti od ponavljanja djela i očuvanja javnog reda i mira. Svaki od ovih osnova obrazložen je tek jednom, krajnje opštom rečenicom: rizik bjekstva izveden je iz činjenice da je osumnjičeni nezaposlen, razveden, da je ranije živio u Bosni i Hercegovini i da ga navodno ništa ne vezuje za sadašnju adresu, a prijetuća kazna ga „ne može ostaviti ravnodušnim”; opasnost od ponavljanja djela objašnjena je konstatacijom da je osumnjičeni ranije osuđivan za „istovrsno i druga krivična djela”; dok je potreba zaštite javnog reda ostala potpuno neobrazložena. Iz samih okolnosti predmeta ne može se naslutiti zašto je tužilac predložio, a sud prihvatio ovaj osnov; stiče se utisak da je, kao i u drugim slučajevima u koje su monitori imali uvid, upotrijebljen tek „za svaki slučaj”.

U odnosu na saokrivljenog, pritvor zasnovan na istom osnovu ukinuo je Apelacioni sud, konstatujući da prvostepeni sud nije ponudio jasne i dovoljne razloge. Apelacioni sud naglasio je da, osim postojanja osnovane sumnje, moraju biti kumulativno ispunjena dva posebna uslova: djelo mora nositi zapriječenu kaznu od deset ili više godina zatvora i mora biti naročito teško po načinu izvršenja ili posljedici. Sama količina oduzete opojne droge, prema mišljenju suda, ne čini djelo posebno teškim niti opravdava pritvor radi zaštite javnog reda i mira.

Sličan obrazac zapažen je i u predmetu za krivično djelo ubistva u pokušaju pred Višim sudom u Bijelom Polju. Sud je konstatovao da propisana kazna od pet do petnaest godina ispunjava prvi od kumulativnih uslova, dok se naročito teške okolnosti djela, po ocjeni suda, ogledaju u načinu izvršenja, uz navođenje da je okrivljeni nanio povrede oštećenom. Međutim, rješenje ne sadrži konkretnu analizu da li i na koji način puštanje okrivljenog može ugroziti javni red ili otežati vođenje postupka.

Takođe stoje razlozi za produženje pritvora okrivljenom i po pritvorskom osnovu iz čl. 175 st. 1 tač. 4 Zakonika o krivičnom postupku. Okrivljeni je osnovano sumnjiv da je izvršio krivično djelo ubistvo u pokušaju iz čl. 143 u vezi čl. 20 Krivičnog zakonika Crne Gore, za koje se može izreći kazna zatvora od 5 do 15 godina, čime je ispunjen prvi kumulativni (objektivni) uslov za produženje pritvora. Osim toga djelo je posebno teško zbog načina izvršenja jer je okrivljeni nanio povrede oštećenom i u izvršenju krivičnog djela pokazao upornost da istog liši života. Kada se navedeno ima u vidu, te kako je pritvor nužan radi nesmetanog vođenja postupka, to stoje razlozi za produženje pritvora okrivljenom sadržani u čl. 175 st. 1 tač. 4 Zakonika o krivičnom postupku.

Treba naglasiti da se pritvorski osnov očuvanja javnog reda u određenim situacijama može tumačiti i kao sredstvo za zaštitu samog okrivljenog. Naime, ako postoje realne indicije da bi oslobađanje okrivljenog moglo izazvati osvetničke reakcije porodice žrtve ili uznemirene zajednice u slučajevima teških krivičnih djela, naročito ako je riječ o maloj sredini, pritvor poprima funkciju preventivne mjere usmjerene na sprječavanje osвете ili linča, ali i potencijalnog samoubistva okrivljenog. Međutim, postojanje tih okolnosti mora

biti obrazloženo.⁵⁶

U postupku koji se vodio za krivično djelo iz čl. 300 KZCG pred Višim sudom u Bijelom Polju, pritvor je određen samo po ovom osnovu, ali je kasnije ukinut, uz sljedeće obrazloženje:

...Način izvršenja krivičnog djela ne odudara od standardnog načina izvršenja krivičnog djela i da su dati razlozi u pravcu opravdanosti produženja pritvora okrivljenom nejasni, kada se uzme u obzir da količina opojne droge koja se okrivljenom stavlja na teret (2,8 g kokaina i još neutvrđena količina opojne droge) ne predstavlja veću količinu opojne droge koja bi predstavljala posebnu okolnost, koja bi sama za sebe u konkretnom slučaju krivično djelo činila posebno teškim zbog načina izvršenja ili posljedice u smislu čl. 175, st.1, t. 4 ZKP-a.

Okrivljeni je u ovom predmetu na kraju bio oslobođen od optužbe, što u ovom konkretnom slučaju dodatno potvrđuje opravdanost ukidanja pritvora.

5.3. TRAJANJE PRITVORA

Ustav Crne Gore u članu 30 nalaže da trajanje pritvora mora biti svedeno na najkraće moguće vrijeme. Sličnu – ali po svojoj suštini istu odredbu – ponavlja i ZKP u članu 15. Isti standard postavljaju i međunarodni sporazumi koje smo opisali u drugom poglavlju, a naše zakonodavstvo je u tom dijelu usklađeno sa međunarodnim standardima.

Pritvor se može odrediti u svim fazama postupka, pa i nakon izricanja presude, ukoliko još uvijek postoje razlozi koji su postojali u trenutku određivanja pritvora.

U fazi izviđaja, kada državni tužilac donese rješenje o zadržavanju osumnjičenog, ako smatra da pritvor treba da se nastavi, podnosi predlog sudiji za istragu, koji potom sasluša osumnjičenog i donosi odluku u roku od 24 časa od momenta kada mu je osumnjičeni doveden. Ukoliko državni tužilac u toku zadržavanja ne podnese naredbu o sprovođenju istrage ili to ne učini u roku od 48 časova nakon određivanja pritvora, sudija je dužan da osumnjičenog oslobodi (čl. 268 ZKP).

Državni tužilac može da, uz naredbu za sprovođenje istrage, predloži sudiji izricanje mjera nadzora ili pritvora ako smatra da prisustvo okrivljenog ne može biti osigurano na drugi način. Sudija za istragu je tada dužan da u roku trajanja zadržavanja odluči da li će pritvor biti određen ili ne, a ukoliko ne donese rješenje na vrijeme, okrivljeni se odmah pušta na slobodu (čl. 279 ZKP).

U **148** analizirana predmeta u osnovnim sudovima, zadržavanje je određeno u **142** predmeta, a u prosjeku je trajalo **tri dana**. U **39** analiziranih predmeta u višim sudovima zadržavanje je određeno u **37** predmeta i u prosjeku je trajalo takođe **tri dana**. Nije bilo odstupanja od zakonskih rokova.

⁵⁷ Milan Škulić, *Komentar zakonika o krivičnom postupku Crne Gore*, Podgorica, 2009, str. 582

Tabela 32: Broj predmeta prema fazi postupka u kojoj je pritvor prvi put određen

SUD	Pritvor određen u fazi istrage	Pritvor određen nakon podizanja optužnog akta	Pritvor određen nakon izricanja odluke
OSNOVNI SUDOVI	139	1	0
VIŠI SUDOVI	39	9	0
SVI SUDOVI	178	10	0

Pritvor u istrazi može trajati najduže mjesec dana od trenutka lišenja slobode. Nakon isteka ovog roka, pritvor može biti produžen samo posebnim rješenjem. U situacijama kada se postupak vodi zbog krivičnog djela za koje je predviđena kazna zatvora duža od pet godina, vijeće Vrhovnog suda može, na predlog državnog tužioca i iz važnih razloga, produžiti pritvor za dodatna tri mjeseca. Sudija za istragu pritvor može ukinuti na predlog tužioca ili odbrane.

Kada je riječ o određivanju i trajanju pritvora u fazi istrage, analiza podataka dala je sljedeće rezultate:

Tabela 33: Trajanje pritvora u fazi istrage

SUD	Br. analiziranih predmeta u kojima je određen pritvor u fazi istrage	Br. analiziranih predmeta u kojima je produžen pritvor u fazi istrage	Br. analiziranih predmeta u kojima je ukinut pritvor u fazi istrage	Prosječno trajanje pritvora u istrazi
OSNOVNI SUDOVI	139	9	8	20 dana
VIŠI SUDOVI	39	31	3	72 dana

Tabela 34: Dužina trajanja pritvora u fazi istrage

SUD	Do 30 dana		Od 30 do 60 dana		Preko 60 dana	
OSNOVNI SUDOVI	131	94,24%	4	2,88%	4	2,88%
VIŠI SUDOVI	6	15,38%	11	28,21%	22	56,41%
SVI SUDOVI	137	76,97%	15	8,43%	26	14,61%

Pritvor u fazi istrage u osnovnim sudovima gotovo u potpunosti ostaje u zakonskim okvirima: u 131 od ukupno 139 posmatranih predmeta (**94,24%**) trajao je do 30 dana od dana lišenja slobode, dok je u svega po četiri predmeta (**po 2,88%**) pritvor bio produžen na 30-60 dana, odnosno preko 60 dana.

Slika je znatno drugačija pred višim sudovima. Od 39 analiziranih slučajeva, pritvor je u samo šest (**15,38%**) predmeta trajao do 30 dana, u 11 (**28,21%**) je trajao od 30-60 dana, a u preostalih 22 predmeta (**56,41%**) pritvor je premašio 60 dana.

Posmatrano ukupno, u svim sudovima pritvor je u fazi istrage trajao do 30 dana u 137 od 178 predmeta (**76,97%**), između 30 i 60 dana u 15 predmeta (**8,43%**) i preko 60 dana u 26 predmeta (**14,61%**).

Nakon podizanja optužnice, pritvor može trajati do tri godine, a o njegovom trajanju odlučuje nadležno vijeće, koje u fazi prije stupanja optužnice na pravnu snagu pritvor preispituje svakih 30 dana, a nakon toga svaka dva mjeseca. Ukoliko optužnica sadrži predlog za određivanje pritvora okrivljenom, odluku o tome donosi vijeće nadležno za kontrolu optužnice, i to bez odlaganja, a najkasnije u roku od 48 časova. Ako se okrivljeni već nalazi u pritvoru, a optužnica ne sadrži predlog za njegovo puštanje na slobodu, vijeće je obavezno da po službenoj dužnosti, u roku od tri dana od prijema optužnice, preispita osnovanost pritvora i donese odluku o njegovom produženju ili ukidanju.

Tabela 35: Trajanje pritvora u fazi glavnog pretresa

SUD	Do 30 dana	Od 30 do 60 dana	Od 60 do 120 dana	Preko 120 dana
OSNOVNI SUDOVI	29	49	32	20
VIŠI SUDOVI	2	5	10	24
SVI SUDOVI	31	54	42	44

Tabela 36: Prosječno trajanje pritvora u fazi glavnog pretresa

SUD	Br. analiziranih predmeta u kojima je pritvor određen/produžen nakon podizanja optužnog akta	Br. analiziranih predmeta u kojima je pritvor ukinut nakon podizanja optužnog akta (u fazi suđenja)	Prosječno trajanje pritvora nakon podizanja optužnog akta
OSNOVNI SUDOVI	134	11	85 dana
VIŠI SUDOVI	37	0	232 dana
SVI SUDOVI	171	11	105 dana

Pritvor poslije podizanja optužnice u osnovnim sudovima je u prosjeku trajao 85 dana, a pritvor je ukinut u ovoj fazi u samo 11 predmeta. Situacija je znatno složenija pred višim sudovima: ni u jednom analiziranom predmetu u kojem je pritvor određen ili produžen nakon podizanja optužnog akta, isti nije ukinut u ovoj fazi, a prosječno je trajao 239 dana, pri čemu Viši sud u Podgorici prednjači s prosjekom od 308 dana (s tim što još jednom napominjemo da u uzorak ne ulaze KS predmeti).

Konačno, nakon izricanja presude, ukoliko sud donese osuđujuću presudu na kaznu zatvora ispod pet godina, pritvor se može odrediti ako postoji opasnost od bjekstva ili okolnosti koje ukazuju da će okrivljeni ponoviti krivično djelo ili dovršiti pokušano krivično djelo ili da će učiniti krivično djelo kojim prijeti. Ako je izrečena kazna od pet ili više godina zatvora, pritvor se može odrediti i iz drugih zakonom predviđenih razloga. Međutim, pritvor se mora ukinuti ako optuženi bude oslobođen, ili je osuđen na kaznu neinstitucionalnog tipa, ako je optužba odbijena ili ako je kaznu već izdržao u pritvoru (čl. 376 ZKP).

Tabela 37: Trajanje pritvora nakon izricanja presude

SUD	Br. analiziranih predmeta u kojima je pritvor produžen nakon izricanja presude	Br. analiziranih predmeta u kojima je pritvor trajao do pravosnažnosti presude
OSNOVNI SUDOVI	88	52
VIŠI SUDOVI	16	15
SVI SUDOVI	104	67

U praksi se pokazuje da pritvor, jednom određen, u više od 50% slučajeva traje sve do izricanja presude. Konkretno, na našem uzorku radi se o 55,31%.

Kada je riječ o ukupnom trajanju pritvora, tj. od dana lišenja slobode do dana ukidanja pritvora ili upućivanja na izdržavanje kazne zatvora, situacija je sljedeća:

Tabela 38: Prosječno trajanje pritvora u toku cijelog postupka

SUD	Prosječno trajanje pritvora
OSNOVNI SUDOVI	121 dan
VIŠI SUDOVI	337 dana
SVI SUDOVI	150 dana

CeMI-jev tim je zabilježio 23 (12,23%) predmeta u kojima je sud, po okončanju glavnog pretresa, izrekao zatvorsku kaznu jednaku vremenu koje je okrivljeni već proveo u pritvoru. Na taj način je privremena mjera obezbjeđenja prisustva praktično „pretopljena” u već izdržanu kaznu. Svi slučajevi potiču iz osnovnih sudova, što je logično: pred osnovnim sudovima se vode postupci za lakša krivična djela čije zakonom propisane kazne često ne prelaze vrijeme trajanja pritvora. U predmetima iz nadležnosti viših sudova, gdje su propisane sankcije znatno

strože i suđenja traju duže, pritvor i izrečena kazna se po prirodi stvari rijetko mogu poklopiti.

5.4. FINANSIJSKE POSLJEDICE NEZAKONITOG PRITVORA

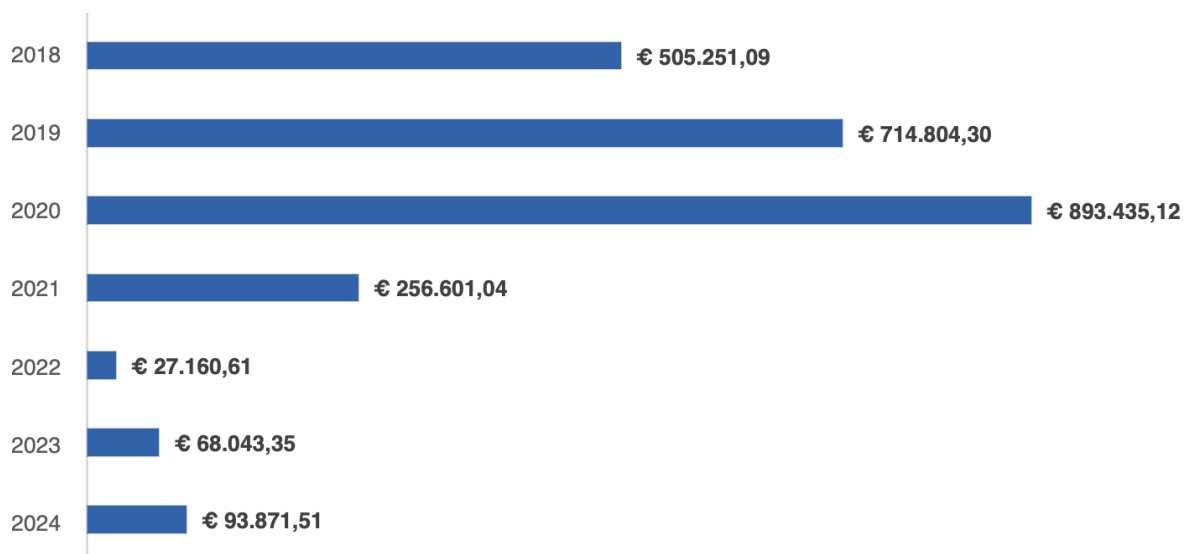
Ustav Crne Gore garantuje pravo na naknadu štete licima koja su nezakonito ili neosnovano lišena slobode ili su neosnovano osuđena (čl. 38). Prema ZKP-u (čl. 502), pravo na naknadu štete zbog neosnovanog lišenja slobode, pripada svima koji su bili uhapšeni, zadržani ili pritvoreni, a krivični postupak protiv njih nije pokrenut, obustavljen je pravosnažnim rješenjem ili je okončan oslobađajućom presudom, odnosno odbijanjem optužbe. Isto pravo imaju i osuđenici koji su, nakon ponovljenog postupka ili postupka po zahtjevu za zaštitu zakonitosti, dobili blažu kaznu, sankciju bez lišenja slobode ili su, iako proglašeni krivim, ostali bez izrečene kazne. Naknada slijedi i onima koji su, zbog greške ili nezakonitog rada državnih organa, neosnovano lišeni slobode ili zadržani duže od zakonom dopuštenog roka, kao i licima koja su u pritvoru provela više vremena nego što traje pravosnažno izrečena kazna.

Za osobe lišene slobode od strane policije, pravo na naknadu postoji pod uslovom da protiv njih nije određen pritvor i da im to vrijeme nije uračunato u kasnije izrečenu kaznu.

Zahtjev za naknadu podnosi se nadležnom sudu u skladu s opštim pravilima o parničnom postupku i rokovima propisanim ZKP-om, a teret dokazivanja stvarne i nematerijalne štete snosi podnosilac. Time se obezbjeđuje da svaki dan nezakonitog lišenja slobode dobije adekvatan pravni i materijalni epilog, uz jasno utvrđene granice odgovornosti države.

S tim u vezi, CeMI-jev istraživački tim je tražio od Ministarstva finansija podatke o iznosima koje je država isplatila po osnovu naknade štete licima koja su neosnovano bila u pritvoru u periodu 2018–2024. godine, po osnovu sudskih presuda. Prema dostavljenim podacima, u navedenom periodu je isplaćeno oko 2,56 miliona eura.

Grafički prikaz 4: Iznos isplaćenih budžetskih sredstava po osnovu naknade štete za nezakonito lišenje slobode:

Iako je riječ o značajno manjem iznosu u odnosu na period 2009–2017. godine, kada su godišnje isplate za neopravdani pritvor dosezale milionske sume na godišnjem nivou⁵⁷, ukupnih 2,56 miliona eura isplaćenih između 2018. i 2024. godine i dalje predstavlja ozbiljan fiskalni teret.

U ovom dijelu treba naglasiti da se kao jedan od razloga za određivanje pritvora navodi nedostatak elektronskih uređaja za kontrolu kretanja lica koja se brane sa slobode. Na ovu okolnost je 2024. godine ukazao predsjednik Višeg suda u Podgorici⁵⁸. CeMI-jevi istraživači su od Ministarstva unutrašnjih poslova dobili podatak da MUP zaista ne posjeduje ove uređaje. Nedostatak elektronskih uređaja za nadzor u praksi ostavlja sudijama suženi spektar mjera obezbjeđivanja prisustva okrivljenog, pa se pritvor, umjesto da bude posljednja mjera, u nekim slučajevima nameće kao jedina pouzdana opcija⁵⁹. Ova okolnost nameće pitanje odgovornosti za višegodišnje propuštanje da se taj problem riješi.

5.5. MJERE NADZORA

Ustav Crne Gore, iako svakom građaninu jemči slobodu kretanja, nastanjivanja i napuštanja države (čl. 39), dopušta ograničenja te slobode u određenim slučajevima, tj. kada je to neophodno za vođenje krivičnog postupka. Jedan od najblažih mehanizama koji služe tom cilju su mjere nadzora, koje po pravilu sud mora uzeti u obzir prije odlučivanja da primjeni mjeru pritvora. Naš ZKP propisuje sedam mjera nadzora:

1. zabrana napuštanja stana,
2. zabrana napuštanja boravišta,
3. zabrana posjećivanja određenog mjesta ili područja,
4. obaveza povremenog javljanja određenom državnom organu,
5. zabrana pristupa ili sastajanja sa određenim licima,
6. privremeno oduzimanje putne isprave i
7. privremeno oduzimanje vozačke dozvole.

Međutim, kako smo već naveli, uvidom u sudske predmete koji su predstavljali uzorak za ovo istraživanje, lako je doći do zaključka da se mjere nadzora veoma rijetko koriste kao alternativa određivanju, odnosno produžavanju mjere pritvora.

Monitori su prilikom analize sudskih spisa naišli samo na 19 predmeta u kojima je izrečena mjera nadzora.

Sudovi su u analiziranim predmetima najčešće izricali više mjera nadzora istovremeno. Mjeru zabrane pristupa ili sastajanja sa određenim licem sudovi su odredili u 15 od 19 predmeta. Zabrana posjećivanja određenog mjesta izrečena je u četiri predmeta, kao i zabrana napuštanja stana. Zabrana napuštanja boravišta javlja se samo jednom, kao i obaveza povremenog javljanja državnom organu. Privremeno oduzimanje putne isprave određeno je u dva predmeta. U osam predmeta sud je kombinovao dvije ili više mjera nadzora.

⁵⁸ Tamara Milaš, *Neosnovano lišenje slobode u Crnoj Gori – pritvor pravilo umjesto da bude izuzetak*, Centar za građansko obrazovanje, Podgorica, 2018, str. 21

⁵⁹ <https://www.vijesti.me/vijesti/crna-hronika/717648/nema-nanogica-pa-salju-u-pritvor>

⁶⁰ Monitori su imali u vidu ovu okolnost prilikom analize obrazloženosti određivanja pritvora

Iteracijska opasnost je bila osnov za izricanje mjera nadzora u 16 od 19 predmeta, pa je, kao i u slučaju pritvora, ova opasnost percipirana kao dominantan razlog za izricanje mjera za obezbjeđenje prisustva okrivljenog i za nesmetano vođenje krivičnog postupka. Opasnost od bjekstva je kao osnov za izricanje mjere nadzora zabilježena u dva predmeta – kroz kombinaciju oduzimanja putne isprave sa drugim restrikcijama. Koluzionarna opasnost utvrđena je u samo jednom predmetu.

Posebno treba apostrofirati već navedeno, a to je da sudovi u obrazloženjima rješenja o određivanju ili produžavanju mjere pritvora najčešće samo paušalno navode da su uzeli u obzir načelo supsidijarnosti i da je pritvor neophodna mjera, ničim ne obrazlažući primjenu koje od mjera nadzora koje im Zakon stavlja na raspolaganje su razmotrili i iz kog tačno razloga ona nije bila dovoljna.

5.6. JEMSTVO

Zakonik o krivičnom postupku, u čl. 170 propisuje da se okrivljeni kojem treba da se odredi pritvor i okrivljeni kome je već određen pritvor samo zbog postojanja okolnosti koje ukazuju da će pobjeći, ili kada uredno pozvani optuženi izbjegava da dođe na glavni pretres, može ostaviti na slobodi, odnosno pustiti na slobodu, ako on lično ili neko drugi za njega pruži jemstvo da do kraja krivičnog postupka neće pobjeći, a sam okrivljeni obeća da se neće kriti i da bez odobrenja neće napustiti svoje boravište. Jemstvo se takođe može odrediti i uz neku od mjera nadzora iz člana 166 stav 2, radi obezbjeđenja poštovanja te mjere.

Statistika o broju usvojenih predloga za određivanje jemstva u crnogorskim sudovima pokazuje da se ovaj institut koristi veoma rijetko. U analiziranom uzorku monitori su naišli samo na sedam predmeta u kojima je jemstvo predlagano, od čega je usvojeno samo u tri predmeta. U sva tri predmeta, inicijativa za određivanje jemstva potekla je od optuženog, odnosno njegovog branioca.

Ono što je naročito značajno jesu implikacije ovakvog obrasca postupanja. Naime, visoka učestalost pritvora u odnosu na rijetku primjenu jemstva koje po pravilu predlažu okrivljeni ili njegov branilac, dovodi u pitanje da li tužilaštva uopšte razmatraju blaže mjere. Jer, kada bi tužioci redovno vagali sve alternative, tada bi se u statistici pojavile dvije tipične situacije: ili bi sami predlagali jemstvo u predmetima u kojima opasnost od bjekstva može biti neutralisana određivanjem istog, ili bi, kada jemstvo predloži odbrana, jasno i argumentovano istupili protiv takvog rješenja, navodeći zašto ono nije adekvatno u konkretnom slučaju. Potpuni izostanak prve pojave i činjenica da se pojedina jemstva usvajaju uz pristanak tužilaštva, upućuje na to da se jemstvo u praksi najčešće ne razmatra prije predlaganja pritvora.

Prvi slučaj jemstva u koji su monitori imali uvid, dolazi iz Osnovnog suda u Rožajama (predmet je nakon istrage delegiran Osnovnom sudu u Beranama), gdje je optuženom crnogorskom državljaninu koji radi u inostranstvu stavljeno na teret krivično djelo napada na službeno lice u vršenju službene dužnosti. Tužilaštvo je odustalo od predloga za određivanje pritvora u istrazi nakon što je okrivljeni ponudio da priloži jemstvo u iznosu od 15.000 eura.

U drugom predmetu, pred Osnovnim sudom u Kotoru, za krivično djelo nasilničkog ponašanja i teške tjelesne povrede, okrivljenom, državljaninu Srbije s prebivalištem u

Beogradu, prvobitno je određen pritvor zbog rizika od bjekstva i opasnosti od ponavljanja krivičnog djela. Pritvor je ukinut u fazi glavnog pretresa, nakon što je kum optuženog ponudio jemstvo u iznosu od 40.000 eura. Sud je istakao da je ovaj iznos srazmjeran težini djela i da bi propast jemstva nanijela značajnu i teško nadoknadivu štetu licu koje ga polaže.

Treći primjer potiče iz Višeg suda u Bijelom Polju, gdje je okrivljeni bio pod istragom za pokušaj ubistva u sticaju s nedozvoljenim držanjem oružja i eksplozivnih materija. Pritvor je u fazi glavnog pretresa ukinut i zamijenjen jemstvom od 7.000 eura koje su položili majka i brat okrivljenog. Tužilac nije imao primjedbi, cijeneći da je protekom vremena oslabio motiv za bjekstvo, te da je jemstvo dovoljno za dalji tok suđenja.

Kada je riječ o predmetima u kojima sud nije usvojio predlog za određivanje jemstva, ilustrativan je predmet koji se vodio pred Osnovnim sudom u Kolašinu. Naime, u postupku po žalbi na rješenje Višeg suda u Bijelom Polju o produženju pritvora, Apelacioni sud prihvatio je stav prvostepenog suda da je pritvor, „kao najstroža procesna mjera“, i dalje nužan i srazmjeran težini djela. No teško je govoriti o stvarnoj srazmjernosti ako uzmemo u obzir da je okrivljeni optužen za krađu televizora i ćebeta iz apartmana – kao čin navodne osвете usljed uslova smještaja koji navodno nijesu odgovarali ugovorenom standardu. Vrijednost otuđenih stvari prvobitno je procijenjena na 700 eura, da bi sud na kraju prihvatio imovinsko-pravni zahtjev oštećenog u iznosu od svega 270 eura.

U takvom činjeničnom okviru, odbijanje predloga za ukidanje pritvora uz polaganje jemstva, otvara pitanje proporcionalnosti. Važno je istaći da je u konkretnom predmetu okrivljeni pravnosnažno osuđen na 50 dana zatvora, odnosno na vrijeme koje je proveo u pritvoru.

Pored navedenog, možemo istaći i primjer kada je jemstvo, smatramo, opravdano odbijeno, ali, s druge strane, sud nije u dovoljnoj mjeri uzeo u obzir, a naročito nije obrazložio, (ne) mogućnost alternativnog određivanja neke od mjera nadzora.

Naime, u predmetu vođenom za krivično djelo razbojništvo u sticaju s krivičnim djelom nedozvoljeno držanje i nošenje oružja i eksplozivnih materija, u kome je okrivljenom pritvor određen zbog opasnosti od bjekstva, branilac je dostavio predlog za ukidanje pritvora kojim traži da sud prilikom razmatranja predloga uzme u obzir i prethodno dostavljeni predlog za određivanje jemstva. Sud je odbijanje jemstva obrazložio isticanjem da je kao jemstvo ponuđena nepokretnost čiji je okrivljeni jedan od tri suvlasnika, a branilac pritom nije dostavio procjenu vrijednosti nepokretnosti koju bi sačinio ovlašćeni procjenitelj, niti ovjerene izjave ostalih suvlasnika da su saglasni sa upisivanjem hipoteke u korist suda. Kao razlog za određivanje pritvora navedeno je da okrivljenom prijeti relativno visoka kazna, da nema čvrste veze s mjestom prebivališta (nije oženjen ni zaposlen), te da po sopstvenom priznanju ima odobren trajni boravak u Njemačkoj i odobrenu vizu za SAD koja traje još godinu dana, što po mišljenju suda znači da ima razvijene porodične, lične i socijalne veze u inostranstvu od kojih bi mogao očekivati pomoć u slučaju bjekstva. Međutim, i u ovom slučaju izostalo je obrazloženje zbog čega sud nije odredio neku od mjera nadzora, prije svega zabranu napuštanja stana i privremeno oduzimanje putne isprave, što je između ostalog i branilac predlagao kumulativno uz jemstvo.

5.7. USLOVI BORAVKA PRITVORENIKA U ISTRAŽNOM ZATVORU

Prilikom vršenja uvida u spise predmeta, monitori su uočili učestalo obraćanje pritvorenih lica postupajućim sudijama sa zahtjevima za ostvarivanje prava (od prijema posjeta, odobravanja telefonskih razgovora do zahtjeva za premještaj ili upućivanje na izdržavanje kazne prije pravosnažnosti).

Tabela 39: Broj predmeta u kojima je pritvoreno lice tražilo da bude upućeno na izvršenje kazne zatvora prije pravosnažnosti

SUD	Broj predmeta
OS Bar	3
OS Berane	0
OS Bijelo Polje	0
OS Cetinje	4
OS Danilovgrad	3
OS Herceg Novi	2
OS Kolašin	0
OS Kotor	1
OS Nikšić	5
OS Plav	0
OS Pljevlja	0
OS Podgorica	14
OS Ulcinj	0
VS Bijelo Polje	0
VS Podgorica	4
OSNOVNI SUDOVI	32
VIŠI SUDOVI	4
SVI SUDOVI	36

Kao razlog se najčešće navode loši uslovi u pritvoru, tj. nemogućnost posjeta i telefoniranja bez prethodnog odobrenja suda.

Da uslovi boravka pritvorenih i osuđenih lica u Upravi za izvršenje krivičnih sankcija već duži niz godina nijesu adekvatni govori i činjenica da su oni predmet brojnih pritužbi podnijetih Zaštitniku ljudskih prava i sloboda Crne Gore.

Prema Izvještaju o radu Zaštitnika ljudskih prava i sloboda Crne Gore za 2024. godinu⁶⁰, u

⁶⁰ Zaštitnik ljudskih prava i sloboda, *Izvještaj o radu za 2024. godinu*, Podgorica, 2025, str. 134

2024. godini je bilo 122 pritužbe, što je za oko 60% više u odnosu na 2023. godinu. Doduše, važno je istaći da se ove pritužbe odnose na sva lica u UIKS-u, tj. ne samo lica u pritvoru već i lica koja se nalaze na izdržavanju kazne zatvora.

Kada je riječ konkretno o licima u pritvoru, poštovanje ličnosti i dostojanstva pritvorenih, njihovo smještanje, te mogućnost primanja posjeta i dopisivanja, predstavljaju neke od aspekata u Izvještaju Evropskog komiteta za sprječavanje mučenja i nečovječnog ili ponižavajućeg postupanja iz 2022. godine. U izvještaju se navodi da su u Istražnom zatvoru u Spužu zabilježeni problemi poput prenatrpanosti, loše ventilacije, pohabanih zidova, kao i nedostatka namještaja, madraca i posteljine. Takođe, postoji problem neredovnog snabdijevanja osnovnim higijenskim proizvodima, što posebno pogađa lica bez finansijskih sredstava, koji se zbog toga moraju oslanjati na druge pritvorenike, čime se povećava rizik od potencijalne eksploatacije⁶¹. Slične nepravilnosti uočene su i u Zatvoru u Bijelom Polju.⁶²

Opisano stanje potvrđuju i spisi predmeta u koje su monitori vršili uvid. Naročitu pažnju zavrjeđuju posebno ranjive kategorije. CeMI je u izvještaju objavljenom 2024. godine ukazao da nedovoljni smještajni kapaciteti i opremljenost pritvorskih jedinica naročito pogađaju RE populaciju, s obzirom na loše imovinske prilike u kojima inače žive i nemogućnost porodice da ih posjeti ukoliko dođe do premještanja iz Istražnog zatvora u Spužu u zatvor u Bijelom Polju.⁶³

Loši uslovi u istražnom zatvoru su podstakli i štrajk glađu jednog dijela lica u pritvoru. Naime, 9. aprila 2025. godine 186 pritvorenika u Istražnom zatvoru u Spužu započelo je štrajk glađu zbog prenatrpanosti, ograničenog pristupa ljekarskoj njezi i produženog trajanja pritvora koje, kako su naveli, narušava njihovo fizičko i psihičko zdravlje. Štrajk je trajao do 14. aprila⁶⁴.

Iako je ukupan kapacitet UIKS-a 1.393 mjesta i nije prekoračen na nivou ustanove, **Istražni zatvor Podgorica ostaje hronično prebukiran**. Naime, na kraju 2023. godine broj lica u pritvoru iznosio je 505, dok je na kraju 2024. godine ta cifra porasla na 647, tj. 84% iznad kapaciteta istražnog zatvora. Na posljednji CeMI-jev upit od 10.2.2025. godine, broj lica u pritvoru je iznosio 686, što pokazuje da se radi o problemu koji je u konstantom porastu. Evropski komitet za sprječavanje mučenja i nečovječnog ili ponižavajućeg postupanja ili kažnjavanja (CPT) je u više navrata isticao da obezbjeđivanje dodatnih smještajnih kapaciteta vjerovatno neće ponuditi trajno rješenje problema prenatrpanosti zatvora, ukoliko se istovremeno ne usvoje politike usmjerene na ograničavanje broja osoba koje se šalju u zatvor i adekvatno ne primijene alternative kazni zatvora, naročito za određene kategorije pritvorenika, poput onih u pritvoru⁶⁵.

62 Report to the Government of Montenegro on the ad hoc visit to Montenegro carried out by the European Committee for the Prevention of Torture and Inhuman or Degrading Treatment or Punishment (CPT) from 7 to 13 June 2022, str. 26-27, dostupno na: <https://rm.coe.int/1680abb132>

63 Ibidem, str. 29

64 CeMI, *Praksa sudova prema manjinama u krivičnim postupcima – izvještaj o monitoringu*, Podgorica, 2024, str. 34
65 <https://rtcg.me/vijesti/drustvo/695264/svi-pritvorenici-u-uiks-u-prekinuli-strajk.html>

66 Izvještaj Vladi Crne Gore o posjeti Evropskog komiteta za sprječavanje mučenja i nečovječnog ili ponižavajućeg postupanja ili kažnjavanja (CPT) od 9. do 16. oktobra 2017, str. 26

ZAKLJUČCI I PREPORUKE

EFIKASNOST KRIVIČNOG POSTUPKA

Analiza podataka pokazuje nekoliko stabilnih tendencija u pogledu efikasnosti krivičnog postupka, ali i uporne strukturne slabosti koje usporavaju pojedine faze procesa.

U fazi kontrole optužnice sudovi su zadržali, pa čak i blago unaprijedili tempo rada u odnosu na period 2021–2023. godine.

Stopa odloženih ročišta pala je sa 54% na nešto ispod 39%, ali ovo se djelimično može pripisati i nepostojanjem vanrednih okolnosti koje su obilježile period 2021-2023. godine.

I dalje se više od trećine planiranih pretresa ne održi, a dominantan razlog su nedolazak optuženog i svjedoka, često zbog neuredno uručenih poziva, što je, kao što smo naveli i u izvještaju iz 2023. godine, problem koji se može pripisati nedostatku ažurnosti u radu sudova i neblagovremenom provjeravanju ispunjenosti procesnih pretpostavki za održavanje glavnog pretresa, tako da u ovom dijelu moramo ponoviti preporuku iz 2023. godine da sudije treba blagovremeno da provjeravaju ispunjenost procesnih pretpostavki kako bi se smanjio broj situacija u kojima do odlaganja ročišta dolazi zbog grešaka suda koje su se mogle otkloniti.

Međutim, važno je istaći i da se još uvijek osjećaju posljedice nedostatka sudskog kadra i opterećenosti sudova. Izmjene Zakona o Sudskom savjetu i sudijama iz 2024. godine još uvijek nijesu dale očekivane rezultate. Stoga je neophodno raditi na motivaciji svršenih pravnika da karijeru grade u pravosuđu. Da bi se to postiglo, potrebno im je obezbijediti konkurentna primanja, jasne puteve profesionalnog napredovanja, kvalitetne programe mentorstva i stručno usavršavanje, kao i radno okruženje koje prepoznaje i nagrađuje stručnost i posvećenost.

Na polju racionalizacije pravosudne mreže i dalje nijesu uočljivi konkretni rezultati. Podsjećamo da je racionalizacija, odnosno optimizacija pravosudne mreže jedan od operativnih ciljeva Strategije reforme pravosuđa 2024-2027, te da je do kraja 2025. godine potrebno ostvariti mjerljive rezultate na ovom polju (20%). Još jednom naglašavamo da racionalizaciju sudske mreže treba tretirati kao prioritetno reformsko pitanje i bez odlaganja započeti sprovođenje već usvojenih preporuka iz Analize racionalizacije pravosudne mreže, uključujući ukidanje manjih sudova, prije svega Osnovnog suda u Žabljaku koji već dvije godine nema nijednog sudiju.

Iako je svakako za pohvalu što su završeni radovi na rekonstrukciji zgrada Osnovnih sudova u Beranama i Kotoru, koje su sada opremljene liftovima i pristupačnije za osobe sa invaliditetom, ukupna infrastruktura sudova u Crnoj Gori i dalje nije na zadovoljavajućem nivou. Većina problema koje su monitori uočili tokom prethodnog izvještajnog perioda ostala je nepromijenjena: sudnice su često sasvim neadekvatne za broj stranaka i javnost.

Takođe, arhivski i kancelarijski prostori su prenatrpani. Prostorni kapaciteti, dakle, ostaju najveći infrastrukturni izazov, koji se ne može riješiti parcijalnim sanacijama, već zahtijeva sistemski plan modernizacije.

Mjere procesne discipline ostaju slaba tačka. Svaka četvrta naredba za prinudno dovođenje ostaje neizvršena, a policija u polovini takvih slučajeva ne obavještava sud o razlozima. Kazne za procesne zloupotrebe izriču se izuzetno rijetko i nemaju odvraćajući efekat, što je višegodišnji problem koji se mora adresirati kroz izmjene ZKP-a. Ako novčane kazne nijesu adekvatan način sprječavanja procesnih zloupotreba, sudu treba staviti na raspolaganje dodatne represivne mehanizme.

PRITVOR

Zvanični statistički podaci, kao i analiza predmeta koju je sproveo CeMI, ukazuju da se pritvor u Crnoj Gori primjenjuje značajno češće od mjera nadzora i jemstva. Odnos je 4:1 u korist pritvora, što stvara utisak da se ova mjera, umjesto da bude izuzetak, u praksi nameće kao pravilo. Pritvor se najčešće određuje zbog iteracijske opasnosti i opasnosti od bjekstva. Takođe, u određivanju pritvora i dalje prednjače viši sudovi, dok se u osnovnim sudovima pritvor određuje u relativno malom broju slučajeva.

Prosječno trajanje pritvora na nivou svih sudova iznosi oko 150 dana, odnosno gotovo pet mjeseci. Iako viši sudovi čine manji dio analiziranog uzorka, pritvor u njihovoj nadležnosti traje više nego dvostruko duže od pritvora u osnovnim sudovima. Posebno zabrinjava što je u više od polovine predmeta pritvor ostao na snazi sve do izricanja presude. Istovremeno, iako je procenat slučajeva u kojima je kazna zatvora izrečena u visini već izdržanog pritvora relativno nizak, on je i dalje dovoljno značajan da ukazuje na potrebu daljeg razgraničavanja preventivne svrhe pritvora od represivne svrhe kazne.

Monitori su zabilježili značajan broj slučajeva u kojima su sudovi detaljno obrazložili razloge zbog kojih je pritvor procijenjen kao jedina djelotvorna mjera. Ipak, uočene su i brojne odluke koje nijesu u skladu s međunarodnim standardima, kao i odluke o određivanju i o produženju pritvora kod kojih nije jasno zbog čega sud nije posegnuo za blažim mjerama predviđenim ZKP-om.

Prvi, i relativno jednostavan korak ka unapređenju prakse bio bi da se u svakoj odluci o određivanju i produženju pritvora zaista obrazloži zbog čega alternativne mjere nijesu bile dovoljne za ostvarenje ciljeva postupka, tj. zašto se pritvor nameće kao neophodan u konkretnom slučaju.

Takođe, na osnovu analiziranih predmeta stiče se utisak da sudovi povremeno instrumentalizuju standarde Suda u Strazburu kako bi izbjegli sveobuhvatno obrazlaganje odluka o pritvoru. Ovo je naročito vidljivo kod određivanja pritvora zbog opasnosti od ponavljanja krivičnog djela, gdje se sud gotovo automatski poziva na prethodnu osuđivanost, bez razmatranja specifičnih okolnosti konkretnog slučaja.

Slični problemi javljaju se i kod pritvora zbog opasnosti od bjekstva. Posebno je upadljivo da Viši sud u Podgorici često tretira samo postojanje rodbine u inostranstvu kao dovoljan osnov, ne objašnjavajući na koji način bi takva veza olakšala bjekstvo, ili, u odsustvu tog

razloga, pretpostavlja da okrivljeni može napustiti zemlju i bez putne isprave, čime se dovodi u pitanje i sama svrha postojanja ove mjere nadzora. Takođe, sudovi ne koriste mogućnost koju im pruža Zakon o ličnoj karti da od nadležnog ministarstva traže zabranu korišćenja lične karte za prelazak državne granice.

Kada je riječ o tužilaštvu, obrazloženja predloga za određivanje pritvora najčešće su znatno skromnija od sudskih rješenja i svode se na šablonske formulacije, bez dovoljno uvjerljivih argumenata koji bi potkrijepili zakonske razloge za pritvor.

S obzirom na to, trebalo bi razmotriti izradu sveobuhvatnih smjernica za sudove i tužilaštvo, zasnovanih na praksi ESLJP-a, koje bi olakšale odlučivanje i argumentaciju pri predlaganju, određivanju, produžavanju i ukidanju pritvora.

Dodatno zabrinjava podatak da je tokom posljednje dvije godine usvojeno više od trećine ustavnih žalbi zbog povrede prava na slobodu, pri čemu se slični trendovi bilježe i u ranijem periodu, kao i podatak da broj lica koja se nalaze u istražnom zatvoru raste u kontinuitetu.

Iako je kontinuirana edukacija sudija i tužilaca od izuzetnog značaja, praksa koju su monitori uočili dovodi u pitanje djelotvornost dosadašnjih obuka sudijskog i tužilačkog kadra o standardima iz člana 5 Evropske konvencije. Prema tome, potrebno je sagledati kvalitet i efekat postojećih obuka, jer očigledno ne dovode do promjene ustaljenih obrazaca. U stvari, čini se da su sudije i tužioci dovoljno upoznati s međunarodnim standardima koje često i citiraju u svojim odlukama, ali ih ne primjenjuju u mjeri i na način na kojoj bi trebalo, pri čemu se ne suočavaju s odgovornošću za povredu prava na slobodu.

Svaki pokušaj da se smanji upotreba pritvora mora uzeti u obzir i vrlo konkretan nedostatak elektronskih uređaja za praćenje mjera nadzora, koji sigurno utiče na nepovoljnu statistiku i doprinosi problemu prenatrpanosti istražnog zatvora. Zato je neophodno da nadležni organi hitno obezbijede budžetska sredstva i sprovedu javne nabavke za ove uređaje kako bi isti u što skorijem roku bili stavljeni u funkciju.

Uslovi u istražnom zatvoru i dalje su ispod prihvatljivih standarda, na šta već godinama upozoravaju i Zaštitnik ljudskih prava i sloboda Crne Gore i Evropski komitet za sprječavanje mučenja (CPT). Te nalaze potvrđuju nedavni štrajk glađu pritvorenih lica, kao i paradoksalna praksa da značajan broj pritvorenika samoinicijativno traži upućivanje na izdržavanje kazne prije pravosnažnosti presude, kako bi ostvarili šira prava koja imaju kao osuđena lica, nego ona koja im stoje na raspolaganju dok im se još uvijek pretpostavlja nevinost.

Jedno od tih prava je mogućnost posjeta koja je licima u pritvoru ograničena. Prema praksi ESLJP, mogućnost članova porodice da posjećuju zatvorenika od suštinskog je značaja za očuvanje porodičnog života. Stoga je bitan dio prava zatvorenika na poštovanje porodičnog života da im zatvorske vlasti pomognu u održavanju kontakta s bliskim članovima porodice.

Potrebno je, stoga, izmijeniti ZKP u dijelu koji uređuje posjete i dopisivanje pritvorenih lica (čl. 183), tako da odluka o ograničavanju kontakata bude zasnovana na individualnoj procjeni rizika i postane sastavni dio rješenja o određivanju pritvora. Pritvoreniku bi, po pravilu, trebalo omogućiti posjete i telefonske pozive bez prethodnog sudskog odobrenja; izuzetak bi postojao samo kada je pritvor određen zbog koluzione opasnosti, odnosno opasnosti

da okrivljeni utiče na svjedoke. Čak i tada, zabrane posjeta ili komunikacije morale bi biti precizno obrazložene, tj. odnositi se samo na lica čiji bi kontakt mogao ugroziti istragu.

Iako je primarni cilj da se broj pritvora i pritvorenih lica svede na neophodni minimum, neizbježno je istovremeno riješiti hronični problem prenatrpanosti. Stoga bi, paralelno sa jačanjem primjene mjera nadzora i jemstva, gdje god je to moguće i proporcionalno ciljevima postupka, trebalo strateški planirati izgradnju novog istražnog zatvora. Time bi se trajno rasteretili postojeći kapaciteti.

LITERATURA

- *Becciev protiv Moldavije*, predstavka br. 9190/03, presuda od 4. oktobra 2005.
- Calvez, Françoise i Regis, Nicolas, *Length of court proceedings in the member states of the Council of Europe based on the case law of the European Court of Human Rights*, third edition – CEPEJ Studies no. 27
- CeMI, *Praksa sudova prema manjinama u krivičnim postupcima – izvještaj o monitoringu*, Podgorica, 2024.
- *Clooth protiv Belgije*, predstavka br. 12718/87, presuda od 12. decembra 1991.
- CM(2006)122 Addendum, 30. avgust 2006, dostupno na: <https://search.coe.int/cm?i=09000016805d7b91>
- *Dužina postupka u državama članicama Savjeta Evrope, na osnovu sudske prakse Evropskog suda za ljudska prava*, CEPEJ (2006)15, Strazbur, 8. decembar 2006.
- *Foks, Kembel i Hartli protiv Velike Britanije*, predstavke br. 12244/86; 12245/86 i 12383/86, st. 32, presuda od 26. juna 1990.
- *Ilijkov protiv Bugarske*, predstavka br. 33977/96, presuda od 26. jula 2001.
- *Izvještaj Vladi Crne Gore o posjeti Evropskog komiteta za sprječavanje mučenja i nečovječnog ili ponižavajućeg postupanja ili kažnjavanja (CPT) od 9. do 16. oktobra 2017.*
- *Jablonski protiv Poljske*, predstavka br. 33492/96, presuda od 21. decembra 2000.
- *Jarzynski protiv Poljske*, predstavka br. 15479/02, presuda od 4. oktobra 2006.
- *Letellier protiv Francuske*, predstavka br. 12369/86, presuda od 26. juna 1991.
- *Matznetter protiv Austrije*, predstavka br. 2178/64, presuda od 10. novembra 1969.
- Milan Škulić, *Komentar zakonika o krivičnom postupku Crne Gore*, Podgorica, 2009.
- *Muller protiv Francuske*, predstavka br. 21802/93, presuda od 17. marta 1997.
- *Neumeister protiv Austrije*, predstavka br. 1936/63, presuda od 7. maja 1974.
- Odluka Ustavnog suda U-III br. 211/24 od 28. februara 2024.
- Odluka Ustavnog suda U-III br. 266/23 od 14. juna 2023.
- Odluka Ustavnog suda U-III br. 545/19 od 20. marta 2019.
- Portal RTCG, <https://rtcg.me/vijesti/drustvo/695264/svi-pritvorenici-u-uiks-u-prekinuli-strajk.html>
- Portal *Vijesti Online*, <https://www.vijesti.me/vijesti/crna-hronika/717648/nema-nanogica-pa-salju-u-pritvor>
- Praćenje suđenja: *Priručnik za praktičare, revidirana verzija 2012*, dostupno na: <https://www.osce.org/odihr/94216>
- Preporuka br. 13 (Rec(2006)13) Komitet ministara državama članicama o pritvoru, uslovima u pritvoru i zaštiti od zloupotrebe od 27. septembra 2006.
- *Report to the Government of Montenegro on the ad hoc visit to Montenegro carried out by the European Committee for the Prevention of Torture and Inhuman or Degrading Treatment or Punishment (CPT) from 7 to 13 June 2022*, dostupno na: <https://rm.coe.int/1680abb132>
- Rezolucija UN 45/110 od 14.12.1990.
- *Selçuk protiv Turske*, predstavka br. 21768/02, presuda od 10. januara 2006.
- „Sl. list CG“, br. 1/2007 i 38/2013 - Amandmani I-XVI
- „Sl. list CG“, br. 12/2007, 73/2010, 28/2011, 50/2012, 10/2014 i 18/2019.

- „Sl. list CG“, br. 042/12 od 31.07.2012.
- „Sl. list CG“, br. 57/2009, 49/2010, 47/2014 - Odluka US CG, 2/2015 - Odluka US CG, 35/2015 (čl. 88-91. nisu u prečišćenom tekstu), 58/2015 - drugi zakon, 28/2018 - Odluka US CG, 116/2020 - Odluka US CG i 145/2021. Vidi: Rješenje US CG - 87/2023
- „Službeni list SFRJ“, br. 7/1971, Ukaz o proglašenju Zakona o ratifikaciji Međunarodnog pakta o građanskim i političkim pravima
- Statistički podaci Ustavnog suda, dostupno na: <https://www.ustavnisud.me/ustavnisud/objava/blog/2/objava/27-statistika>
- Tamara Milaš, *Neosnovano lišenje slobode u Crnoj Gori – pritvor pravilo umjesto da bude izuzetak*, Centar za građansko obrazovanje, Podgorica, 2018.
- Vitold Litva protiv Poljske, predstavka br. 26629/95, presuda od 4. aprila 2000.
- Vrhovni sud Crne Gore, Kr. br. 70/13, od 09.12.2023.
- Zaštitnik ljudskih prava i sloboda, *Izvještaj o radu za 2024. godinu*, Podgorica, 2025.
- Yagci and Sargin protiv Turske, predstavke br. 16419/90 i 16426/90, presuda od 8. juna 1995.

CIP - Каталогизација у публикацији
Национална библиотека Црне Горе, Цетиње

ISBN 978-9911-556-42-4
COBISS.CG-ID 35387908

